

TIDSSKRIFT FOR KOMMUNISTISK TEORI OG DEBATT

UTGITT AV ARBEIDERNES KOMMUNISTPARTI
(MARXIST—LENINISTENE)

Pris kr. 10,—

RØDE FANE

5. årg.

6

1976

UTGITT AV ARBEIDERNES KOMMUNISTPARTI (MARXIST-LENINISTENE)
RØDE FANE Nr. 6, 1976. 5. årg. Pris kr. 10,--.
TIDSSKRIFT FOR
KOMMUNISTISK TEORI OG DEBATT

Redaktør og ansvarlig utgiver: Knut Johansen
Redaksjon: RØDE FANE, Forlaget Oktober
boks 6875, St. Olavspl., Oslo 1
Distribusjon: RØDE FANE, boks 2046,
Grunerløkka, Oslo 5
Postgiro: 2 20 84 78
Abonnement: 50 kr. for ett år (6 nr.)
Trykt i offset hos A/S Duplotrykk, 1976.

Innholdsliste:

**AKP(M-L) HAR GJENNOMFØRT SITT
ANDRE LANDSMØTE.**

Melding fra SK om AKP(m-l)s
2. landsmøte s. 2

FRIGJØRING AV KVINNENE

For full kvinnefrigjøring s. 7
1. Hvordan oppsto kvinneundertrykkinga
— s. 8, 2. Kvinneundertrykkinga under
kapitalismen — s. 12, Kvinnene og revo-
lusjonen — s. 21, 4. Hvorfor trengs det et
eget kvinnearbeid? — s. 22, 5. Ta alvorlig
på linjespørsmål — s. 22, 6. Noen merk-
nader om revisjonismen og kvinnekampen
— s. 33.

Om kvinnespørsmålet. Utdrag fra verka til
Marx, Engels, Lenin, Stalin og Mao s. 35
Marx/Engels: Manifestet — s. 36, Marx
— s. 37, Engels — s. 37, Lenin — s. 43,
Stalin — s. 48, Mao — s. 50.

Reis kampen blant arbeiderkvinnene! s. 52
Om studieboka fra AKP(m-l)s kvinnevalg

Gratis daghjem for alle barn.
Noen punkter om daghjemskampen s. 68

KLASSEANALYSE

Noen kommentarer om Klasseanalysen på
landsbygda s. 75
Svar til Pedro s. 78

STREK I MARGEN

Sprekker SV? «Kontrast» lover åpen kamp s. 80

AKP(m-l)s 2. LANDSMØTE

AKP(m-l) HAR GJENNOMFØRT SITT ANDRE LANDSMØTE

Søndag 14. november avslutta AKP(m-l) sitt andre landsmøte. Landsmøtet vedtok eit nytt prinsippprogram for AKP(m-l), reviderte vedtektene frå 1. landsmøte i 1973 og vedtok Sentralkomiteens beretning for perioden frå det fyrste landsmøte. Det vart elles vedteke at sameprogrammet frå fyrste landsmøte framleis skulle gjelda, til partiet får gått gjennom det og betra det.

Landsmøtet valde ny sentralkomite for AKP(m-l). Sentralkomiteen har hatt det fyrste møtet sitt, der Pål Steigan vart attvald som formann i partiet.

Vi prentar her meldinga sentralkomiteen i AKP(m-l) sende ut om landsmøtet.

Melding fra Sentralkomiteen om AKP(m-l)s 2. landsmøte

Søndag 14. november 1976 avslutta AKP(m-l) sitt andre landsmøte.

Landsmøtet vedtok et nytt prinsipp-program for AKP(m-l).

Prinsipp-programmet har disse hovedavsnittene:

- **I. Arbeidarklassen sitt kommunistiske parti**
- **II. Imperialismen og den proletariske verdensrevolusjonen**
- **III. Klassekampen i Norge**
- **IV. Kampen mot opportunisten**
- **V. Prinsippene for kampene til proletariatet under kapitalismen**
- **VI. Den sosialistiske revolusjonen**
- **VII. Sosialismen, proletariatets diktatur og utviklinga fram til kommunismen.**

Prinsipp-programmet slår fast at AKP(m-l) bygger på marxismen-leninismen Mao Tsetungs tenkning, som i første rekke er utforma av Marx, Engels, Lenin, Stalin og Mao. Denne vitenskapelige teorien nytter AKP(m-l) på forholda i Norge. Landsmøtet slo fast at prinsipp-programmet fra AKP(m-l)s 1. landsmøte i 1973 i hovedsak var riktig, men det inneholdt noen viktige feil og hadde noen mangler. Det nye prinsipp-programmet skiller seg fra det gamle bl.a. ved at det har en grun-

digere behandling av partiets rolle, av kampen mot moderne revisjonisme, sosialdemokrati og annen opportuniste, og av kampen mot imperialismen og spesielt supermaktene Sovjet og USA. Prinsipp-programmet retter på feil i klasseanalysen som fantes i programmet fra 1973. Det slår fast at hovedmotsigelsen i Norge går mellom proletariatet og borgerskapet, og at for å seire i revolusjonen må proletariatet alliere seg med de arbeidende bøndene og fiskerne og stille seg i ledelsen for hele det arbeidende folket. Programmet gir også en grundigere behandling av den proletariske sosialistiske revolusjonen, som er den strategiske oppgava arbeiderklassen og partiet i Norge står overfor.

Programmet understreker at det finnes en økende fare for at de to imperialistiske supermaktene skal utløse en 3. verdenskrig og overfalle Norge. Dersom det skjer må partiet stille seg i spissen for proletariatet og det arbeidende folket i Norge, utløse en nasjonal revolusjonær folkekrig mot imperialismen, ikke stole på en supermakt mot en annen, ikke stole på det norske borgerskapet og dets statsapparat. Arbeiderklassen og det arbeidende folket må befri Norge gjennom egne krefter, og kjempe for at seier i motstandskrigen betyr seier for den sosialistiske revolusjonen og at proletariatets diktatur blir oppretta i Norge.

(Sameprogrammet)

Landsmøtet slo fast at det var riktig av det første landsmøtet i 1973 å vedta et *sameprogram* for AKP(m-l) som klart viste at kommunistene og arbeiderklassen i Norge har plikt til å støtte den undertrykte samiske nasjonens kamp. Landsmøtet vedtok at den gamle utgava av sameprogrammet fortsatt skal gjelde inntil partiet får gått gjennom og forbedra det.

(Vedtektene)

Landsmøtet reviderte *vedtektene* fra landsmøtet i 1973. De viktigste endringene har som hensikt å styrke den demokratiske sentralismen og innskjerpe den revolusjonære partidisciplinen, og å forberede partiets organisasjon på å arbeide under forhold der AKP(m-l) er forbudt, eller under en krig i Norge. Vedtektene er utvida med et avsnitt om forholdet mellom AKP(m-l) og dets ungdomsforbund Rød Ungdom og Norges Kommunistiske Studentforbund.

(Ny sentralkomite, Pål Steigan formann)

Landsmøtet valget en ny *sentralkomite* for AKP(m-l). Sentralkomiteen har holdt sitt første møte der den konstituerte seg og gjenvalgte kamerat Pål Steigan som formann i partiet. Sammensetninga av sentralkomiteen vil ikke bli offentliggjort. Det er for å gjøre det vanskeligere for spionorganisasjonene til supermaktene og den norske reaksjonen å slå til mot AKP(m-l) og for å bevare ledelsen i partiet i tider der partiet er forbudt og under en krig.

sjonen å slå til mot AKP(m-l) og for å bevare ledelsen i partiet i tider der partiet er forbudt og under en krig.

(Beretninga om verden og Norge)

Landsmøtet gikk gjennom partiets og sentralkomiteens virksomhet og vedtok SKs *beretning* for perioden fra det første landsmøtet. Beretninga begynner med en gjennomgang av utviklinga av situasjonen i verden, og spesielt framgangene for revolusjonen og frigjøringsbevegelsene og den skjerpna rivaliseringa mellom de to imperialistiske supermaktene. Den peker på at truselen mot Norge fra supermaktene øker. I perioden har det vist seg bl.a. gjennom Sovjets press og provokasjoner i nord, som viser at sosialimperialismen planlegger et militært overfall på Norge, og Trædal-Wintex-affæren, som viser at USA-imperialismen og NATO trener i fascistisk militærkupp. Beretninga tar også for seg utviklinga av klassekampen i Norge, og viser at den er kraftig skjerpna i de siste åra. Den viser til at de moderne-revisjonistiske partiene SV og «NKP» har gått kraftig tilbake siden 1973 og nå har svære indre problemer. Videre peker den på at ledelsen i DNA/LO er splitta i to opportunistiske fløyer som slåss innbyrdes, og at stadig flere arbeidere og andre som har støtta DNA nå vender ryggen til ledelsens politikk. Beretninga slår fast at kampen mot den moderne revisjonismen og sosialdemokratismen er nødvendig for at arbeiderklassen skal frigjøre seg fra

arbeideraristokratiet som støtter monopolene og imperialismen. Utviklinga i de siste åra viser at arbeiderklassen har begynt å ta opp kampen mot klassesamarbeidspolitikken, men samtidig har arbeideraristokratiet, sosialdemokratismen og den moderne revisjonismen fortsatt en sterk stilling i Norge og kampen vil bli langvarig.

(AKP(m-l) er kraftig styrka)

Beretninga summerer opp at AKP (m-l) har utvikla seg kraftig i de nesten fire åra som har gått siden partiet blei stifta. Partiet har styrka seg politisk, medlemmene har skolert seg og bedra kjennskapet sitt til marxismen-leninismen Mao Tsetungs tenkning. Partiet har deltatt i mange og store klassekamper, det har spilt en ledende rolle i arbeiderklassens kamp og den anti-imperialistiske kampen og stått mot harde angrep. Partiet har styrka innflytelsen sin, det har fått mye sterkere røtter i proletariatet og bedra klasse-sammensetninga si. AKP(m-l) har også vokst kraftig i perioden. Et uttrykk for AKP(m-l)s voksende krefter er at partiet forbereder å gjøre KLASSEKAMPEN til dagsavis i 1977. Alle disse framgangene er vunnet i skarp kamp mot opportunismen og revisjonismen i og utafør partiet. Spesielt viktig er oppgjøret med den høyre-opportunistiske, pro-revisjonistiske tendensen som fantes i partiet i tida rundt partistiftelsen i 1973. Det andre landsmøtet betyr en ny viktig framgang i kampen mot den borgerlige linja og for den proletariske linja i partiet.

(Partiets oppgaver i tida som kommer)

Beretninga tar også for seg AKP(m-l)s oppgaver i tida framover. Den peker på at skjerpninga av klassekampen i Norge, supermaktens trusel mot landet og den voksende faren for verdenskrig stiller stadig større krav til partiet. AKP(m-l) må fortsette å gjøre framganger med å gro røtter i proletariatet og legge stor vekt på å styrke den relativt sterke kommunistiske ungdomsbevegelsen. Partiet må utvikle et bredt massearbeid og bedre masselinja. Det må styrke klassekampen og kampen mot imperialismen, spesielt mot de to supermaktene, sosialimperialismen og USA-imperialismen. Det må styrke propagandaen for å forklare de arbeidende massene den økende faren for krig og nødvendigheten av den sosialistiske revolusjonen i Norge. AKP(m-l) må styrke kampen mot revisjonismen og opportunismen. Det er særskilt viktig at hele partiet og alle revolusjonære studerer marxismen-leninismen Mao Tsetungs tenkning, og studerer flere verker av Marx, Engels, Lenin, Stalin og Mao og partidokumenter fra AKP(m-l).

Landsmøtet gjorde også andre viktige vedtak om partiets arbeid i tida som kommer.

AKP(m-l)s 2. landsmøte fikk varme hilsener fra partiets ungdomsforbund, Rød Ungdom og Norges Kommunistiske Studentforbund. Disse hilsenene uttrykker de unge kommunistenes tillit til AKP(m-l) og deres helhjerta oppslutning om AKP(m-l)s ledelse.

(Nære forbindelser med verdensbevegelsen)

AKP(m-l)s 2. landsmøte var prega av den proletariske internasjonalsismen og partiets sterke bånd til den internasjonale kommunistiske bevegelsen.

Møtet blei åpna med ett minutt stilling til minne om kamerat Mao Tsetung, vår tids største marxist-leninist og etterfølger av Marx, Engels, Lenin og Stalin, en stor leder for verdensproletariatet og samtidig en stor lærer for vårt parti. Dette uttrykte også det gode forholdet og de nære forbindelsene som finnes mellom AKP(m-l) og kamerat Mao Tsetungs parti, Kinas Kommunistiske Parti.

Landsmøtet mottok med stormende bifall de hjertelige hilsenene til AKP(m-l) fra Sentralkomiteen i Arbeidets Parti i Albania, undertekna av den store marxist-leninisten kamerat Enver Hoxha. I denne hilsenen uttrykker de albanske kommunistene sin fulle støtte til AKP(m-l)s linje. Dette uttrykker de gode og nære forbindelsene mellom AKP(m-l) og APA.

Landsmøtet har også fått mange andre hilser fra marxist-leninistiske partier, fra organisasjoner og frigjøringsbevegelser, fra de nordiske landa, fra land i Europa og i andre verdensdeler. Disse hilsenene er en verdifull støtte til vårt parti. De viser framgangen i AKP(m-l)s internasjonale arbeid i tida fra det første landsmøtet og viser at partiet har knytta mange og sterke bånd til partier i den kommunistiske verdensbevegelsen og revolusjonære i hele verden.

AKP(m-l) vil alltid holde fast på den

proletariske internasjonalsismen. Partiet vil i framtida gjøre enda mer for å støtte proletariatet og de arbeidende massenes revolusjonære kamper, for å støtte frigjøringsbevegelsene som fører folkekrig, de undertrykte folkene i den 3. verden og alle undertrykte folk. AKP(m-l) vil gjøre mer for å støtte virkelige sosialistiske land og kommunistiske partier og organisasjoner i hele verden og styrke forbindelsene sine med den kommunistiske verdensbevegelsen.

(Sterk enhet, 60% arbeidere på landsmøtet)

AKP(m-l)s 2. landsmøte var prega av et høyt politisk nivå, gode diskusjoner, skarp kamp mot opportunismen, kraftig entusiasme og sterk enhet. Vedtaka om program og vedtekter og valget på sentralkomite var enstemmige. Sentralkomiteens virksomhet blei enstemmig godkjent i form av at landsmøtet vedtok SKs beretning.

Et stort flertall av delegatene til landsmøtet hadde mange års erfaring fra den kommunistiske bevegelsen i Norge før AKP(m-l) blei stifta i 1973. Omlag 60% var arbeidere i industri, bygg, transport eller andre kroppsarbeidere.

Landsmøtet holdt i hemmelighet)

Landsmøtet blei holdt i hemmelighet et sted i Norge. Dette er en følge av at AKP(m-l) ikke trur på den borgerlige legaliteten, men ser den som et skalleskjul for monopolenes diktatur over det arbeidende folket i Norge. Arbeider-

klassen og kommunistene må alltid være forberedt på at den borgerlige legaliteten kan bli erstatta av forbud og åpen fascistisk undertrykkelse. AKP(m-l) er organisert slik at partiet skal kunne fortsette å kjempe, sjøl om reaksjonen forsøker å knuse partiet med vold.

(Partiets politikk er offentlig)

AKP(m-l) holder sin organisasjon skjult for klassefienden. Men det er ingen ting hemmelig ved AKP(m-l)s politiske linje. Slik står partiet i rak motsetning til de revisjonistiske, sosialdemokratiske og de andre borgerlige partiene, som svindler de arbeidende massene med falske valgløfter som skal skjule at disse partiene i virkeligheten tjener monopolene og imperialismen.

AKP(m-l)s politiske linje er fullt ut offentlig. Alle de viktigste politiske vedtaka fra det andre landsmøtet vil bli utgitt i masseopplag og på den måten gjort tilgjengelig for alle som har interesse av dem.

(Studer vedtaka fra landsmøtet)

Sentralkomiteen i AKP(m-l) oppfordrer alle partimedlemmer, medlemmene i Rød Ungdom og NKS, alle arbeidere, arbeidende mennesker og progressive som er interessert i å kjempe for arbeiderklassens frigjøring til å studere de viktige vedtaka fra partiets annet landsmøte.

— Prinsipp-programmet og vedtektene vil komme i bokform snart.

— Sameprogrammet fra 1973 er under utgivelse i en to-språklig norsk og samisk utgave.

— Beretninga vil også komme i bokform.

Hilsener og andre nyheter fra landsmøtet vil dessuten bli offentliggjort i Klassekampen i tida som kommer.

Gjennomføringa av AKP(m-l)s andre landsmøte og de gode resultatene derfra er en stor seier for partiet og for den revolusjonære arbeiderbevegelsen i Norge. La oss bruke vedtaka fra det andre landsmøtet til å vinne enda større framgang!

LEVE ARBEIDERNE KONGUNIST-PARTI (marxist-leninistene) — PROLETARIATETS REVOLUSJONÆRE PARTI I NORGE!

Sentralkomiteen i
AKP(m-l)

(Mellomtitlene er satt til av redaksjonen.)

FRIGJØRING AV KVINNENE

FOR FULL FRIGJØRING AV KVINNENE AKP(m-l)s marxist- leninistiske analyse av kvinnespørsmålet må utdypes

Det står ein skarp kamp i kvinnerørsla om analysen av kvinnespørsmålet, linene i den daglege kampen og framtida og målet for kvinnerørsla. Revisjonistane har gong på gong freista å dreia kvinnerørsla frå dei progressive målsettingane ho har og gjera ho om til ei reformistisk, borgarleg rørsle. Takka vera arbeidet til AKP(m-l) har dei ikkje lukkast med dette.

Enno er det mange som ikkje ser korleis denne kampen går. Det er difor naudsynt at AKP(m-l) utdjupar den korrekte marxist-leninistiske analysen sin og styrkar kampen mot revisjonismen i dette spørsmålet.

De siste 4—5 åra har den progressive kvinnebevegelsen vært på rask frammarsj i Norge. Titusener av kvinner har på et eller annet vis blitt aktivisert i denne kampen. Den internasjonale kvinnedagen, 8. mars, er gjenreist som en kampdag for full kvinnefrigjøring. Takket være den marxist-leninistiske bevegelsen og i første rekke AKP(m-l) har den nye kvinnebevegelsen ikke blitt ødelagt og ført på avveier av de moderate revisjonistene. Revisjonistene har gang på gang forsøkt å dreie kvinnebevegelsen vekk

fra sine progressive målsettinger og om-danne den til en reformistisk og reaksjonær bevegelse. Det har med andre ord vært en skarp kamp mellom to linjer, og denne kampen vil ikke bli mindre skarp i framtida. Det er derfor nødvendig for AKP(m-l) å utdype sin marxist-leninistiske analyse av kvinnespørsmålet, slik at langt fler enn kommunistene kan dra nytte av den og trene seg til å skille mellom korrekte og feilaktige linjer i kvinnekampen. Denne artikkelen er et forsøk på å foreta ei slik utdyping.

1. HVORDAN OPPSTO KVINNEUNDERTRYKKINGA?

For å ha ei klar forståing av kvinneundertrykkinga i dag er det helt nødvendig å forstå hvordan kvinneundertrykkinga oppsto. Vi kan trygt hevde at dersom en tar feil på dette punktet, så vil en helt sikkert spore av gang på gang i politikken og strategien. Hvis en nemlig ikke skjønner hvordan kvinneundertrykkinga oppsto, kan en sjølsagt heller ikke ha noen klar formening om hvordan kvinneundertrykkinga vil bli avskaffa.

For å få et skikkelig innblikk i opphavet til kvinneundertrykkinga kommer en ikke utenom et studium av artikkelen til Engels om «Opphavet til familien, privateiendommen og staten». Dessuten må en studere de andre marxist-leninistiske klassikerne. Blant annet inneholder «Det kommunistiske manifestet» og Stalins «Anarkisme eller sosialisme» viktige stikkord for å nå fram til kjerna i spørsmålet om kvinneundertrykkinga. I alle spørsmål er det viktig å gå tilbake til klassikerne og tilegne seg deres standpunkt og metode. Marxismen-leninismen-Mao Tsetungs tenkning er et skarpt våpen for å forsvare riktige standpunkter og nedkjempe feilaktige.

Når vi går tilbake til de marxistiske klassikerne, vil vi også i kvinnespørsmålet se hvorfor vi snakker om de moderne *revisjonistene*. Deres politikk bygger på at de har *revidert* marxismen-leninismen. Om vi ikke er klar over hva denne revisjonen består i, vil vi stå i fare for å bli revisjonister sjøl. Derfor skal jeg i første omgang gjennomgå de marxistiske klassikernes analyse av kvinnespørsmålet, og de konklusjonene en må trekke på bakgrunn av denne analysen.

a) Kvinneundertrykkinga har ikke eksistert bestandig

Når Engels analyserer opphavet til kvinneundertrykkinga, går han tilbake til urkommunismen da kvinnene *ikke* var under-

trykt. Han studerer utviklinga av familien og av produktivkreftene, og på dette grunnlaget blir han i stand til å peke på når kvinnene opplevde sitt verdenshistoriske nederlag.

Den formen for familie som vi kjenner i dag, den monogame familien, har nemlig ikke eksistert bestandig. Familien gikk gjennom ei lang historisk utvikling med mange forandringer før den fikk den formen vi kjenner.

Den eldste formen for familie var gruppeekteskapet: « ... hva finner vi som den eldste, mest primitive formen for familie, en form som vi kan finne ugjendrivelige beviser for i historien, og som til og med i dag kan studeres her og der? Gruppeekteskapet, den formen der ei hel gruppe menn og ei hel gruppe kvinner tilhører hverandre, og som tillater svært lite rom for sjalusi.» (Engels, «The origin of the family, private property and the state», Moskva 1968, s. 36)

På dette stadiet av samfunnsutviklinga fantes ikke våre begreper om moral og umoral. De har utvikla seg seinere og forandra seg i samband med samfunnsmessige forandringer. I de eldste formene for gruppeekteskap fantes det ikke restriksjoner mot seksuelt samliv mellom brødre og søstre, mellom foreldre og barn. Ideen om blodskam utvikla seg seinere, og var som Engels sa «en oppfinnelse, men en svært nyttig oppfinnelse» (samme sted).

I slike gruppeekteskap var den eneste mulige ættelinja morsretten. Det var umulig å kjenne identiteten til faren, mens det aldri har vært spesielt vanskelig å vite hvem som er mora.

Hva slags produksjonsforhold var det som eksisterte i slike samfunn? Jo, det var samfunn der det ikke blei noe overskudd utover det nødvendige arbeidet for å livberge seg. Primitive redskaper gjorde produksjonen ytterst tidkrevende. Nøden var daglig kost. Kvinnene fødte unger stadig vekk i sitt mod-

Røde Fane har tidligere gitt ut to nummer om kvinnekampen, 2/72 og 2/74. De har begge hatt stor betydning for utviklinga av partiets marxist-leninistiske linje i kampen for frigjøring av kvinnene, spesielt i forhold til den borgerlige feminismen. Men avgrensinga mot revisjonismen har ikke vært skarp nok, og det har også vært svikt i sjølve forståinga av grunnlaget for kvinneundertrykkinga.

ne liv. Disse forholda skapte ei naturlig arbeidsdeling, hvor arbeidet i heimen blei kvinnes arbeidsfelt, mens mennene drev jakt og etterhvert fiske. I utgangspunktet var derfor arbeidsdelinga biologisk bestemt. Men denne arbeidsdelinga gjorde ikke kvinnene undertrykte. Tvert om. Husarbeidet, sanking og etterhvert det primitive jord-

bruket, var det økonomiske fundamentet for stammen. Det var til og med innafor denne sektoren at flere av de epokegjørende nyvinningene fikk størst betydning, nemlig oppdagelsen av ilden, utviklinga av kunsten å lage kokekar, det primitive jordbruket. Ilden ga bl.a. muligheten for å bruke fisk, det primitive jordbruket sikra en tryggere

basis for økonomien. Utviklinga av kunsten å lage kokekar blir i dag sett på som skillet mellom det øvre stadiet av den ville tilstanden og det lavere stadiet av barbariet. Disse store revolusjonene i samfunnsutviklinga skjedde i hovedsak innafor kvinnenes domene. Samtidig skjedde det ei utvikling av bedre våpen som gjorde mannen til en bedre jeger. Men jakta fikk aldri i seg sjøl ei slik betydning som husholdet/jordbruket. Kvinnenes arbeid var grunnlaget for stammeøkonomien, mannens arbeid var et supplement.

Både i produksjonen og i familien hadde kvinnene ei nøkkelrolle som gjorde dem mektige innafor stammen. Sjøl på langt seinere stadier av urkommunismen hadde kvinnene makt til å avsette høvdinger og støte mennene ut av familien, mens de sjøl beholdt familiens eiendeler.

Kvinneundertrykkinga er altså verken biologisk bestemt, eller bestemt på grunn av arbeidsdelinga. Nettopp kvinnenes biologiske og produksjonsmessige funksjon var det som i titusener av år gjorde dem relativt mektige.

(Dette betyr ikke at det på den tida fantes ei mannsundertrykking, for arbeidet ga ennå ikke noe overskudd som kunne legge grunnen for verken kjønns- eller klasseundertrykking.)

b) Kvinnene er drivkrafta i å forandre familien

Gruppeekteskapet besto i lang tid, men gikk gjennom mange forandringer. Disse forandringene gikk ut på å utelukke snart den ene, snart den andre formen for seksuelt samvær. Engels sier at «Hvis det første framskrittet i organiseringa var utelukka av foreldre og barn fra seksuelt samvær med hverandre, så var det andre framskrittet utelukka av dette mellom brødre og søstre.» (Samme sted, s. 39)

Denne siste utviklinga var langt van-

skeligere enn den første, fordi det i de mest primitive gruppeekteskapene var slik at alle i samme generasjon var brødre og søstre og samtidig menn og koner. Marx uttrykker dette i en skarp polemikk mot Wagners «Niebelungenlied» og sa: «I forhistorisk tid var søstra kona, og det var moralen.» (Footnote på s. 38, samme sted) Dette forholdet kunne bare oppheves gjennom ei lang rekke overgangsformer. Den mektigste historiske hevarmen for å virkeliggjøre denne forandringa var gensystemet (ættelinjesystemet). Det var etterhvert ikke tillatt med seksuelt samvær mellom menn og kvinner fra samme ættelinje. Dette systemet eksisterte blant germanerne ved inngangen til vår tidsregning, og restene av det kan til og med spores fram til vikingtida. Engels viser til materiale som underbygger at det først og fremst var kvinnene som bidro til at gruppeekteskapet blei mer og mer innskrenka. Sluttresultatet på ei lang utvikling med utelukking av stadig fjernere slektninger som mulige partnere skapte til slutt parekteskapet. Parekteskapet var vel å merke ikke det samme som det seinere monogamiet. I parekteskapet beholdt kvinnene sin dominerende stilling, slik de hadde hatt det under gruppeekteskapet:

«Parfamilien, som i seg sjøl var for svak og ustabil til å gjøre ei uavhengig husholdning nødvendig, eller ønskelig, oppløste på ingen måte den kommunistiske husholdninga som den hadde fått overført fra tidligere tider. Men den kommunistiske husholdninga innebærer kvinnenes overhøyhet i huset ...» (Samme sted, s. 48—49)

Alt tyder på at kvinnene kjøpte seg retten til parekteskap ved å godta at levninger fra gruppeekteskapet fikk leve videre. Blant enkelte folk fikk dette karakteren av periodisk seksuell overgivelse fra kvinnenes side, blant andre folk fikk dette rituell karakter, og blei utført av prestinner på vegne av kvinnene. Historisk var dette utgangspunktet for prostitusjonen.

FRIGJØRING AV KVINNENE

c) En revolusjon i produktivkraftene legger det materielle grunnlaget for kvinnenes verdenshistoriske nederlag

«Arbeidsdelinga mellom kjønnene bestemmes av årsaker som er fullstendig forskjellige fra dem som bestemmer kvinnenes stilling i samfunnet.» (Samme sted, s. 50)

Som vi har vært inne på blei ikke kvinnene undertrykt på grunn av arbeidsdelinga. Men hvordan skjedde det da?

Den store forandringa skjedde med utviklinga av husdyrholdet. Mannen, som tidligere i hovedsak var jeger, utvikla bedre våpen og fangstmetoder, som satte han i stand til å fange og temme dyr. Husdyrholdet blei i løpet av forholdsvis kort tid det ubestridt sterkeste økonomiske grunnlaget for stammens økonomi. Produktiviteten overgikk det primitive jordbruket og nådde høyder som aldri var mulig for jordbruket. Nå var det plutselig mannens arbeid som var det økonomisk viktigste, mens den samfunnsmessige betydninga av kvinnenes arbeid blei mindre og kom i bakgrunnen.

Samtidig oppsto slaveriet. «Slaven var ubrukbar for en barbar i det lavere stadiet ... Menneskelig arbeidskraft ga på dette stadiet ikke noe merkbart overskudd utover det som var nødvendig for å opprettholde den. Med innføringa av husdyrhold, bearbeiding av metaller, veving og til slutt åkerbruk, så forandra dette seg. ... Familien økte ikke så raskt som buskapsen. Flere folk trengtes for å skjøtte den, og krigsfanger var nyttige nettopp for dette formålet, og dessuten kunne det drives avl på dem, akkurat som med husdyra sjøl.» (s.55)

«... ettersom rikdommen økte, ga den på den ene sida mannen en viktigere stilling i familien enn kvinnen, og på den andre sida stimulerte den til å bruke denne styrka posisjonen for å omstyrte den tradisjonelle arveretten til fordel for mannens barn. Men dette var umulig så lenge morsretten fortsatte å eksistere.» (s. 56)

I parfamilien hadde mannen fått et utgangspunkt for å foreta denne omveltninga. I motsetning til under gruppeekteskapet var det nå mulig å identifisere faren. Mannen brukte sin nye økonomiske makt til å omvandle parekteskapet til monogami, monogami for kvinnene sjølsagt.

Monogamiet skulle sikre arveretten til den økende privateiendommen til mannens barn. Derfor måtte kvinnen være monogam. Morsretten var styrta. Kvinnene var gjort til annenrangs samfunnsborgere. «Omstyrtinga av morsretten var *kvinnenes verdenshistoriske nederlag.*» (s. 57) Kvinnen blei redusert til mannens slave, og de første klassemotsetningene som oppstår i historia faller sammen med utviklinga av motsetning mellom mann og kvinne i det monogame ekteskapet, og den første klasseundertrykkinga faller sammen med mennenes undertrykking av kvinnene.

Som et overgangsstadium utvikla den patriarkalske familien seg. Den omfatta et stort antall mennesker, barn og voksne, slaver og frie under ledelsen av patriarken. Engels bemerkar at ordet familie ikke engang opprinnelig var en betegnelse på det gifte paret og deres barn, men tvert om et ord for *husslavene*.

Mens parekteskapet kunne oppløses av begge parter, kunne i regelen bare mannen oppløse det monogame ekteskapet i lange tider.

Det må understrekes at opprinnelsen til det monogame ekteskapet ikke har noen ting med individuell kjønnskjerlighet å gjøre. Det var gjerne de eldste som bestemte hvem som skulle være gift med hvem, og grunnlaget var privateiendommen. Den individuelle kjønnskjerligheten opptrådte på den historiske arenaen mye seinere, og i den første tida utafor samfunnet, blant slaver og undertrykte. Noen større betydning fikk den ikke før i middelalderen, i riddertida, da den bryter gjennom i kulturen. Fra kvinnenes synspunkt var utviklinga av den individuelle

Kvinneundertrykka er like gammel som klasseundertrykka og privateiendommen. Utviklinga av produktivkreftene gjorde husdyrholdet — fanging og temning av ville dyr — til det viktigste arbeidet. Ut fra den gamle arbeidsdelinga var dette mannens arbeidsfelt. Hans arbeid blei viktigst, grunnlaget var lagt for omstyrting av morsretten. — Bildet: hulemaleri av menn på jakt, av en stamme i Kap-provinsen i Azania.

kjønnskjærligheten et stort framskritt, og den bidro til å dempe undertrykka i det monogame ekteskapet.

De herskende klassene har til alle tider latt eiendommen være grunnlaget for ekteskapet. «Kjønnskjærlighet i forholdet

mellom mann og kone er og kan bare være regelen blant de undertrykte klassene, det vil i våre dager si blant proletariatet, ...» (s. 71)

Fra monogamiet oppsto på den historiske scenen har det vært uløselig knytta til sin motsetning, prostitusjonen.

2. KVINNEUNDERTRYKKA UNDER KAPITALISMEN

a) Familien under kapitalismen

Kapitalismen fører videre den utviklinga som har foregått under de tidligere utbyttersystemene. Familien fortsetter å være den økonomiske grunnenheten i samfunnet. Kvinneundertrykka fortsetter. Kapitalismen bygger videre på at kvinnene siden sitt verdenshistoriske nederlag har spilt en

annenrangs rolle i samfunnsøkonomien. Den opprettholder dermed den underlegne stillinga kvinnene har hatt i samfunnet siden privateiendommen, utbyttinga og klasseundertrykka oppsto for flere tusen år siden.

Men kapitalismen gir undertrykka sin særskilte form, en form som er prega av vareøkonomien. Den kapitalistiske ut-

byttinga bygger på det frie kjøpet og salget av arbeidskraft. Et stykke på vei betydde den borgerlige revolusjonen innføring av formell «likhet for loven», det vil si at arbeideren har like stor rett til å sulte i hjel som kapitalisten har rett til å la være å investere kapitalen sin. På samme måte betyr kapitalismen innrømming av en del formelle rettigheter til kvinnene. Hun er ikke lenger formelt mannens eiendom. Hun vinner retten til skilsmisse osv. Men disse rettighetene er avgrensa av hennes reelle avhengighet av mannen, hennes rolle som reserverarbeidskraft osv.

Siden familien fortsetter å være den økonomiske grunnheten i samfunnet, og kvinnens arbeid fortsetter å være et ubetydelig tilskott, så fortsetter kvinnen å være lenka til husarbeidet, ha hovedansvaret for ungene osv. Vareøkonomien setter usynlige, men ikke mindre reelle stengsler på alle kanter for kvinnene. Den nye generasjonen blir fortsatt oppdratt privat, og det er kvinnens arbeid.

Utviklinga av det frie lønnsarbeidet har åpna veien for at kvinna i den utbytta klassen kunne gå tilbake til arbeid i den samfunnsmessige produksjonen. Men i den grad hun klarer å ta del i det samfunnsmessige arbeidet, går det ut over arbeidet for familien. Skal hun gjøre arbeidet for familien, går det igjen ut over deltakelsen i den samfunnsmessige produksjonen. Sjøl når hun deltar i produksjonen, gjør hun det som et annenrangs samfunnsmedlem, og arbeidet hennes er fortsatt regna som et *tilskott* til mannens arbeid.

Mannen er fortsatt hovedforsørgeren i familien. Likevel bærer proletarfamilien i seg kimen til å oppheve den undertrykkende sida ved monogamiet. De eiendomsløse, proletarene, har ikke lenger noen eiendom å sikre. I strengt historisk forstand er den derfor ikke monogam, sjøl med den største hengenhet og strengeste trufasthet hos begge parter.

b) Kvinneundertrykkinga under kapitalismen

Kvinneundertrykkinga under kapitalismen er underlagt de lovene som behersker vareøkonomien. Den har utnytta motsigelsen mellom det private husarbeidet og det samfunnsmessige arbeidet for kvinnenes del til å gjøre henne til ei annenrangs arbeidskraft. Hun betales dårligere enn mannens arbeidskraft og står svakest i konkurransen om arbeidet. Kvinnene er en reserverarme av arbeidskraft for kapitalen. Kvinnelig arbeidskraft trekkes inn på arbeidsmarkedet når kapitalen har bruk for det, og kastes ut igjen så snart etterspørselen på arbeidskraft går ned. Kvinnene er de siste til å få jobb og de første til å miste den. De får de dårligste jobbene og blir dårligst betalt.

Også når det gjelder den seksuelle utnyttinga av kvinnene, har kapitalismen ført den årtusen gamle undertrykkinga av kvinnene vidare og omdanna den i samsvar med sitt økonomiske grunnlag.

Som besittende klasse har borgerskapet opprettholdt retten det har til å utnytte kvinner i de undertrykte klassene fritt, sjøl om dette ikke lenger skjer i så åpne former som i tidligere samfunnssystemer. Samtidig har kapitalismen gjort kvinnekroppen til en vare som er gjenstand for kjøp og salg i masseomfang. Prostitusjon er blitt utvikla til en industri og pornografi er gjort til masseproduksjon. Imperialismen, som er råtnende, snyltende, døende kapitalisme, har degradert kvinnene spesielt.

Under kapitalismen blir kvinnene dobbelt undertrykt, undertrykt som kjønn og som en del av de undertrykte klassene. Undertrykkinga er både økonomisk, politisk, sosial, ideologisk og seksuell. Begge formene for undertrykking skjer i hovedsak i samfunnet. Det betyr ikke at kvinnene ikke undertrykkes i proletarfamilien. Det finnes mye tilbakeliggenhet fra de mannlige arbeidernes side overfor kvinnene. Brutalit

og andre former for undertrykking eksisterer. Alt dette har sin rot i kvinnenes annenrangs rolle i samfunnet og i familien.

c) Hva er forutsetninga for full frigjøring av kvinnene?

For di kvinneundertrykkinga er oppstått historisk på grunnlag av at kvinnene har blitt henvist til en annenrangs rolle i den samfunnsmessige produksjonen, og siden kvinneundertrykkinga baserer seg på dette den dag i dag, kan ikke full kvinnefrigjøring oppnås uten at dette forholdet oppheves. Engels forklarar dette slik:

«Det vil da bli åpenbart at den første forutsetninga for frigjøring av kvinnene er å føre hele kvinnekjønnen tilbake igjen til den samfunnsmessige produksjonen, og dette forutsetter igjen at den egenskapen som den individuelle familien har ved å være den økonomiske grunnenheten i samfunnet oppheves.» (s.74) «Privat husholdning omformes til samfunnsmessig industri. Om-sorgen for og oppdragelsen av barna blir et offentlig anliggende.» (s.76)

Først på et slikt grunnlag blir det mulig å fjerne kvinneundertrykkinga. Uten en slik omfattende revolusjon vil kvinneundertrykkinga opprettholdes.

d) Hvorfor er full kvinnefrigjøring umulig under kapitalismen?

Har ikke kapitalismen i seg visse tendenser til å legge grunnlaget for ei slik omforming? Har ikke kapitalismen tendenser til f.eks. å gjøre husarbeidet til samfunnsmessig industri, f.eks. gjennom utviklinga av næringsmiddelindustrien, bekledningsindustrien, framstillinga av tekniske hjelpemidler til å lette husarbeidet osv.? Har ikke nettopp slikt som offentlig, obligatorisk skole og en del daghjem nettopp kommet som et produkt av kapitalismen?

Jo, dette er sant. Kapitalismen har skapt de formelle midlene som kunne brukes til å fjerne grunnlaget for kvinneundertrykkinga. Men disse mulighetene kan ikke utnyttes under kapitalismen. Det kommer av den grunnleggende motsigelsen i kapitalismen, motsigelsen mellom den samfunnsmessige produksjonen og den private tilegnelsen. Sjølv produksjonen for profitt, sjølv vareøkonomien setter grenser for de formelle mulighetene, grenser som er uoverstigelige under kapitalismen.

Se for eksempel på den storindustrielle framstillinga av matvarer, klær og framstillinga av tekniske hjelpemidler i husholdet. Dette er uten tvil viktige midler til å redusere omfanget av det private arbeidet, gjøre deler av det om til samfunnsmessig arbeid, og frigjøre kvinna for mye av det tyngende og tidkrevende husarbeidet som hun hadde tidligere.

Men alle disse produktene blir framstilt på kapitalistisk vis, omsatt som varer og er underlagt den kapitalistiske lova om størst mulig profitt. Dette setter helt avgjørende grenser for de fordelene det bringer med seg for de utbytta og undertrykte massene og for kvinnene.

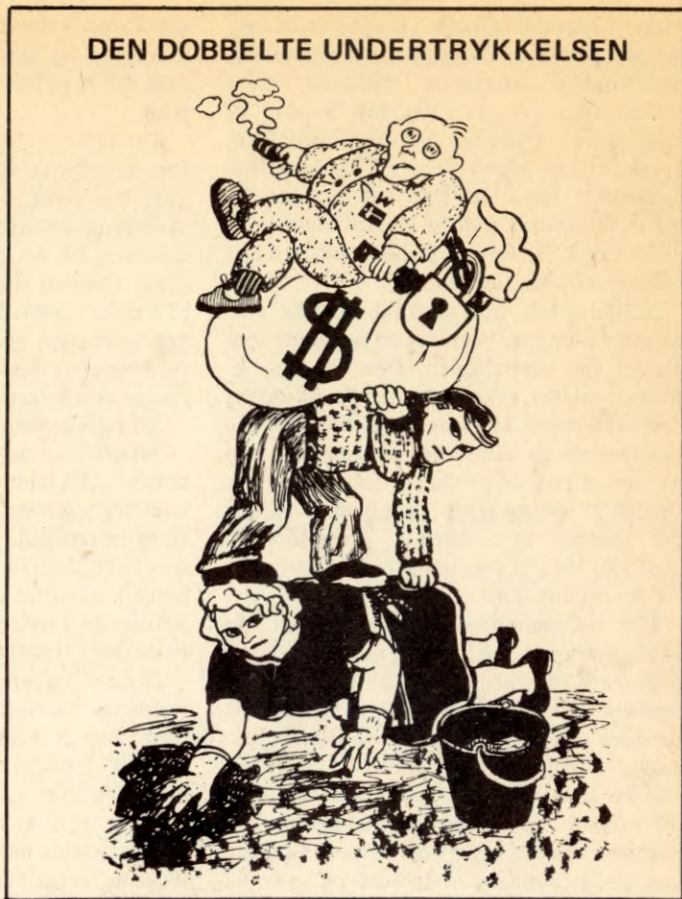
Under krisetider i kapitalismen må arbeidsfolk ofte gå tilbake til mer primitive former for matauk for å få endene til å møtes.

Arbeiderfamiliene er også utsatt for monopolenes plyndringer gjennom fastsettelse av monopolpriser. Både produksjons- og handelsmonopolister skruer opp prisene og skaffer seg ekstraprofitt på arbeiderklassens bekostning.

Utviklinga av storindustriell produksjon av mat, klær, tekniske husholdningsredskaper under *kapitalismen*, har faktisk gjort den underlegne stillinga kvinnene har i samfunnet enda tydeligere. På tross av at husarbeidet er blitt mindre byrdefullt og tidkrevende, er *flertallet* av kvinnene fortsatt utelukka fra den samfunnsmessige produk-

Slik framstilte Røde Fane den dobbelte undertrykkinga i 1972. Forfatteren av denne artikkelen peker på at sjøl om det nok finnes mye tilbakeleggenhet fra de mannlige arbeidernes side overfor kvinnene, — så skjer begge formene for undertrykking i hovedsak i samfunnet.

DEN DOBBELTE UNDERTRYKKELSEN

sjonen. De blir gående i heimen med reduserte oppgaver i arbeidet for familiens underhold. Familien trenger det tilskottet kvinns arbeid kan gi, samtidig som hun ikke får arbeid.

Barneomsorgen

Eller se på spørsmålet om barneomsorgen. Utviklinga av offentlig, obligatorisk skolegang og daghjemsinstitusjoner er som sagt formelle midler kapitalismen har utvikla. De er nødvendige betingelser for at kvinna skal

kunne gå tilbake til samfunnsmessig arbeid. Begge delene betyr at samfunnet overtar et større ansvar for barneomsorgen, og at kvinnene blir frigjort for en del av denne oppgava. Men den andre sida av dette under kapitalismen er at omsorgen for barna også blir mer privat, innskrenka til foreldra og i sær mora.

Utviklinga av den frie lønnsarbeideren har oppløst de gamle familiebånd som omfatta flere generasjoner og flere ledd innafor samme generasjon. Dette er skjerpå av konsentrasjonen av arbeidskraft i storbyer, flyt-

tinga av arbeidskraft osv. De oppgavene som før blei fordelt på flere personer i familien, besteforeldre, morsøster, farsøster, eldre søsken osv., osv., er i dag helt overlatt til mora aleine. Offentlig barneomsorg i form av skoler og daghjem er derfor blitt helt nødvendige for i det hele tatt å gjøre det mulig for kvinna å delta i samfunnsmessig produksjon, ja, for at hun i det hele tatt skal komme seg ut av heimen.

Samtidig blir den samfunnsmessige omsorgen for ungene begrensa av de lovene som gjelder for kapitalismen. Den blir bare et formelt middel, ikke en realitet for kvinnene i de arbeidende klassene. Den obligatoriske skolegangen gir samfunnet ansvaret for barna bare ei viss tid av dagen. Etter det er det overlatt til kvinna igjen. Dette gjør at en god del kvinner med barn i skolealder er utelukka fra å ta seg fullt arbeid i samfunnsmessig produksjon.

Den samfunnsmessige barneomsorgen blir kopla sammen med kvinnens stilling som reservearbeidskraft, som et middel til å regulere tilbudet på arbeidskraft. Videre blir så store deler av driftsomkostningene som mulig overført til foreldra og arbeiderklassen som helhet. Massene må betale en pris for å ha ungene på daghjem, som reduserer betydninga av det tilskottet kvinna kan gi til familiens underhold og gjør det umulig for flertallet av kvinner å bruke daghjem til unga sine.

Kultur og politikk

Så lenge klasseundertrykkinga har eksistert, har tilegnelsen av kunnskaper og viten og deltakelse i det politiske livet og i styret av samfunnet vært et privilegium for de besittende klassene.

For kvinnenes del har situasjonen vært at de har vært utelukka fra utdanning og politikk som kjønn. Grunnlaget for dette er den underordna stillinga de har hatt siden sitt verdenshistoriske nederlag. Det har

alltid vært kvinner som har tilegna seg mye kunnskap og har spilt en funksjon i samfunnsliv og politikk, men dette har vært unnataka.

Kapitalismen har skapt formell likestilling for de utbytta og utbyttene i opplæringa gjennom tiltak som allmenn obligatorisk skolegang og «fri» tilgang til høyere utdanning. På det politiske området har den skapt allmenn stemmerett og formell frihet til å delta i politisk virksomhet. Disse rettighetene er også utvida til å gjelde kvinnene, og dette er en nødvendighet for å gjøre slutt på den årtusengamle kvinneundertrykkinga.

Alt dette er store historiske framsteg.

Samtidig er det også slik at privilegia er bevart. Utdanninga av arbeiderklassen strekker seg bare så langt det er nødvendig for å tilfredsstille behovet for arbeidskraft i den kapitalistiske produksjonen. Fortsatt er politisk aktivitet også et privilegium for de besittende klassene, sjøl om det også her eksisterer formell frihet.

Denne kulturelle og politiske undertrykkinga rammer kvinnene spesielt hardt. Den rammer kvinner fra alle klasser, men spesielt arbeiderkvinnene, som har store vanskeligheter med å få gjennomført ei utdanning og delta i kulturell og politisk virksomhet utafør heimen. Slik må det være, så lenge de fortsatt er bundet til husarbeidet og ikke er økonomisk sjølstendige. Dermed har den formelle likestillinga på disse områdene ikke ført til frigjøring, men tvert om til at den underordna, annenrangs stillinga kvinna har i samfunnet er blitt tydeligere, mer åpenbar.

Det samme ser vi når det gjelder den frie retten til skilsmisse som kapitalismen har skapt.

Disse motsigelsene er det umulig å løse under kapitalismen. Kapitalismen er ikke i stand til å gi full sysselsetting, og kan derfor ikke føre kvinnene fullt ut over i samfunnsmessig produksjon. Kapitalismen har aldri klart det for mennene, og den vil langt fra

Under kapitalismen fungerer kvinnene som reservearbeidskraft, de får sist arbeid, de sparkes først når krisene setter inn. Bildet er fra en demonstrasjon til støtte for de oppsagte kvinnene ved Våler Skulag. Foto: Klassekampen

klare det for kvinnene. Kapitalismen er tvunget til å opprettholde en stor, arbeidsløs industriell reservearme og utvikler seg slik at stadig større deler av befolkninga blir overført dit og stilt utafor den samfunnsmessige produksjonen. Dette er ei definitiv hindring for at kvinnene kan få full og likeverdig deltaking i produksjonen under kapitalismen.

e) Bare sosialismen kan føre til full kvinnefrigjøring

Slik ser vi at sjølve kapitalismen gjør full kvinnefrigjøring umulig så lenge kapitalismen hersker. Først med opphevinga av lønsslaveriet og vareøkonomien blir dette mulig. Dette gjør kvinnefrigjøringa til en

del av kampen for sosialismen. Seieren i den sosialistiske revolusjonen legger grunnlaget for full kvinnefrigjøring. Med ett slag vil kvinnene oppnå full formell, juridisk osv. likestilling. Deretter må kvinnene bli likeverdige deltakere i samfunnsmessig produksjon. Det tar lengre tid, og krever blant annet overvinning av tilbakelighenhet hos kvinnene sjøl. De materielle vilkåra må skapes. Samtidig med dette pågår en kamp for å kvitte samfunnsmedlemmene, både mennene og kvinnene, med de reaksjonære restene av kvinnefiendtlig ideologi og politikk. Dette er en stor kamp mot inngrodde vaner og tradisjoner, og den er en del av klassekampen under sosialismen. Den historiske forskjellen for kvinnene består i at de for første gang

Når kvinnene reiser seg mot undertrykking og utbytting blir de møtt med oppsigelser og trakassering, slik som ved Tiger konfeksjonsfabrikk i Trondheim. — Foto: Klassekampen.

har statsmakta i ryggen i denne kampen og at de har en likeverdig økonomisk posisjon å føre kampen fra.

Grunnlaget for at sosialismen opphever kvinneundertrykkinga er at den gjør slutt på privateiendommen over produksjonsmidla og den private tilegnelsen, erstatter den med samfunnssei over produksjonsmidlene og stadig utvider omfanget av den samfunnsmessige produksjonen og samfunnets ansvar for velferden til befolkninga.

Dermed opphever den de motsigelsene som gjør kvinnefrigjøringa formell og begrensa under kapitalismen. I stedet gjør den disse rettighetene reelle og utvider dem i stor skala.

Frigrjøringa av kvinnene og kvinnes egen frigjøringskamp har veldig stor betydning

for bygginga av sosialismen og utviklinga av sosialismen til kommunisme. Uten at kvinnene blir frigjort til samfunnsmessig arbeid i produksjonen, vil det bli umulig for det sosialistiske samfunnet å øke tilfredsstillelsen av det arbeidende folkets materielle og åndelige behov i stadig stigende grad. Dette kan ikke skje, dersom halvparten av den arbeidsdyktige befolkninga ikke deltar fullt ut.

f) Kvinnene og klassekampen under sosialismen

Frigrjøringa av kvinnene fra oppgavene i heimen har også stor betydning for de måla sosialismen stiller seg på andre måter. Jeg skal nevne et par eksempler.

Utviklinga av den samfunnsmessige omsorgen for barna er av avgjørende betydning for at oppdragelsen av ungene skal bli underlagt arbeiderklassen som helhet. På den måten kan arbeiderklassen sikre at ungene blir oppdratt i sin verdensanskuelse og at de kan bli ei kraft for omdanninga av det sosialistiske samfunnet i retning av kommunismen.

Borgerskapet kommer til å bekjempe dette med nebb og klør. Både restene av det gamle borgerskapet og det nye som hele tida kan vokse fram gjennom korrumperting av folk i partiet, statsapparatet og blant direktører osv. De vil ønske å bevare makta over ungene sjøl, for å skaffe seg etterfølgere som kan ta over deres ønsker og forsøk på kontrarevolusjon.

Kvinnene har stor interesse av at barneomsorgen blir samfunnsansvar, og vil derfor være ei viktig kraft mot kontrarevolusjonære bestrebelser av denne typen.

Et annet eksempel: For å sikre utviklinga av sosialismen mot kommunisme og hindre gjenopprettinga av kapitalismen, må arbeiderklassen hele tida innskrenke forhold som fortsatt står igjen etter det gamle samfunnet, kapitalismen. Dette gjelder forhold som restene av vareøkonomien, lønnsystemet, fordelinga etter prinsippet «fra enhver etter evne, til enhver etter arbeid». De materielle tiltaka for å gjennomføre dette består bl.a. i å øke den delen av konsumet som blir gitt arbeiderne direkte gjennom samfunnet, og minske den delen som kjøpes for penger arbeiderne får som lønn. Dette betyr bl.a. bygging av spisesaler, sosialiseringa av stellet av kleda og en rekke andre tiltak som gjør den private økonomien til samfunnsmessig økonomi.

Dette vil også gjelde på landsbygda, der det private arbeidet og husstellet fortsatt vil ta en større plass i familiens arbeid enn i byene. Her vil det bli nødvendig med tiltak som: innskrenke den private produksjonen av nødvendighetsvarer, overgang til bruk av

industrielt framstilte nødvendighetsartikler, overgang fra privathus til moderne leiligheter osv.

Alt dette vil lette arbeidet i heimen for kvinnene. Gjennomføringa av slike tiltak vil bli en klassekamp, mot nye og gamle borgere som vil tviholde på privilegiene sine, mot vaner og fordommer de arbeidende massene — kvinner og menn — har arva fra det gamle samfunnet.

Også her vil kvinnene ha stor interesse av at disse tiltaka blir gjennomført, og de vil dermed være ei viktig kraft i kampen mot de kreftene som vil hindre utviklinga av sosialismen og innskrenkinga av den borgerlige retten.

Sosialismen gjør altså kvinnefrigjøringa mulig. Samtidig faller de interessene kvinnene har i frigjøringskampen, sammen med grunnleggende interesser i den sosialistiske oppbygginga sjøl.

Den politiske oppdragelsen av kvinnene vil ha stor betydning for arbeiderklassen og sosialismen. I det gamle samfunnet har kvinna vært dobbelt undertrykt. Borgerskapet vil forsøke å utnytte det at mange kvinner derfor er tilbakeliggende, til å gjøre dem til ei konservativ kraft og en støtte for seg. Derfor er kampen for å trekke dem med fullt ut i det politiske livet, gi stadig flere kvinner oppgaver i partiet og statsstyret, en klassekamp for å øke arbeiderklassens krefter og minske reservene for borgerskapet.

Den sosialistiske revolusjonen betyr derfor innledninga til en helt ny epoke i kvinnenes historie, og er avslutninga på tusenvis av år da kvinnene har vært dømt til å være annenrangs samfunnsmedlemmer, utelukka fra deltakelse i den samfunnsmessige produksjonen og uten økonomisk sjøstendighet.

Kvinnene vil få full rett og mulighet til å delta i det kulturelle og politiske livet. Fordi frigjøringa av kvinnene spiller en så viktig rolle i utviklinga av sosialismen, vil også den politiske rollen deres bli stor og hederverdig.

Kvinnene må trekkes aktivt med i det kommunistiske partiet, men det er også behov for egne kvinneorganisasjoner, for å organisere de breie massene av kvinner til kamp. Kvinnefronten er en slik organisasjon, og vi vil oppfordre våre lesere til å abonnere på bladet deres, «Kvinnefront».

f) Framtida

Hva vil skje med familien under sosialismen? Hva vil skje med ekteskapet?

Engels sier dette i «Opphavet til familien»: «Siden monogamiet oppsto av økonomiske grunner, vil det da forsvinne når disse grunnene forsvinner?

En kan med stor rett svare: langt fra å forsvinne, så vil det bare bli fullt virkeliggjort.» (s. 75)

Hva vil skje med familien? Jo, etter det vi har sagt, vil vi kunne regne med følgende store forandringer:

1. Familien vil opphøre å være grunnheten i samfunnet.
2. Husarbeidet gjøres til industri.

3. Gratis daghjem til alle barn.

4. Prostitusjonen avskaffes. Dette fornædrende salget av kvinnekroppen har hele tida eksistert som en siamesisk tvilling til det «respektable» borgerlige ekteskapet. Mannen blir for første gang virkelig monogam.

5. Kvinnene deltar i den samfunnsmessige produksjonen på like fot med mannen.

Familien vil ikke oppheves, men den vil revolusjoneres og bli mer samfunnsmessig. Ekteskapet vil ikke oppløses, men få en likeverdig basis for begge parter.

Kvinnene vil delta i politikken og samfunnslivet på en helt annen måte enn i dag.

Kommunismen vil avskaffe all kvinneundertrykking, akkurat som den vil avskaffe all klasseundertrykking.

3. KVINNENE OG REVOLUSJONEN

Som en revolusjonær klasse kan ikke proletariatet være likegyldig til kvinnefrigjøringa. Full kvinnefrigjøring er bare mulig etter den sosialistiske revolusjonen og sosialismen er ikke mulig uten frigjøring av kvinnene. Enver Hoxha sier det slik, «Så lenge det ikke er noen virkelig frihet for kvinnene i et land, så er det heller ikke noen ekte frihet i det landet.» (Taler, 67—69, s. 181)

I kampen for den sosialistiske revolusjonen er det et spørsmål om seier eller nederlag om kvinnene blir mobilisert eller ikke. Skal proletariatet og dets forbundsfeller bare mobilisere halvparten av sine krefter, altså mennene, mot klassefienden, eller er det ikke sånn at også kvinnene må delta for fullt i revolusjonen?

Stalin har sagt «I menneskehetens historie har det ikke blitt gjennomført noen viktig frigjøringsrørsle uten direkte deltakelse fra kvinnene.» Lenin understreka dette punktet ytterligere da han sa at «Erfaringa fra alle frigjøringsrørsler har vist at seieren i revolusjonen er avhengig av graden av deltaking i den fra kvinnenes side.»

Klassikerne sier at det gjelder alle revolusjoner, og hvis vi ser oss tilbake, ser vi hvor rett de har. Tenk bare på Pariserkommunen. Der kjempa kvinnene på barriadene med et heltemot som på ingen måte sto tilbake for mennene. En borgerlig observatør sa til og med at «dersom det franske folket bare hadde bestått av kvinner, for en fryktelig nasjon det ville ha vært.»

På dette punktet har den borgerlige observatøren et poeng, fordi kvinnene i proletariatet er ennå mer undertrykt enn mennene, derfor kan de ofte være vel så revolusjonære.

La det være klart at vi bekjemper den reaksjonære ideen om at kvinner bare skal

være opptatt av en spesiell type spørsmål, såkalte kvinnespørsmål. Den blir servert av den ekstreme reaksjonen i form av «Kinder, Küche, Kirche»-ideologien. Men den fremmes også av den revisjonistiske reaksjonen i form av «Fredssak—Kvinnesak»-ideologi. Og den har dukka opp i kvinnebevegelsen i form av påstander om at «Kvinnefronten kan ikke ta stilling til annet enn kvinnespørsmål». Disse ideologiene er i seg sjøl et uttrykk for kvinneundertrykkinga, og ingen revolusjonære, ingen som ønsker virkelig kvinnefrigjøring kan godta slike linjer.

Vi må si som de kinesiske kameratene, «Kvinnene bærer halve himmelen, nå må de erobre den». Ikke noe spørsmål kan være likegyldig for de kjempende kvinnene. De må ta del i den progressive og revolusjonære bevegelsen for fullt. Kampen vil i seg sjøl bidra til kvinnes frigjøring, fordi de frigjør seg fra den isolasjonen og manglende sjøtilliten som borgerskapet forsøker å holde dem nede i.

Skal vi sammenfatte forholdet mellom kvinnefrigjøringa og revolusjonen kort, kan vi si: Kvinnene er nødvendige for revolusjonen. Revolusjonen er nødvendig for kvinnene.

Revolusjonen må ha full kvinnefrigjøring som mål. Det betyr å gjøre kvinnene til fullverdige og likeverdige deltakere i den samfunnsmessige produksjonen, i politikken, kulturen osv. Det betyr å frigjøre kvinnene fra alt som lenker henne til kjøkkenet og husarbeidet. Dette vil ikke bare forandre samfunnet, det vil også forandre både kvinnene og mennene. Det vil frigjøre store samfunnsmessige produktivkrefter. Det vil revolusjonere familien og gi nådestøtet til prostitusjonen og all annen fornedrelse av kvinnene.

4. HVORFOR TRENGS DET ET EGET KVINNEARBEID?

Reint prinsipielt kan vi reise spørsmålet om det trengs et eget kvinnearbeid. Kan ikke kvinnene gå med i de vanlige organisasjonene, i fagforeningene, i de anti-imperialistiske frontene osv. og ha nok med det? Hvorfor trenger vi en egen organisering av kvinner? Det vises ofte til Lenin når dette spørsmålet er oppe. Men da bør vi også sette oss inn i hva Lenin virkelig sa om dette spørsmålet.

I en samtale med Clara Zetkin tok Lenin opp flere punkter om organisering av kvinnene, og han skilte mellom partiets organisering og organiseringa av massene:

«Vi avleder våre oppfatninger om organisasjon av våre ideologiske begreper: ingen separate organisasjoner av kommunistiske kvinner. En kvinnelig kommunist hører til som medlem av partiet på samme måte som en mannlig. Med like rettigheter og plikter. På det punktet kan det ikke herske noen uoverensstemmelse. Men vi må ikke lukke øyenene for faktiske forhold. Partiet må ha organer, arbeidsgrupper, komiteer, utvalg, seksjoner eller hva man vil kalle det, som har til særoppgave å vekke de breieste masser av kvinnene, knytte dem til partiet og holde dem varig under partiets innflytelse... Vi trenger egne organer for å arbeide blant dem, spesielle agitasjonsformer og organisasjonsformer. Det er ikke feminisme, men praktisk, revolusjonær hensiktsmessighet.»

Jeg mener at Lenins distinksjon er viktig. Kvinnene skal ikke skilles ut i *partiet*, og det er heller ingen lov som sier at bare kvinner skal drive partiets kvinnearbeid. På den an-

dre sida må vi ta hensyn til de faktiske forholda, som Lenin påpeker. Vi må både jobbe for å trekke kvinnene med i de ulike kamporganisasjonene for klassen som helhet, og vi må arbeide med egne kvinneorganisasjoner. Dette blei gjort i Sovjet på Lenins og Stalins tid, det blir gjort i Albania og Kina. Alle steder veit vi at det fantes og finnes masseorganisasjoner av kvinner som har til oppgave å fylke de breie kvinne-massene omkring proletariatets kampoppgaver. Spørsmålet står sånn at dersom en virkelig ønsker de breie massene av kvinner organisert og ut i kamp, så er en nødt til å ta i bruk metoden med egne kvinneorganisasjoner.

Grunnen til at det må være slik, er som Lenin sier, at kvinneundertrykkinga har skapt tilbakeleggenhet og passivitet hos kvinnene, og for å få dem ut av de forholda må det nettopp skapes egne agitasjonsformer og organisasjonsformer.

Men samtidig som vi må gå aktivt inn for egne kvinneorganisasjoner, slik som f.eks. Kvinnefronten, må vi også kjempe for å dra kvinnene med i proletariatets og det arbeidende folkets bevegelse og gjøre kvinnenes kamp til en integrert del av den kampen. Det betyr at vi må kjempe for å fagorganisere kvinner og gjøre dem faglig aktive. Vi må trekke med kvinnene i det anti-imperialistiske solidaritetsarbeidet. Kvinnene må kort og godt spille en aktiv rolle på alle frontavsnitt i kampen mot klassefienden, i kampen mot supermaktene og all reaksjon.

5. TA ALVORLIG PÅ LINJESPØRSMÅL — OGSÅ I KVINNEKAMPEN

I mange år har ml-bevegelsen og AKP(ml) hatt ei generelt riktig innretning på kvinnearbeidet sitt. Vi har stått på de grunnleggende marxist-leninistiske tesene for

analysene av kvinnespørsmålet og vi har ført kamp mot revisjonistiske og andre feilaktige linjer. Men på den andre sida må vi innrømme at den teoretiske forståelsen for

årsakene til kvinneundertrykkinga har vært grunn, og at dette har ført til en del feil både i politikk og argumentasjon. For å gi et bidrag til utviklinga av en korrekt analyse vil jeg ta opp en del ting jeg mener er feil i tidligere nummer av Røde Fane som har behandla kvinnespørsmålet. Det gjelder artikler i RF 2/72 og 2/74.

Hva er grunnlaget for kvinneundertrykkinga

I en artikkel som heter «Retten til arbeid — kvinnes fremste krav» blir det forsøkt å analysere hvorfor kvinnene er reservearbeidskraft. Der heter det «Gjennom kapitalens monopolisering er det oppstått et behov for å holde arbeidere utenfor produksjonen. Monopolkapitalen i Norge i dag har behov for en stabil gruppe *ikke-arbeidende* som bare delvis mobiliseres dersom det oppstår arbeidsområder som ikke kan dekkes gjennom den «vanlige» arbeidermasse. Og hvem er denne stabile gruppa? Jo, kvinnene. Tradisjon, type arbeid og ideologi gjorde det lett å endre den situasjonen de tidligere marxistene beskrev under frikonkurranskapitalismen — nemlig at flere og flere kvinner kom i stabilt arbeid.» RF 2/74, s.9.

Dette sitatet gir faktisk et inntrykk av at grunnlaget for kvinnes sekundære rolle i økonomien ligger i *monopolkapitalismen*. Det kan sjølsagt være grunn til å diskutere det fallet i kvinnes andel av de yrkesaktive som inntreide fra århundreskiftet, og som fortsatte som en ubrudt tendens fram til 1950. Men det løser ikke spørsmålet om grunnlaget for kvinneundertrykkinga. Det er heller ikke sant at behovet for en industriell reservearme oppsto med monopolkapitalismen. Det er sluttelig ikke sant at «de tidlige marxistene» hevda at «flere og flere kvinner kom i *stabilt* arbeid» under frikonkurranskapitalismen. De påpekte den økende tendensen til kvinnearbeid, og til og med barnarbeid, men det betyr ikke at dette

var *stabilt* arbeid. Kvinnene var da som nå ei reservearbeidskraft, og var de første til å bli kasta ut av produksjonen under ei krise og de siste til å bli tatt inn igjen under en oppgang.

Analysen i RF 2/74 holder ikke fast ved sjøve kjerna i spørsmålet om kvinneundertrykkinga, nemlig at den er oppstått historisk som et resultat av at kvinnes arbeid fikk underordna betydning. Kvinnene var henvist til bakre rekker. De var i hovedsak utafor den samfunnsmessige produksjonen og det var grunnlaget for kvinneundertrykkinga. Det at kvinnene er ei reservearbeidskraft under kapitalismen bygger derfor direkte på kvinneundertrykkinga fra tidligere tider. Det er den spesielle kapitalistiske formen av et forhold som har eksistert i årtusener.

Kapitalismen fører videre slavesamfunnets og føydalismens kvinneundertrykking, bare at den har gitt den et kapitalistisk preg. Kvinneundertrykkinga i dag blir knytta sammen med borgerskapets klasseundertrykking. Men kvinneundertrykkinga er ikke identisk med klasseundertrykkinga. Kvinneundertrykkinga er ulike mye eldre enn lønsslaveriet. Når vi slår fast at opphevinga av lønsslaveriet — dvs. kapitalismen, er forutsetninga for full kvinnefrigjøring, så har det ikke sammenheng med at vi ser kvinneundertrykkinga som en særskilt form av den kapitalistiske utbyttinga. Forklaringa på at den sosialistiske revolusjonen må til for å sikre full frigjøring av kvinnene, ligger i at sosialismen retter nådestøtet mot det som har vært kvinnes svøpe helt fra de blei degradert av mannen, nemlig det at hans arbeid har vært det økonomiske grunnlaget, mens hennes arbeid blei et ubetydelig tilskudd.

Engels gir ei veldig konsentrert framstilling av årsakene til kvinneundertrykkinga og forutsetninga for full frigjøring i det følgende avsnittet fra «Familien, privateiendommen og statens opprinnelse:

«Arbeidsdelinga i familien hadde regulert fordelinga av rikdommen mellom mann og kone. Denne arbeidsdelinga forblei uforandra, likevel satte den nå den tidligere fordelinga i hjemmet opp-ned, ganske enkelt fordi arbeidsfordelinga utafor familien hadde forandra seg. Sjølve årsaken til at kvinna tidligere var mektigst i heimen, nemlig det at hun hadde hand om husarbeidet, nettopp dette forholdet sikra nå makta i huset for mannen. Kvinna husarbeid mista sin betydning sammenlikna med mannens arbeid når det gjaldt å tjene til livets opphold. Hans arbeid var alt, og hennes et ubetydelig tilskudd. Her ser vi allerede at frigjøringa av kvinnene og det å stille dem på lik fot med mennene er umulig så lenge som kvinnene er utelukka fra samfunnsmessig produktivt arbeid og innskrenka til husarbeid, noe som har en privat karakter. Frigjøringa av kvinnene blir mulig først når kvinner blir satt i stand til å ta del i produksjonen i stor, samfunnsmessig målestokk, og når hjemlige plikter bare krever deres oppmerksomhet i liten grad.»

I partiets kvinnebok er årsakene til kvinneundertrykkinga oppsummert slik,

«Bindinga av kvinnene til den private husholdninga — dels på grunn av ekteskapsformen (og regelverket, lovene og ideologien omkring den), dels på grunn av nødvendigheten av å utføre privatarbeid i familien — dette er grunnlaget for den særskilte kvinneundertrykkinga. Frigjøringa av kvinnene krever altså at ekteskap underlagt private eiendomsinteresser opphører, og at familiearbeidet underlegges samfunnsmessig produksjon.» (s.31)

Ingenting av det som står her er feilaktig i og for seg. Feilen består i at det ikke treffer «spikern på huet». Betrakta som en definisjon holder det ikke mål. Grunnen er at det ikke nevnes, annet enn negativt, at grunnlaget for kvinneundertrykkinga er at kvinnene holdes utafor den samfunnsmessige produksjonen, eller spiller annenfiolin i den.

Derfor nevnes heller ikke det som Engels understreker at «frigjøringa av kvinnene først blir mulig når kvinner blir satt i stand til å ta del i produksjonen i stor, samfunnsmessig målestokk.» Det er for å få til dette at det blant annet er så viktig at «familiearbeidet underlegges samfunnsmessig produksjon», altså at det private husarbeidet reduseres til et minimum, og erstattes av samfunnsmessig arbeid. Men når Engels sier at de hjemlige pliktene bare må kreve «deres oppmerksomhet i liten grad», tenker han også på sosialisering av oppdragelsen, noe som ikke dekkes av punktet om at «familiearbeidet underlegges samfunnsmessig produksjon.»

Dette viser at Kvinnebokas forsøk på å lage en definisjon bare gjør en utvendig beskrivelse av vilkåra for kvinnefrigjøringa, og ikke griper sjølve kjernepunktet. En teoretisk uklarhet på dette punktet fører lett til rot og feilaktige linjer når analysen skal omsettes i politiske paroler og i taktikk.

Når blir det mulig for kvinnene å «ta del i produksjonen i stor, samfunnsmessig målestokk», når vil de i den grad blir frigjort fra de hjemlige pliktene at de bare «krever deres oppmerksomhet i liten grad»? Det er bare sosialismen som kan stille kvinnene på like fot med mannen i den samfunnsmessige produksjonen, og det er bare sosialismen som kan sosialisere heimearbeidet på en slik måte at det ikke lenger er en tyngende byrde.

Ved å frigjøre seg fra lønsslaveriet, rydder også proletariatet av veien den viktigste hindringa for at kvinnene skal oppnå full frigjøring. På denne måten fletter kvinnenes kamp seg sammen med kampen for den sosialistiske revolusjonen. Dette er viktig, og vi må være flinke til å vise massene at det er slik det forholder seg. Men vi kan ikke gjøre dette ved feilaktige argumenter, slik som i RF 2/74, for slike argumenter vil i sin tur forberede grunnen for økonomisme og seinere til fullstendig nedlegging av kvinnekampen. Om litt skal vi se at det har vært slike tendenser.

Kvinnene har sin naturlige plass i klassekamptøget 1. mai. Her er det Kvinnefronten i Oslo som har sluttet opp om Faglig 1. mai front. — Foto Klassekampen

Skeiv polemikk mot feilaktige linjer i kvinnekampen

Revisjonister i ulike avskygninger utgjør et farlig skadegjørelement i kvinnekampen. Både fra åpent SV og «NKP»-hold og fra slike mer eller mindre fordekte revisjonistiske grupper som Clara-gruppa, «8-gruppa» osv. har det kommet mye anti-marxistisk propaganda. Den har som mål å undergrave kampen for kvinnefrigjøring og svekke kampen for den sosialistiske revolusjonen. Derfor er det viktig å føre en uavbrutt kamp mot revisjonismen i kvinnebevegelsen og avsløre dens anti-marxistiske og reaksjonære karakter. Men for å gjøre dette riktig må en ha et fast grep om grunnlaget for kvinneundertrykkinga, ellers kan

en komme til å bruke feilaktige argumenter. Dette har dessverre skjedd i en del av polemikken mot revisjonistene. Ikke i polemikken som helhet, men på enkeltsaker. Det har gjort at viktige punkter i revisjonistenes analyse ikke har blitt avslørt og bekjempa.

I følge artikkelen i RF 2/74 la «8-gruppa» fram et forslag på Kvinnefrontens 2. landsmøte der det blant annet sto, «Kvinnes historie er en historie om utbytting og undertrykking. For samfunnet og for mennene har det vært praktisk at de som føder deres barn også påtar seg ansvaret for dem. I dag er det mulig å få rettet den kjønnsmessige arbeidsdelinga. Men holdninger som går ut på at det er selvfølgelig og naturlig for kvinnen at hun fortsatt skal ha ansvaret for barn og familie

blir brukt til å rettferdiggjøre kvinneundertrykkinga. Disse holdningene er en forutsetning for at man kan opprettholde kvinneundertrykkinga i arbeidslivet. Kvinnenes stilling er på mange måter bestemt av næringslivets behov for billig arbeidskraft og en arbeidskraftreserve. Vi skyves inn og ut av arbeidslivet i takt med gode og dårlige tider. Produksjonslivet i samfunnet vårt er så psykisk og fysisk anstrengende at det kreves at familien må bli et sted for avreagering og rekreasjon. Slik kan næringslivet fortsette å høste fruktene av begge arbeid.»

Til dette svarer vår kamerat i RF,

«Det som står her er at kapitalen tjener mest på å suge ut den mannlige arbeider til det ytterste, og at kvinnens oppgave derfor blir å få han på beina igjen neste dag. Men dette er en analyse som reiser mange spørsmål: — hvorfor har kapitalen endret linje fra den tidlig-kapitalistiske fasen der menn, kvinner og barn alle ble trukket ut i arbeid uten tanke på rekreasjon eller hvile? — hvorfor tjener ikke kapitalen *mer* på også å utbytte kvinnene i arbeid som skaper merverdi og dermed profit? — hva har skapt behovet for en stabil ikke-yrkesaktiv gruppe?»

Vår kamerat biter seg etter min mening fast i et underordna punkt i sitatet fra den revisjonistiske «8-gruppa», og gir seg også der i kast med problemet på en teoretisk tvilsom måte.

Hva er de grunnleggende feila i «8-gruppas» «analyse»? For det første gjør de vold på historia når de gir inntrykk av at kvinneundertrykkinga alltid har eksistert. Dette gjør de fordi de vil ha det til at arbeidsdelinga er identisk med undertrykkinga. Men faktum er at kvinnene i førhistorisk tid hadde en høy posisjon i samfunnet nettopp fordi de tok seg av det som på den tida var det viktigste økonomiske grunnlaget, husarbeidet og jordbruket. Dette var den samme arbeidsdelinga som seinere vendte seg til sin

motsetning med innføringa av husdyrholdet. Den samme arbeidsdelinga som ga kvinnene makt la seinere grunnlaget for deres avmakt, da den økonomiske betydninga av deres arbeid blei underordna.

For det andre er det vold mot historia å hevde at kvinneundertrykkinga besto i at det var «praktisk for samfunnet og for mennene» «at de som føder deres barn også påtar seg ansvaret for dem». Så lenge gruppeekteskapet og parekteskapet eksisterte var det ikke tale om «mennenes barn». Da hersket morsretten, og kvinnene var mektige også i kraft av at barna var deres ansvar. Først da mannen fikk den dominerende betydninga i økonomien, omstyrta morsretten, og skapte monogamiet (monogami for kvinnene vil det si), først da var det mulig å snakke om «mannens barn».

For det tredje er det ei forskjøning av kapitalismen å hevde at «i dag er det mulig å få rettet den kjønnsmessige arbeidsdelinga». Så lenge kapitalismen eksisterer, så vil også kvinneundertrykkinga eksistere. Lønns-slaveriet og vareøkonomien holder fortsatt kvinnene nede som annenrangs borgere. Den revisjonistiske «8-gruppa» later som om de kapitalistiske produksjonsforholda springer ut av «holdninger»: «Men holdninger som går ut på at det er selvfølgelig og naturlig for kvinna at hun fortsatt skal ha ansvaret for barn og familie blir brukt til å rettferdiggjøre kvinneundertrykkinga.» I virkelighetens verden er det omvendt, disse reaksjonære holdningene er ei overbygning over en økonomisk basis der kvinnene inntar en undertrykt posisjon. Det er klart at ideologien i sin tur brukes til å rettferdiggjøre kvinneundertrykkinga osv. Men den er ikke årsaken til undertrykkinga. Den er et produkt av den.

For det fjerde er revisjonistenes framstilling av familien under kapitalismen reine småborgeridyllen. Det Kommunistiske Manifestet snakker om «proletariatets påtvungne familieløshet», og sikter da til det

ytterste resultatet av kapitalistisk profittjag og undertrykking. Det er klart at den tendensen som Manifestet peker på også eksisterer i dag i viktige deler av proletariatet, f.eks. i form av ukependling e.l. Men hos «8-gruppa» er familien en lun havn som kapitalen nærmest verner om for å få uthvilt arbeidskraft.

Som dere ser har vår kamerat som skal polemisere mot revisjonistene bare såvidt skrensa inn på disse fire punktene, og da det minst viktige av dem, nemlig det fjerde. Bedre kan det ikke bli når en sjøl ikke har forstått sjølve grunnlaget for kvinneundertrykkinga.

Vår kamerat fører også en polemikk mot den revisjonistiske Clara-gruppa i Bergen, når den hevder følgende:

«I tillegg til denne undertrykkinga (kapitalens undertrykking av arbeiderklassen, vår merknad) blir kvinnene undertrykt pga. den mannsdominerte autoritære strukturen i samfunnet (patriarkatet)». (Fra et framlegg til plattform på KFs 2. Landsmøte)

Vår kamerat i RF 2/74 bemerker følgende til dette.

«Det er farlig å operere med begrepet «patriarkat» eller «mennene» som utøvere av den særegne undertrykkinga av kvinnene, fordi begrepet ikke skiller mellom kapitalens særegne undertrykking av kvinnene og arbeiderklassens menns undertrykking av sin egen klasses kvinner.» Det er riktig at det er farlig, fordi det vil avspore kampen mot borgerskapet. Men i tillegg til at det er farlig, så er det et teoretisk misfoster å kalle dagens samfunn for patriarkatet. Patriarkalske familier var en spesiell overgangsform fra parekteskapet til monogamiet, og derfor er det forvovla å bruke et slikt begrep. Dessuten kolporterer Clara-gruppa ideen om at «autoritære strukturer» hører mennene til, og dermed implisitt også ideen om at «flat struktur» og «demokrati» er «kvinnelige verdier». Dette er et revisjonistisk forsøk på å oppheve loven om klassekampen,

videre bringer det til torgs et nøyaktig speilbilde av den borgerlige myten om at kvinnene er «svake» og «milde» osv. mens menn er «sterke» og «autoritære».

Vår kamerat retter med andre ord en advarsel mot Clara-gruppas forsøk på å avspore klassekampen, men hun klarer ikke å avsløre hele råttenskapen i gruppas argumentasjon og påvise dens revisjonistiske og reaksjonære karakter. Dermed får Clara-gruppa helt ufortjent stå igjen med sine «marxistiske fraser». Denne mangelen på helhetlig marxist-leninistisk polemikk mot revisjonismens «kvinneprofeter» har vært en stor svakhet ved partiets kvinnearbeid i mange år.

For å yte vår kamerat full rettferdighet vil jeg sitere avslutningsavsnittet i artikkelen i RF 2/74:

«Hva er veien til frigjøring? Veien går gjennom kvinnenes fulle deltaking i arbeids- og samfunnsliv, og der våre eneste særtrekk tilgodeses — barnefødsler og menstruasjon. Vi kan aldri oppnå frigjøring, heller ikke i forhold til klassens menn, uten at dette oppfylles. Og derfor trenger kvinnene sosialismen i *dobbelt* forstand: et samfunn der undertrykkinga av klassen er opphevd og et samfunn med likeverd i samfunnsmessig produksjon, et samfunn hvor den materielle basis for kvinneundertrykking er opphevd og der det er mulig å bekjempe den reaksjonære overbygninga (det skulle vært «restene av den reaksjonære overbygninga», min merknad) gjennom møysommelig kamp, med samfunnet (det skulle vært «den proletariske staten, min merknad) på kvinnenes side — og kvinnene i spissen».

To feilaktige paroler

Jeg vil vise hvordan en mangelfull forståelse av grunnlaget for kvinneundertrykkinga fører til en feilaktig politikk.

Til 8. mars 1976 blei det lansert parolen «Kamp mot krisa som skjerper kvinneunder-

Kvinnene i Albania står vakt om sosialismen, og forbereder seg på å forsvare den med våpen i hand.

trykkinga på alle områder». I samband med 1. mai verserte det en parole, som riktignok blei dødfødt, men som likevel er et så viktig negativt eksempel at den fortjener å bli dratt fram i lyset. Den het, «Kvinner og menn, stå sammen i kampen for retten til lønna arbeid». Hva var gærnt med disse parolene?

Den første parolen tar utgangspunkt i den økonomiske krisa som nådde topp-punktet sitt omtrent på den tida den blei stilt. Det er et forsøk på å utvikle et svar på krisa, og mobilisere kvinnene til kamp mot undertrykking i samband med krisa. Men parolen er økonomistisk og feilaktig. Er det sånn at krisa skjerper kvinneundertrykkinga på alle områder? Vel, på

noen områder, slik som arbeidsmarked, lønn, osv, er det fullt mulig å påvise ei slik skjerpa undertrykking. På den andre sida er det andre områder, som i liten grad påvirkas direkte av den sykliske krisa. Dette gjelder den seksuelle undertrykkinga, abortspørsmålet, deler av den ideologiske undertrykkinga osv.

På den andre sida gir parolen et inntrykk av at det ikke er ei hard kvinneundertrykking under oppgangen eller høykonjunkturen. Dette blir hovedveien til økonomismen. Det neste trinnet i den parolen skulle vært «Kamp for oppgang som demper kvinneundertrykkinga på alle områder».

Det eneste tilfellet der den nevnte parolen

kunne hatt noen betydning er i tilfelle den var retta inn på den *allmenne* krisa i kapitalismen. For *den* skjerper kvinneundertrykkinga på alle områder. Men ingen forstår parolen i denne retninga. Dessuten ville den være ytterst abstrakt å stille som parole mot den aktuelle krisa.

Det er nesten nødvendig å gå inn på forhistoria til den andre parolen, slik at kameratene skal skjønne hvordan en slik parole kan oppstå.

Første leddet i parolen retter seg liksom mot kvinnesekterisme og forsøk på å splitte mannlige og kvinnelige arbeidere. Når det ikke heter simpelthen «retten til arbeid» i siste leddet, er det utfra at parolemakerne ikke ville fornærme husmødrene, de gjør jo også arbeid! Denne parolen er altså en rein intellektuell skrivebordskonstruksjon. Resultatet er en parole som både er politisk feilaktig, og noe nær en pusteøvelse. Den er politisk feilaktig fordi den ved å likestille kvinners og menns forhold til samfunnsmessig arbeid, også opphever behovet for en egen kvinnekamp. Den er politisk feilaktig, fordi den ved å bringe inn begrepet «lønna arbeid» lar det stå ubesvart hva slags lønn en skal ha for arbeidet. Hadde den nøyd seg med å si «kamp for retten til arbeid», ville det vært en prinsipielt riktig parole. Kravet om virkelig rett til arbeid er i siste instans et krav om sosialisme, fordi retten til arbeid ikke kan eksistere under kapitalismen. Retten til arbeid står i antagonistisk motsigelse til «retten til profitt», fordi den siste «retten» forutsetter at en viss del av befolkninga holdes hjemme som en industriell reservearme, og blant dem er en stor del av kvinnene.

En feilaktig analyse av familien

I Røde Fane nr. 2/72 finner vi en analyse av familien og et forsøk på å utforme en kommunistisk familiepolitikk. Etter mitt syn inneholder denne artikkelen grove politiske

feil som det aldri er gjort noe oppgjør med. I et forsøk på å slå mot den småborgerlige og anarkistiske linja med såkalte «storfamilier» og såkalt «fri kjærlighet», ramler artikkelen over i et annet småborgerlig avvik, hvor parolen «forsvar familien» stilles opp som et sosialistisk mål.

For å rydde opp i dette kaoset er det nødvendig å gå tilbake til Manifestet og lese på nytt de svært klare og prinsipielle betraktningene som Marx og Engels gjorde om forholdet mellom familie og samfunn.

«Avskaffing av familien! Sjøl de mest radikale opphisser seg over denne skjendige hensikt hos kommunistene.

Hva hviler den nåværende borgerlige familie på? På kapitalen, på privaterhvervet. Fullstendig utvikla eksisterer den bare for borgerskapet, men den kompletteres av proletarenes påtvungne familieløshet og den offentlige prostitusjonen.

Borgerfamilien faller sjølsagt bort med bortfallet av dens komplettering, og begge forsvinner med at kapitalen forsvinner.

Bebreider dere oss at vi vil gjøre slutt foreldrenes utbytting av barna? Vi vedgår denne forbrytelsen. Men, sier dere, vi opphever de mest dyrbare forhold, i det vi setter samfunnsmessig oppdragelse i stedet for oppdragelsen i hjemmet.» (s. 35)

Videre polemiserer Marx og Engels mot borgerskapets hyklerske hyllester til familie og moral, mens borgerskapet sjøl holder oppe prostitusjon og konebytte.

Engels sier om monogamiet,

«Monogamiet oppsto ut fra konsentrasjonen av betydelig rikdom på henda til en person, mannen, og ut fra ønsket om å forbeholde denne rikdommen for denne mannens barn og ingen andre. Av denne grunnen var monogamiet vesentlig for kvinnen, ikke for mannen... Siden monogamiet oppsto av økonomiske grunner, vil det forsvinne når disse årsakene forsvinner? En kan med stor rett svare: langt fra å forsvinne, vil det tvert om begynne å bli fullstendig virkeliggjort ...

Prostitusjonen forsvinner, monogamiet, i stedet for å forsvinne, blir endelig en realitet, for mannen også.»

I en viss forstand vil altså den sosialistiske revolusjonen, så langt fra å «forsvare familien», tvert om «avskaffe familien», ikke ekteskapet, men familien som den økonomiske grunnenheten i samfunnet, og som en organisasjon for å oppdra ungene. Denne «avskaffinga av familien» er helt nødvendig for kvinnefrigjøringa. Engels sier: «Det vil så bli åpenbart at den første forutsetninga for kvinnefrigjøringa er gjeninnføring av hele den kvinnelige befolkninga i den samfunnsmessige produksjonen, og dette krever igjen at den individuelle familiens karakter av å være den økonomiske grunnenheten i samfunnet blir oppheva.» (s. 74) «Når produksjonsmidla blir samfunnsmessig eiendom opphører familien å være den økonomiske grunnenheten i samfunnet. Privathusholdninga blir omforma til samfunnsmessig industri. Om sorgen for og oppdragelsen av barna blir samfunnets oppgave.»(s. 76)

Sosialismen skal altså avskaffe de reaksjonære sidene ved familien. Ikke oppløse familien, innføre «fri kjærlighet» eller noe sånt anarkistisk tøv, men oppheve de sidene ved familien som holder kvinnene nede. Denne oppgaven lar seg ikke sammenfatte i parolen «forsvar familien.»

I den nevnte artikkelen i RF 2/72 står det mye vrøvl. Det står f.eks. at «Grunnen til at de unge fra de utbytta klassene gifter seg, er stort sett at de er glade i hverandre og ønsker å ha barn sammen.» Denne amerikanske forstadsidyllen har nokså lite med proletariatets virkelighet å gjøre. Det som er riktig er at eiendommen ikke spiller noen rolle ved de fleste proletarekteskap, og at den individuelle kjønnskjærligheten derfor spiller en større rolle enn i borgerskapet. Men artikkelforfatteren kunne sett på hvor mange unge arbeidere som gifter seg fordi de allerede skal ha barn, eller sett på den store

skilsmisseprosenten blant unge ektepar i arbeiderstrøka, så ville hun ikke stilt opp en slik påstand.

Artikkelen formulerer vårt strategiske mål slik:

«Kommunistenes strategiske mål må være en familie bygd på kjærlighet og likeverd mellom kvinne og mann og mellom foreldre og barn. Det betyr at vi må slåss for en *demokratisk* familie der det både finnes materielle muligheter og ideologisk grunnlag for kjærlighet og likeverd.» (RF s.27)

Her nevnes det ingenting om sosialiseringa av oppdragelsen, og det gjøres ikke noe annet sted i artikkelen heller. Men uten å frigjøre barna fra foreldrenes undertrykking, vil heller ikke kvinnefrigjøringa være fullstendig. Hvis ikke dette elementet er med, blir parolen om en demokratisk familie en utopi. Forfatteren viser at hun ikke skjønner forskjellen på familien under sosialismen og famlien under kapitalismen, med følgende tirade: «I Albania, der kampen for frigjøring av kvinnene har foregått med statens hjelp i mange år, er situasjonen fremdeles den at mange kvinner er redde for å stå alene, som sitatet fra Enver Hoxha tidligere i denne artikkelen viser. Både for disse kvinnene — og i ennå større grad for kvinnene i Norge i dag, ville oppløsning av familien bety en forverring.»

I Albania er mer enn 47 % av yrkesbefolkninga kvinner, alle som ønsker får barna inn i daghjem. Disse daghemma står for en systematisk sosialistisk oppdragelse av unga, og de har gjort det mulig for kvinnene å delta i samfunnslivet på en helt annen måte enn i Norge. En albansk kvinne behøver ikke å frykte å bli satt utafør samfunnet om hun skulle bli nødt til å skille seg. I Norge derimot må skilte kvinner ofte gå en Canossagang mellom sosialkontorer og jurister for å skaffe seg et minimum til livets opphold. I to tredjedeler av landets kommuner finnes det ikke daghjem, så det kan bli å leve på trygd uten mulighet til å få ar-

*Under sosialismen
kar kvinnene proletariats diktatur på sin side. Det kinesiske kommunistpartiet satser spesielt på å fostre kvinnelige kadrer til å lede an i bygginga av sosialismen i Kina. Dette bildet er fra Anhwei-provinsen. — Foto: Hsinhua.*

beid. Derfor er det vrøvl å snakke om «forverring» i omtalen av kvinnenes situasjon ved en eventuell skilsmisse i Norge og i Albania som om det skulle være samme forholdet.

Den albanske familien har et samfunnsmessig element som den norske familien ikke har. Den albanske kvinnen har en trygghet som den norske kvinnen ikke har.

Artikkelforfatteren har ikke den riktige forståelsen for borgerskapets tosidige familiepolitikk. Kapitalismen oppløser arbeiderfamiliene gjennom økonomisk utbytting, ideologisk undertrykking, prostitu-

sjon osv. Men kapitalismen må samtidig bygge på familien som den økonomiske grunnenheten. I den betydninga er borgerskapet for å «forsvare familien», forsvare lenkinga av kvinnene til kjøkkenbenken. Men disse sidene ved familien må vi ikke forsvare, vi må angripe dem. Familien må revolusjoneres, den må frigjøres fra de reaksjonære trekk og oppheves som økonomisk grunnenhet i samfunnet. Det er bare i den betydninga vi kommunister kan forsvare familien som institusjon.

Et slikt strategisk perspektiv gjør det også mulig å se daghjemskampen i lys av vår

strategi. Vi er ikke bare for daghjem av økonomiske årsaker, slik at folk skal ha mulighet til to inntekter. Vi er for gratis daghjem for alle barn, fordi det vil være et langt framskritt i kampen for kvinnefrigjøringa.

Økonomisme i rød frakk

Blant noen kamerater har det eksistert en langvarig økonomistisk tendens. Den har i det siste året tatt på seg røde kledebon, men innholdet forblir det samme.

Denne linja prøver å redusere kvinneundertrykkinga til materiell undertrykking. Når de kameratene som står for den skal forklare hvorfor arbeiderkvinnene må stå i spissen for kvinnekampen, så sier de at det er fordi de er materielt undertrykt. I følge dem er det «feminisme» å snakke om ideologisk, sosial, kulturell og for ikke å snakke om seksuell undertrykking. Det er bare den materielle undertrykkinga som betyr noe! Dette er jo nokså åpenbar økonomisme, men disse kameratene gir seg ikke med det.

Neste skritt er at de ut fra ideen om den materielle undertrykkinga som det eneste som betyr noe, utvikler tesen om at det er bare arbeiderkvinnene som er undertrykt. Kvinnelige studenter, lærere, sjukepleiere osv. — de kan da bare gjøre noe i kvinnekampen ved å støtte arbeiderkvinnene. Sjøl er de *angivelig* bare utsatt for ideologisk undertrykking, og siden den «ikke betyr noe særlig», så er de ikke virkelig undertrykt.

Sluttsteinen på dette teoretiske makkverket er at kvinneundertrykkinga settes identisk med kapitalistisk utbytting, og vips, så forsvant hele grunnlaget for en egen kvinnekamp.

Hvor er det disse kameratene sporer av? Jo, de skjønner ikke at kvinnene er undertrykt som kjønn, at kvinnene som helhet spiller en underordna rolle i den samfunnsmessige produksjonen, at kvinnene som helhet derfor er ei reservearbeidskraft, og at

hele den ideologiske, kulturelle, sosiale, politiske og seksuelle undertrykkinga hviler på dette fundamentet. De reduserer det hele til et spørsmål om materiell undertrykking. Dermed skjønner de ikke at kvinnens rolle i den samfunnsmessige produksjonen har noe med produksjonsforholda å gjøre, og de har derfor ikke egentlig skjønt hvorfor sosialismen er grunnlaget for full kvinnefrigjøring.

Sjøl om linja deres er veldig «proletarisk», så har de ikke skjønt årsaken til at arbeiderkvinnene må utgjøre fortroppen i kvinnebevegelsen. De reduserer det til et spørsmål om «materiell undertrykking», men arbeiderkvinnene må utgjøre fortroppen fordi de er *medlemmer av den eneste fullt ut revolusjonære klassen, proletariatet*. Men kvinnene i småborgerskapet er også undertrykt som kvinner, derfor har de faktisk en større interesse av sosialismen enn menn i småborgerskapet. Til og med kvinnene i borgerskapet er undertrykt som kvinner, men de *lever av andre menneskers arbeid*, de *snylter* på både kvinner og menn i arbeiderklassen. Derfor har de *ingen interesser av sosialismen*. De godtar å spille annenfiolin, fordi deres underordna rolle henger sammen med et system som de har alle fordeler av ellers, og der de kan leve et makelig liv uten å gjør et arbeidslag. Det meste de kan drive det til i retning av «kvinnefrigjøring» er å kreve retten til individuell karriere. Derfor kommer de i motsetning til de breie massene av kvinnene i det arbeidende folket og blir deres fiender.

Kvinneundertrykkinga er på denne måten underordna klassekampen og fletter seg sammen med den. Men kvinneundertrykkinga er ikke identisk med den kapitalistiske utbyttinga.

Teorien om at bare arbeiderkvinnene er undertrykt låter veldig «rød», men i innholdet er den reint økonomistisk og fører til reformisme og revisjonisme i politikken.

Revisjonistene framstiller kvinnene som spesielt fredselskende for å tjene sosialimperialismens krigsforberedelser. De bygger opp under de borgerlige mytene om at kvinnene verken kan eller skal slåss for sine rettferdige krav. — «Kvinner hjemme og ute» er avisa til Norsk Kvinneforbund, en del av Moskva-revisjonistenes verdensomspennende «Kvinnebevegelse».

6. NOEN MERKNADER OM REVISJONISMEN OG KVINNEKAMPEN

Denne artikkelen har ikke til formål å gjøre en omfattende analyse av revisjonistenes kvinnepolitikk. Dette får bli emnet for en egen artikkel seinere. Den revisjonistiske kvinnepolitikken er så lite avslørt og samtidig så farlig at det er ei presserende oppgave å gjøre en omfattende kritikk av den.

Her skal jeg bare gjøre noen korte merknader, nærmest som en advarsel.

Revisjonismen har hatt innpass i kvinnebevegelsen i årevis, men den er sjelden blitt kritisert som det den er. Revisjonismen har

forent seg med den småborgerlige «feminismen», og klart å avlede oppmerksomheten fra sin egen virksomhet. Men det viser seg at mye av det som er blitt kalt «feminisme» i virkeligheten er moderne revisjonisme. Det gjelder «Clara»-gruppa, «Kjerringråd», de forskjellige forsøka til «KUL» på å lage kvinneorganisasjon osv. Ledelsen i «Brød og Roser» er revisjonistisk (SV), «Norges Demokratiske Kvinneforbund» er revisjonistisk etter Moskva-modell, og revisjonismen har også en tjukk finger i «Sirene»-redaksjonen.

Revisjonistene bruker ulike slag taktikk for å føre kvinnebevegelsen på avveier. Den offisielle Moskva-utgaven er «Kvinnesak-Fredssak»-linja, ei linje som går ut på å omvandle den progressive kvinnebevegelsen til et agentur for den sosialimperialistiske fredsløffen.

Denne linja har funnet en fellesnevner med den småborgerlige feminismen i ideen om «de kvinnelige verdier». Denne ideen går ut på at imperialismen, kapitalismen, krig og diktatur er «mannsprodukter», mens kvinnene er milde og gode representanter for fred og demokrati! Egentlig er dette et direkte speilbilde av den borgerlige ideologien om kvinnene som «svake vesener» som «ikke skjønner seg på politikk».

Revisjonistene har også ei annen linje der de finner klangbunn hos de småborgerlige feministene. Den går ut på at «egentlig er alle forutsetningene for kvinnefrigjøring til stede i dag, det som trengs er ei holdningsendring». Denne linja skjønner kapitalismen, fornektet den sosialistiske revolusjonen og forsøker å slå en kile mellom arbeiderklassen og kvinnebevegelsen. Denne linja avslører at revisjonistene er reformister, de ønsker bare å reformere kapitalismen, ikke å styrte den. Den finner innpass blant småborgerlige feminister, fordi de i veldig stor utstrekning er intellektuelle som ikke har forståing for klasseundertrykkinga, og ikke har skjont sammenhengen mellom den sosialistiske revolusjonen og kvinnefrigjøringa.

En annen revisjonistisk ide, som SV-«NKP» bruker ivrig mot Kvinnefronten, er ideen om at «en skal ikke blande utenforliggende saker inn i kvinnekampen». I gamle dager het det at kvinnene skulle holde seg til barn, kjøkken og religion. I dag heter det at kvinnene bare skal ta opp saker som er umiddelbart knytta til deres situasjon som kvinner. Dette er to uttrykk for samme reaksjonære, kvinnefiendtlige ideologi. Denne

ideologien skal hindre kvinnene fra å gjøre opprør, fra å kjempe mot reaksjonen og borgerskapet på alle områder av samfunnslivet. Den må derfor nedkjempes, og ingen skal la seg forlede av demagogien at det «blir blanda politikk» inn i kvinnekampen. Konkret er dette blitt brukt f.eks. da Kvinnefronten støtta frigjøringskampen i Vietnam og Kampuchea eller da fronten tok avstand fra det nye nazi-partiet. Så lenge en innskrenka seg til «å støtte kvinnene i Vietnam» kunne det passere, men da fronten tok et klart anti-imperialistisk standpunkt var det nok til å få revisjonister og redaktørene i Akersgata og på Youngstorget til å gå berserk i spaltene.

Disse reaksjonære linjene som revisjonistene står for viser at de er motstandere av parolen om full kvinnefrigjøring. De saboterer den og bekjemper den. Om vi ser på deres praksis blir det enda klarere. For hvem har ansvaret for at lova om sjølbestemt abort ikke blei vedtatt, og for at vi i stedet fikk det råtne nemnd-systemet? Jo, det ansvaret ligger hos SV. Hvem stemmer sammen med de åpent borgerlige partiene for prisøkninger på daghjem? Dette har SV gjort.

Derfor er det en sjølmotsigelse at SV fortsatt har en viss innflytelse innafor massebevegelsen av progressive kvinner. De har til og med klart å ta æren for et protestmøte i «Brød og Roser»s regi i Oslo i sommer, der hundrevis av kvinner var mobilisert mot den samme lova som SV i fjor kalte et framskritt, og som SVs stortingsgruppe lot Hauglin stemme for! Det er farlig for kvinnebevegelsen om revisjonismen skulle fortsette å ha en slik posisjon. Derfor er en viktig del av kampen for full kvinnefrigjøring å avsløre revisjonistene og isolere dem fra den progressive kvinnebevegelsen.

Lenge leve kampen for full kvinnefrigjøring!
Ned med revisjonismen!

Lenge leve den sosialistiske revolusjonen!

OM KVINNE- SPØRSMÅLET

Utdrag fra verka til Marx, Engels, Lenin, Stalin og Mao Tsetung

Disse utdraga fra verka til de store marxist-leninistiske klassikerne er stilt sammen av redaksjonen. De er ment som ei første innføring i marxismens syn på kvinneundertrykking og kvinnefrigjøring. Vi har forsøkt å gi et bilde av de teoretiske spørsmåla kvinnenes stilling reiser, men plassen tillater sjølsagt ikke å gi noe som ligner på et fullstendig oversyn. Vi oppfordrer leserne til å gå videre i studiene sjøl.

Særlig er det viktig å sette seg inn i Engels verk om «Opphavet til familien, privat-eiendommen og staten». Det vil komme i norsk oversettelse på Forlaget Oktober neste år.

På engelsk fins det et utvalg med tittelen «The Woman Question», Selections from the Writings of Marx, Engels, Lenin, Stalin. Vi har hatt stor nytte av det i dette arbeidet, og har bygd mye på det. Forlaget Oktober vil gi ut et tilsvarende utvalg neste år. De som ikke vil vente, vil kunne få den engelske boka i Oktober-bokhandlene.

Verket stykkene er henta fra er anført under hvert utdrag. Overskriftene er satt til av redaksjonen i Røde Fane. Oversettelsene er i all hovedsak lagd for dette nummeret av bladet.

Marx/Engels: Det kommunistiske manifest

KOMMUNISMEN OG FAMILIEN

Avskaffing av familien! Sjøl de mest radikale opphisser seg over denne skjendige hensikt hos kommunistene.

Hva hviler den nåværende borgerlige familien på? På kapitalen, på privatervervet. Fullstendig utvikla eksisterer den bare for borgerskapet, men den kompletteres av proletarenes påtvungne familieløshet og den offentlige prostitusjonen.

Borgerfamilien faller sjølsagt bort med bortfallet av dens komplettering, og begge forsvinner med at kapitalen forsvinner.

Breider dere oss at vi vil gjøre slutt på foreldrenes utbytting av barna? Vi vedgår oss denne forbrytelsen.

Men, sier dere, vi opphever de mest dyrebare forhold, idet vi setter samfunnsmessig oppdragelse i stedet for oppdragelsen i hjemmet.

Op er ikke også deres oppdragelse bestemt av samfunnet? Ved de samfunnsmessige forhold som dere foretar oppdragelsen innafor, ved samfunnets direkte eller indirekte innblanding, ved hjelp av skolen osv? Kommunistene oppfinner ikke samfunnets innvirkning på oppdragelsen; de bare endrer dens karakter, de bare unndrar oppdragelssenden herskende klassens innflytelse.

De borgerlige talemåtene om familie og oppdragelse, om det dyrebare forhold mellom foreldre og barn blir desto mer motbydelig jo mer alle familiebanda som følge av storindustrien rives over for proletariatet, og barna blir forvandla til reine handelsartikler og arbeidsinstrumenter.

Men dere kommunister vil innføre kvinne-

felleskap, skriker hele borgerskapet i kor mot oss.

Borgeren ser i kona si utelukkende et produksjonsinstrument. Han hører at produksjonsinstrumentene skal utnyttes i fellesskap og kan naturligvis ikke tenke seg annet enn at dette fellesskapet like ens vil falle i kvinnes lodd.

Han aner ikke at det nettopp dreier seg om å oppheve kvinnes stilling som reine produksjonsinstrumenter.

Forøvrig er ikke noe mer latterlig enn vårt borgerskaps høg moralske harme over kommunistenes angivelige offisielle kvinnefellesskap. Kommunistene trenger ikke å innføre kvinnefellesskapet, det har eksistert nesten alltid.

Våre borgere, som ikke nøyer seg med at de har sine proletarers koner og døtre til rådighet, for ikke å snakke om den offentlige prostitusjon, finner også den største fornøyelsen i å forføre hverandres koner.

Det borgerlige ekteskap er i virkeligheten et hustrufellesskap. Man kunne da i høyden bebreide kommunistene for at de i stedet for et hyklerisk og fordekt kvinnefellesskap, ville innføre et offisielt og åpent. Det framgår forøvrig av seg sjøl at sammen med avskaffing av de nåværende produksjonsforholda vil kvinnefellesskapet som er utgått av disse forholda, dvs. den offentlige og ikke-offentlige prostitusjon, også forsvinne.

Fra «Det kommunistiske partis manifest», Forlaget oktober 1975, s. 35-36

Karl Marx: NYE FORHOLD MELLOM KJØNNA

Oppløsninga av de gamle familiebåndå som finner sted under kapitalismen kan se fryktelige og avskyelige ut. Men likevel skaper den moderne industrien et nytt økonomisk grunnlag for ei høyere form for familien og for forholda mellom kjønna. Den gjør det ved å gi kvinner, ungdom og barn av begge kjønn ei viktig rolle i produksjonen, utafor hjemmets sirkler. Sjølsagt er det like meningsløst å regne den germanskristne forma for familien som absolutt og endelig som det ville være å gi den gamle romerske, den gamle greske, eller de østlige formene denne egenskapen. Forøvrig danner

disse formene til sammen ei rekke i den historiske utviklinga. Dessuten er det åpenbart at under gunstige vilkår må det bli kilde til menneskelig utvikling at det fins kollektive arbeidsgrupper som er sammensatt av enkeltindivider av begge kjønn og alle aldre. Dette gjelder sjøl om dette forholdet er ei pestbefengt kilde til korrumpert og slaveri i den spontant utvikla, brutale, kapitalistiske forma, der arbeideren er til for produksjonsprosessens skyld, og ikke produksjonsprosessen for arbeiderens skyld.

(Fra Karl Marx: Kapitalen, b. 1, kap. 13, MEW, b. 23, s. 515.)

Friedrich Engels: TRELLBINDINGA AV KVINNA

Den økte produksjonen i alle greiner — feavl, jordbruk, hjemmehandverk — gjorde den menneskelige arbeidskrafta i stand til å framstille et større produkt enn det som var nødvendig for å holde den ved like. Samtidig økte den arbeidsmengden som måtte gjøres hver dag av hvert medlem av gensen*, husfelleskapet eller den enkelte familien. Nå blei det ønskelig å føre inn ny arbeidskraft. Krigen skaffet dem, krigsfangene blei gjort til slaver. Den første store samfunnsmessige arbeidsdelinga førte til økt arbeidsproduktivitet, og derfor økt rikdom, og til utvidelse av området for produksjonen. Under de allmenne historiske vilkåra som var til stede, var dette nødt til å få følge av slaveriet. Av denne første store samfunnsmessige arbeidsdelinga oppsto den første kløyvinga i samfunnet i to klasser: herrer og slaver, utbyttere og utbytta.

For tida veit vi ingenting om hvordan og når bølingene gikk over fra å være felleseie for stammen eller gensen til å bli eien-

dommen til de enkelte familieoverhodene. Men i hovedsak må det ha funnet sted på dette trinnet. Med bølingene og de andre nye rikdommene skjedde det en revolusjon med familien. Det hadde alltid vært mannens sak å skaffe livsnødvendighetene til veie: han framstilte og eide midlene som blei brukt til å skaffe dem. Bølingene var et nytt middel til å framstille disse nødvendighetene med. Det var mannens arbeid å temme dyra i første omgang og deretter å stelle dem. Feet tilhørte derfor han, og de varene og slavene som' de bytta til seg for feet tilhørte også han. Hele det overskottet som kom fra arbeidet med å skaffe livsnødvendighetene til veie falt på mannen. Kvinna var med på å nyte det, men hadde ikke noen del i eiendommen. Den «ville» krigeren og jegeren hadde vært fornøyd med å ha annenplassen i huset, etter kvinna. Den mer «edelmødige» gjeteren blei hovmodig av rikdommen sin og trengte seg sjøl fram til første-plassen og skjøv kvinna tilbake til annenplassen. Og

hun kunne ikke klage. Arbeidsdelinga i familien hadde ordna delinga av eiendommen mellom mann og kvinne. Arbeidsdelinga var den samme. Og likevel hadde den nå snudd opp ned på de forholda som hadde rådd i huset til da, rett og slett fordi arbeidsdelinga utafør huset hadde forandra seg. Den samme årsaka som hadde sikra kvinna den overlegne stillinga hun før hadde hatt i huset — det at virket hennes var begrensa til husarbeid — denne årsaka sikra nå mannens overlegne stillinga i huset: Kvinna husarbeid var ikke lenger noe å regne med jamført med det mannen gjorde for å skaffe livsnødvenighetene. Det var alt, mens det første var et uviktig tillegg. Av dette kan vi alt se at det er og blir uråd å frigjøre kvinna og gjøre henne likeverdig med mannen så lenge kvinna er stengt ute fra samfunnsmessig produktivt arbeid og er bundet til det private husarbeidet. Frigjøringa av kvinna vil først

bli mulig når kvinna kan ta del i produksjonen i stort, samfunnsmessig omfang og husarbeidet ikke lenger krever noe mer enn en ubetydelig del av tida hennes. Og det har først blitt råd ved hjelp av den moderne storindustrien. Den gjør det ikke bare mulig å sysselsette kvinnelig arbeidskraft over et vidt felt, men gjør det bydende nødvendig. Samtidig fører den mer og mer i retning av å gjøre slutt på det private husarbeidet og forvandler det mer og mer til en offentlig industri.

Nå da mannen virkelig var blitt overlegen i huset, hadde det siste som hindra han fra å bli absolutt overlegen falt bort. Dette eneveldet blei stadfesta og foreviggt ved at morsretten blei styrta, farsretten blei innført og paretskapet gradvis gikk over til monogami .

(Fra «Opphavet til familien, privat-eiendommen og staten», kap. IX.)

KVINNAS STILLING I URKOMMUNISMEN

... kommunistisk husholdning betyr at kvinna er overlegen i huset, akkurat som det at bare den kvinnelige foreldreparten blir anerkjent fordi det er umulig å fastslå den mannlige foreldreparten med sikkerhet, betyr at kvinnene — mødrene — blir høyt respektert. En av de mest meningsløse forestillingene vi har overtatt fra opplysnings-tida på 1700-tallet er at kvinna var mannens slave da samfunnet oppsto. Blant alle ville og alle usiviliserte på det lavere steget og mellomsteget, og til en viss grad på det høyere steget også, har ikke bare kvinna en fri stilling, men hun blir også hedra.

(...)

Det kommunistiske husholdet, der de fleste eller alle kvinnene hører til en og samme gens, mens mennene kommer fra forskjellige genser, er det materielle grunnlaget for den overlegne stillinga kvinna allment

hadde i primitive tider. (...) Jeg vil også få si at dette slett ikke blir motsagt av det oppdagelsesreisende og misjonærer har fortalt om at kvinnene hos de ville og usiviliserte er overlessa med arbeid. Arbeidsdelinga mellom de to kjønna er bestemt av helt andre årsaker enn kvinnaes stilling i samfunnet. Hos folk der kvinnene må arbeide mye hardere enn vi syns er passende, finner en ofte mye mer virkelig respekt for kvinner enn blant europeere. Sivilisasjonens dame som, omgitt av falsk hyllest er holdt borte fra alt virkelig arbeid, har en uendelig mye lavere samfunnsmessig stilling enn barbariets hardt arbeidende kvinne, som blei anerkjent av folket sitt som en virkelig dame (lady, frowa, Frau — herskerinne) og som også var en dame etter sin natur.

(Fra samme bok, kap. II)

KVINNAS VERDENSHISTORISKE NEDERLAG

I samme grad som rikdommen økte førte dette på den ene sida til at mannens stilling i samfunnet blei viktigere enn kvinners stilling. Og på den andre sida skapte det et pådriv i retning av å utnytte denne styrka stillinga for den nedarva arveordninga til fordel for hans barn. Men dette var umulig så lenge avstamninga blei regna etter morsretten. Morsretten måtte derfor bli styrta, og det blei den. Dette var slett ikke så vanskelig som det ser ut til for oss i dag. For denne revolusjonen — en av de mest avgjørende som menneskeheten noengang har opplevd — kunne finne sted uten at den ramma en eneste av de levende gensmedlemmene. Alle kunne fortsette å være som de var. Det er nok med et enkelt vedtak om at i framtida skulle avkommet etter mannlige medlemmer fortsatt høre til gensen, men at avkommet etter de kvinnelige medlemmene skulle bli utelukka ved å bli overført til gensen til faren sin. Dermed blei det slutt med å regne avstamninga etter den

kvinnelige linja, og den matriarkalske arveloven var dermed styrta. I stedet satte en avstamning etter den mannlige linja og den paternalske arvelova. Vi har ikke noen kunnskap om hvordan og når denne revolusjonen fant sted blant siviliserte folk. Den faller helt og fullt innafør forhistorisk tid. (...)

Omstyrtinga av morsretten var *det verdenshistoriske nederlaget for kvinnekjønnen*. Mannen tok kommandoen i huset også. Kvinna blei degradert og gjort om til en trel, hun blei en slave for hans begjær og rett og slett et redskap til avl av barn. Denne nedverdiggende stillinga for kvinna, som det er særlig lett å se hos grekerne i heltetida og enda mer i den klassiske tida, er etterhvert blitt lindra og bortforklart og er til sine tider blitt kledt i en mildere form. Men den er ikke avskaffa på noen måte.

(Samme bok, kap. II)

MONOGAMIET

(Det monogame ekteskapet) er bygd på mannens overlegenhet, det uttalte formålet var å avle barn av ubestridd farskap. Dette farskapet er nødvendig fordi barna seinere skal ha del i farens eiendom som hans naturlige arvinger. Det skiller seg fra par-ekteskapet ved at ekteskapsbanda er mye sterkere, de kan ikke lenger bli oppløst etter ønske fra begge parter. Som regel er det nå bare mannen som kan oppløse dem og sende kona si avgårde. (...)

(...) Det eksisterer slaveri side om side med monogami, det fins unge, vakre slaver som uten forbehold tilhører *mannen*. Fra første stund stempler dette monogamiet med det særskilte kjennetegnet at det er monogami

bare for kvinna, men ikke for mannen. Og dette er det kjennetegnet det fortsatt har i dag.

(...)

Dette er opphavet til monogamiet så langt tilbake vi kan spore det hos det mest siviliserte og høyst utvikla folket i antikken. (Hos grekerne, red.) Det var ikke på noen måte et resultat av individuell kjønnskjærlighet, og hadde ikke noen ting med det å gjøre i det hele tatt. Ekteskap var fortsatt bekvemmelighetsekteskap. Det var den første familieforma som ikke var bygd på naturlige forhold, men på økonomiske forhold — på privateiendommens seier over den primitive, naturlige felleseiendommen. (...)

Når det monogame ekteskapet først opptrer i historia, er det altså ikke som en forsoning mellom mann og kvinne, og enda mindre som den høyeste forma for en sånn forsoning. Tvert imot. Det monogame ekteskapet kommer på scenen som det ene kjønnets undertrykkelse av det andre. Det kunngjør en kamp mellom kjønna som hadde vært ukjent gjennom hele den tidligere forhistoriske perioden. I et gammelt upublisert manuskript som Marx skreiv i 1846 «Den tyske ideologien», skrevet av Marx og Engels i 1845-46 (utgitt først i 1932, red.), finner jeg disse orda: «Den første arbeidsdelinga er den mellom mann og kvinne i barneavlen.» Og i dag kan jeg legge til: Den første klassemotsigelsen som opptrer i historia faller sammen med utviklinga av

motsetninga mellom mann og kvinne i det monogame ekteskapet, og den første klasseundertrykkinga faller sammen med mannskjønnets undertrykking av kvinnekjønnnet. Det monogame ekteskapet var et stort skritt framover. Sammen med slaveriet og privateiendommen innleder det ikke desto mindre den perioden som har vart til i dag, der hvert skritt fram også er tilbakeskritt relativt sett, der velstand og utvikling for noen blir vunnet ved hjelp av elendighet og brustne forhåpninger for andre. Det er celleforma for det siviliserte samfunnet, der det alt er mulig å studere naturen i motsetningene og motsigelsene som er i full virksomhet i samfunnet.

(Samme verk, kap. II)

OM HUSSLAVERIET

Den juridiske mangelen på likeverd mellom de to partene (i et moderne ekteskap, red.), som vi har arva fra samfunnsforhold i tidligere tider, er ikke årsaka, men virkninga av den økonomiske undertrykkinga av kvinna. I det gamle kommunistiske husholdet, som omfatta mange par og barna deres, var den oppgava kvinnene hadde med å styre husholdet like mye en offentlig og samfunnsmessig nødvendig virksomhet som det at mennene skaffa maten. Med den patriarkalske familien, og enda mer med den enkeltstående monogame familien, blei det ei forandring. Det å styre med husholdet mista sin offentlige karakter. Det angikk ikke lenger samfunnet. Det blei en *privat tjeneste*. Kvinna blei førstetjener, og var utelukka fra å delta i noen samfunnsmessig produksjon. Ikke før den moderne storindustrien kom, har veien blitt åpna for at hun kan komme tilbake til den samfunnsmessige produksjonen — og da gjelder det bare kona fra proletariatet. Men den blei åpna på en sånn måte at hvis hun gjør pliktene sine i

privat tjeneste for familien sin, så er hun fortsatt utelukka fra den offentlige produksjonen og ute av stand til å tjene penger. Og hvis hun vil delta i den offentlige produksjonen og tjene penger på egen hand, ja da kan hun ikke gjøre familiepliktene sine. Og den stillinga kona har på fabrikkene er den samme som den kvinner har i alle forretningsgreiner, helt opp til medisin og jus. Den moderne enkeltfamilien er grunnlagt på åpent eller skjult husslaveri for kvinna, og det moderne samfunnet er en masse som er sammensatt av disse enkeltfamiliene som molekylene i det.

I de fleste tilfellene er det slik i dag, i hvert fall i de eiendomsbesittende klassene, at ektemannen er nødt til å tjene til livets opphold og underholde familien sin. Og det gir ham i seg sjøl en overlegen stilling, uten at det trengs noen særlige juridiske retter og privilegier. I familien er han borgeren og kona representerer proletariatet. I den industrielle verden er den særskilte karakteren av den økonomiske undertrykkinga som

proletariatet er offer for først synlig helt skarpt og klart når alle de særlige privilegiene til kapitalistklassen er blitt avskaffa og det er oppretta fullt juridisk likeverd for begge klassene. Den demokratiske republikken gjør ikke slutt på motsetninga mellom de to klassene. Tvertimot, den skaper en ryddig plass som kampen kan bli utkjempa på. Og på samme måten er det med ektemannens overlegenhet over kona i den moderne familien. Den særlige karakteren ved denne overlegne stillinga,

nødvendigheten av å skape virkelig samfunnsmessig likeverd mellom dem, og måten å skape det på, det vil først bli sett i klart dagslys når begge har fullstendig like rettigheter juridisk. Da vil det bli klart at det første vilkåret for å frigjøre kona er å føre hele kvinnekjønnnet tilbake til den offentlige virksomheten, og at dette igjen krever at den monogame familien blir avskaffa som den økonomiske enheten i samfunnet.

(Samme bok, fra kap. II)

DET FRIE EKTESKAPET

Vi nærmer oss nå en samfunnsrevolusjon som vil få de økonomiske grunnvollene for monogamiet, slik de har vært hittil, til å forsvinne like sikkert som grunnvollene til det som utfyller det — prostitusjonen. Monogamiet oppsto på grunnlag av at en ikke liten eindom blei samla i et enkeltmenneskes hand — en mann — og ut fra behovet for å la denne rikdommen gå i arv til barna til denne mannen og ikke til noen andre. For å oppnå dette var det nødvendig med monogami for kvinna, ikke for mannen. Derfor hindra ikke dette monogamiet for kvinna på noen måte et åpnet eller skjult polygami for mannens del. Men den forestående samfunnsrevolusjonen vil forandre langt den største delen av eiendommen, i hvert fall den varige, arvelige eiendommen — produksjonsmidlene — til samfunnseiendom. Derfor vil den redusere all denne bekymringa med å la ting gå i arv og motta arv til et minstemål. Siden monogamiet har oppstått av økonomiske årsaker, vil det ikke også forsvinne når disse årsakene forsvinner?

Ikke uten grunn kunne en svare: Så langt fra å forsvinne, vil den tvert imot bli gjennomført fullstendig. For når produksjons-

midla blir forvandla til samfunnseie, vil også lønnsarbeidet, proletariatet, forsvinne, og dermed også det at et visst — statistisk beregnelig — antall kvinner må gi seg sjøl for penger. Prostitusjonen forsvinner. I stedet for å bryte sammen vil monogamiet bli gjennomført — også for mennene.

Dermed vil mennene få en helt annen stilling, i hvert fall. Men stillinga til kvinnene, til *alle* kvinner, vil også bli ganske mye forandra. Når produksjonsmidla blir overført til felleseie, vil ikke den enkelte familien lenger være den økonomiske enheten i samfunnet. Det private husholdet blir forvandla til en samfunnsindustri. Omsorgen og oppdragelsen av barna blir ei offentlig sak. Samfunnet vil se etter alle barna på samme måten, enten de er legitime eller ikke. Dette fjerner all bekymring om «følgene», som i dag er den vesentligste samfunnsfaktoren — både moralsk og økonomisk — som hindrer ei jente fra å gi seg sjøl helt til den mannen hun elsker. Vil ikke det være nok til å føre med seg en gradvis vekst i uanstrengt kjønnslik samvær og dermed et mer tolerant folke- mening når det gjelder en joinfrus ære og ei kvinnes skam? Og — til sist — har vi ikke sett at monogamiet og prostitusjonen uten

tvil er motsigelser i dagens verden, men at de er uatskillelige motsigelser, poler som tilhører den samme samfunnstilstanden? Kan prostitusjonen forsvinne uten å dra monogamiet med seg ned i avgrunnen?

Her trer det et nytt moment i virksomhet, et moment som i høyden fantes i kim på den tida da monogamiet utvikla seg: individuell kjønnskjerlighet.

(...)

Sånn skjedde det at det oppadstigende borgerskapet, i sær i de protestantiske landa der de rådende forholda var blitt rysta sterkest, anerkjente kontraktfrihet også i ekteskapet i stadig større grad, og satte den ut i livet sånn som jeg har skildra. Ekteskapet var fortsatt et klasseekteskap. Men innafor klassen fikk partene en viss grad av frihet til å velge. På papiret, i moralteorien og i dikterisk skildring, var det ingen ting som blei slått så uforanderlig fast som at alle ekteskap som ikke hviler på gjensidig kjønnskjerlighet og virkelig frie overenskomster mellom ektemann og kone, er umoralske. Kort sagt, kjærlighetsekteskapet blei erklært som en menneskerett, ja, ikke bare som en *droit de l'homme*, en av mannens retter, men for en gangs skyld også som *droit de la femme*, en av kvinns retter.

Men i en ting skilte denne menneskeretten seg fra andre såkalte menneskeretter. I praksis er de andre begrensa til herskerklassen (borgerskapet), og er innskrenka for den undertrykte klassen (proletariatet), direkte eller indirekte. Men når det gjelder den førstnevnte spiller historias ironi et av sine puss. Den herskende klassen er som vanlig beherska av de vanlige økonomiske hensyna. Derfor fins det bare eksempler på ekteskap som virkelig er frivillig inngått hos den i unntakstilfeller. Men i den undertrykte klasse er det som vi har sett, slike ekteskap som er regelen.

Full frihet til ekteskap kan derfor bare bli allment gjennomført når den kapitalistiske produksjonen og de eiendomsforholda som er skapt av den, er avskaffa, og alle økonomiske overlegningene som følger med og fortsatt har så mye å si for valget av ekteskapspartner, dermed er fjerna. For da blir det ikke noen grunn tilbake enn gjensidig tiltrekning.

Og siden kjønnskjerligheten av natur er slik at den utelukker andre — sjøl om det i dag er sånn at dette bare gjelder fullt ut for kvinnene — så er ekteskap som er bygd på kjønnskjerlighet av natur enkeltekteskap. Vi har sett hvor rett Bachofen hadde da han betrakta overgangen fra gruppeekteskap til enkeltekteskap som noe som i første rekke skyldtes kvinnene. Bare skrittet fra parekteskap til monogami kan tilskrives mennene, og historisk var kjerna i dette at kvinnenes stilling blei verre og mennene fikk lettere adgang til å være utro. Dersom de økonomiske betraktningene som fikk kvinnene til å finne seg i den tilvante utroskapen hos mennene sine, nå også blei borte — altså bekymret for åssen de skulle skaffe seg livsopphold og enda mer for barnas framtid — da forteller tidligere erfaringer at likeverdet kvinnene dermed hadde vunnet, heller ville føre til at mennene blei virkelig monogame enn at kvinnene blei polyandre.

Men det som helt sikkert vil forsvinne fra monogamiet, det er alle de trekka det har fått fordi det stammer fra eiendomsforhold. Dette er i første rekke det at mannen har en overlegen stilling, og for det andre at det er uoppløselig. Mannen har en overlegen stilling i ekteskapet rett og slett fordi han har en overlegen stilling økonomisk, og han vil slutte å ha det straks han ikke lenger har det siste. (...)

(Samme bok, kap.

V. I. Lenin:

VEIEN TIL FRIGJØRING

(...) det er umulig å dra disse massene inn i politikken uten å dra også kvinnene inn. For under kapitalismen lider den kvinnelige halvdel av menneskeheten under et dobbelt åk.

Den arbeidende kvinne og bondekvinna er undertrykt av kapitalen. Men til og med i de mest demokratiske av de borgerlige republikkene er de i tillegg til det for det første i en underlegen stilling fordi loven nekter dem likestilling med mennene, og for det andre, og det er det viktigste, er de «i husslaveri», de er «husslaver», kua av det ubetydeligste, simpleste, slitsomste og mest fordømmende arbeidet i kjøkkenet, og av alt som har å gjøre med den isolerte økonomien i huset og familien å gjøre.

Bolsjevikrevolusjonen, sovjetrevolusjonen skjærer av undertrykkelsen og underlegenheten som kvinnene er offer for lenger nede ved rota enn noe parti og noen revolusjon i verden har vågd å gjøre. Det står ikke igjen et spor av mangelen på likestilling i loven mellom menn og kvinner i Sovjetrussland. Den særdeles usle, foraktelige og hyklerske ulikheten som fantes i ekteskaps- og familieretten, ulikheten i

forholdet til barnet, har blitt avskaffa helt av Sovjetregjeringa.

Dette er bare det første steget i retning av frigjøringa av kvinnene. Men ikke en eneste borgerlig republikk, sjøl den mest demokratiske, har vågd å ta dette første steget engang. De vågde ikke å gjøre det av frykt for «privateiendommens hellige retter».

Det andre og avgjørende steget var avskaffinga av privateiendommen over jorda, fabrikkene og verkstedene. Dette og bare dette åpner veien for at kvinnene skal bli fullstendig og virkelig frigjorte, frigjorte fra «husslaveriet», ved å gå fra ubetydelig, individuell husøkonomi til samfunnsøkonomi i stor skala.

Denne overgangen er vanskelig, for den dreier seg om å omskape et veldig djupt rotfesta, tilvant, forherda og forbeina «system» (det ville være bedre om en sa «voldshandling og barbari» og ikke «system»). Men overgangen har begynt. Det har begynt å skjeting, vi har gitt oss ut på en ny vei.(...)

(Fra Lenin: «Verdenskvinnedagen», Pravda 8.mars 1918.)

ARBEIDERKVINNENES OPPGAVER I SOVJETREPUBLIKKEN

Over hele verden strir sosialismen. Over hele verden setter sosialismen seg det målet å kjempe mot alle uttrykk for at mennesker utbytter mennesker. Vi legger virkelig stor vekt på et demokrati som tjener de utbytta, de som er i en underlegen stilling. Hvis ikke-arbeidende mennesker blir fratatt stemmeretten, er det virkelig likerett. Den som ikke arbeider skal heller ikke ete. (...) vi sier at spørsmålet må stilles slik: Hvordan blir

demokratiet satt ut i livet i den eller den staten? Vi ser at den like retten blir erklært i alle demokratiske republikker. Men i sivilretten og i den retten som bestemmer kvinns stilling, ser vi mangelen på likerett for kvinna og degradering av henne på alle trinn. Og vi sier: Dette er ei krenking av demokratiet, og nettopp når det gjelder de undertrykte. Sovjet-regjeringa har satt demokratiet i verk i mye større grad enn noe annet land, sjøl de

OM KVINNESPØRSMÅLET

mest framskredne, fordi det ikke fins den minste antydning til noen underlegenhet for kvinnene igjen. Jeg gjentar, ikke en eneste stat og ikke noen demokratisk lovgivning har gjort halvparten av det Sovjet-regjeringa gjorde for kvinnene bare i de første månedene den var til.

Sjøløst er ikke lover nok, og vi kan ikke på noen måte være fornøyd bare med det vi sier i lovene våre. Men vi har gjort alt som var venta av oss for å gjøre kvinnene likeverdige med mennene, og vi har grunn til å være stolte av det vi har gjort. Kvinnes stilling i Sovjetrusland er nå ei ideell stilling sett fra synspunktet til de mest framskredne statene. Men vi sier til oss sjøl: Sjøløst er dette bare en begynnelse.

Så lenge kvinnene sysler med husarbeid, vil stillinga deres fortsatt være innskrenka. For å oppnå full frigjøring av kvinnene og gjøre dem virkelig likeverdige med menn, må vi ha en samfunnsøkonomi, og kvinnene må delta i det allmenne produktive arbeidet. Da vil kvinnene få den samme stillinga som mennene.

Dette betyr sjøløst ikke at kvinnene må være akkurat likeverdige med menn i arbeidsproduktivet, arbeidsmengde, arbeidets varighet, arbeidsvilkår osv. Men det betyr absolutt at kvinnene ikke kan være i en undertrykt økonomisk stilling sammenlikna med mennene. Dere veit alle at sjøl om de er fullt ut likeverdige, er kvinnene reelt sett i en underordna stilling fordi alt husarbeid er lagt på dem. Storparten av dette husarbeidet er i høyeste grad uproduktivt, svært barbarisk og slitsomt, og det blir gjort av kvinner. Dette arbeidet er veldig ubetydelig og har ikke noe ved seg som i minste mål kunne fremme utviklinga av kvinnene.

I kampen for våre sosialistiske idealer ønsker vi å stri for å gjennomføre sosialismen fullstendig, og her åpner det seg et vidt arbeidsfelt for kvinnene. Vi holder nå på å forberede oss på alvor for å rydde grunnen for den sosialistiske oppbygginga. Og

oppbygginga av det sosialistiske samfunnet vil først begynne når vi har oppnådd fullt likeverd for kvinnene og tar fatt på vårt nye arbeid sammen med kvinnene som har blitt frigjort fra ubetydelig, fordummende, uproduktivt arbeid. Dette arbeidet er stort nok til at vi kan holde på med det i mange, mange år. Dette arbeidet kan ikke gi så raske resultater og vil ikke få en så slående virkning.

Vi holder på å reise mønsterinstitusjoner, spisesaler og daghem, som vil frigjøre kvinnene fra husarbeidet. Og det er nettopp kvinnene som i første rekke må ta på seg arbeidet med å bygge disse institusjonene. Det må sies at det er veldig få sånne institusjoner i Russland nå som kan hjelpe kvinnene til å frigjøre seg fra den tilstanden av husslaveri som de er i. Tallet er svært lite, og de forholda Sovjetrepublikken nå eksisterer under — den militære situasjonen og matsituasjonen, som de andre kameratene har snakka lenge om her — hindrer oss i dette arbeidet. Like fullt må vi si at sånne institusjoner som frigjør kvinnene fra tilstanden med husslaveri, vokser opp overalt hvor det fins den minste utvei for at de skal kunne gjøre det. Vi sier at frigjøringa av arbeiderne må være arbeidernes eget verk. På samme måte må frigjøringa av arbeiderkvinnene være arbeiderkvinnenes eget verk. Arbeiderkvinnene sjøl må sørge for at det blir utvikla sånne institusjoner. Og virksomheten deres på dette feltet vil føre til at den stillinga de før hadde i det kapitalistiske samfunnet, blir helt forandra.

For å delta i politikken i det gamle kapitalistiske samfunnet, var det nødvendig med spesiell utdanning. Det er derfor kvinnene bare deltar i ubetydelig grad i politikken, sjøl i de mest framskredne og frie kapitalistiske landa. Vår oppgave er å gjøre politikken tilgjengelig for enhver arbeidende kvinne. Da den private eiendommen av land og fabrikkar blei avskaffa og makta til godsierne og kapitalistene blei styrta, blei opp-

gavene i politikken øyeblikkelig enkle, klare og helt tilgjengelige for alle de arbeidende massene, og for de arbeidende kvinnene. I det kapitalistiske samfunnet står kvinnene i en så underlegen stilling at de bare deltar i politikken i helt ubetydelig grad sammenlikna med mennene. For å forandre på denne situasjonen, er det nødvendig at de arbeidende har herredømmet. Og når det er oppnådd, vil hovedoppgavene i politikken bestå i alt det som angår skjebnen til de arbeidende sjøl.

Og her er det nødvendig at arbeiderkvinnene deltar. Ikke bare arbeiderkvinner som er med i partiet og klassebevisste arbeiderkvinner, men også kvinnene som står utafør partiet og de minst klassebevisste må delta. Når det gjelder dette, har Sovjetregjeringa åpna et vidt arbeidsfelt for arbeiderkvinnene.

(Fra Lenin: «Oppgavene til arbeiderkvinnerørsla i Sovjetrepublikken», 23. sept. 1919.)

RETTE TIL SKILSMISSE

Dette spørsmålet om skilsmisse er et slående eksempel på at en ikke kan være demokrat og sosialist uten å reise kravet om at det umiddelbart blir full frihet til skilsmisse. For når det ikke fins en sån frihet, legger det enda en byrde på det undertrykte kjønnet, kvinna — enda det slett ikke er vanskelig å se at å godta kvinnes rett til å forlate ektemennene sine ikke er ei oppfordring til alle koner om å gjøre det! (...)

Under kapitalismen er det som regel, ikke unntaksvis, sånn at de undertrykte klassene ikke kan «utøve» de demokratiske rettene sine. I de fleste tilfella blir ikke retten til skilsmisse utøvd under kapitalismen, fordi det undertrykte kjønnet blir kua økonomisk. Samme hvor demokratisk staten enn er, så er kvinna like fullt en »huslave» under

kapitalismen, en slave som hører til på soverommet, barnerommet og kjøkkenet. Retten til å velge «våre» dommere, offentlige embedsmenn, lærere, domsmenn osv., kan ikke bli utøvd under kapitalismen i de fleste tilfella, for arbeiderne og bøndene er trampa ned økonomisk. Det samme gjelder i en demokratisk republikk. Vårt program «erklærer» at republikken er «folkets suverenitet». Enhver sosialdemokrat veit likevel helt utmerka åssen det er under kapitalismen: den mest demokratiske republikken fører bare til at embetsmennene blir bestukket av borgerskapet og at børsen og regjeringa går i allianse.

Bare de som er helt ute av stand til å tenke eller de som ikke kjenner noe til marxismen i det hele tatt, vil dra den slutningen av dette

at republikken derfor ikke betyr noe, at retten til skilsmisse ikke betyr noe, at nasjonenes sjørråderett ikke betyr noe! Marxistene veit at demokratiet *ikke* avskaffer klasseundertrykkinga, men bare gjør kalssekampen klarere, videre, åpnere og skarpere. Og det er dette vi ønsker å oppnå. Dess mer fullstendig friheten til skilsmisse er, dess klarere vil det bli for kvinna at «husslaveriet» hennes ikke springer ut av mangelen på retter, men av kapitalismen. Dess mer demokratisk regjeringssystemet er, dess klarere vil det bli for arbeiderne at rota til det onde ikke er mangelen på retter, men kapitalismen. Dess mer fullstendig den nasjonale likestillinga er (og den er *ikke* fullstendig uten retten til løsrivelse), dess klarere vil det bli for arbeiderne i den undertrykte nasjonen at det ikke er spørsmål

om mangel på retter, men om kapitalisme. Og så videre. (...)

Retten til skilsmisse, som *alle* demokratiske retter under kapitalismen, uten unntak, er vanskelig å utøve, er konvensjonell, begrensa, formell og snever. Ikke desto mindre ville ikke noen sosialdemokrat regne en som avviste denne retten som en demokrat, langt mindre en sosialist. Det er dette hele saka dreier seg om. «Demokrati» er ikke noe annet enn å kunngjøre og utøve «retter» som blir utøvd veldig lite og veldig konvensjonelt under kapitalismen. Men hvis ikke disse rettighetene blir kunngjort, hvis det ikke blir ført en kamp for umiddelbare retter, hvis ikke massene blir oppdratt i denne kampens ånd, så er sosialismen *umulig*.
(Fra Lenin: «En karikatur av marxismen...», oktober 1916, Coll.Works, b.19.)

ARBEIDERKLASSEN OG NY-MALTHUSIANISMEN

Spørsmålet om abort, det vil si kunstig frambrakt svangerskapsavbrudd, blei vigd stor interesse og førte til mye debatt på Pigorovkongressen for leger. Lutsjkus la fram en rapport med data som viste at abort blir brukt i utstrakt omfang i såkalte siviliserte land. Det var åtti tusen aborter i New York på ett år, og 36.000 i måneden i Frankrike. I St. Petersburg økte abortprosenten til det dobbelte de siste fem åra.

Pigorov-kongressen for leger vedtok at mødre som hadde framkalt abort ikke skulle saksøkes strafferettslig og at leger bare skulle saksøkes om de utfører abort «i vinnings hensikt.»

Da flertallet på kongressen argumenterte mot straff for abort, kom de naturligvis både inn på spørsmålet om nymalthusianismen (fødselskontroll) og på den sosiale sida av spørsmålet. For eksempel

erklærte M. Vigdortsjik, i følge referater i *Russkoje Slovo (Russisk ord)*, at en må «hilse befruktningshindrende midler velkommen». Og M. Astrakhan uttalte under stormende applaus: «Vi er forpliktet til å overtale mødre til å bære fram barna sine, for at de kan bli forkrøpla i utdanningsinstitusjoner, for at de kan bli utskrevet til militærtjeneste, slik at de kan bli drevet til sjølmord!»

Hvis det er riktig som referatet sier, at herr Astrakhan fikk stormende applaus, så overrasker det meg ikke. Publikum besto av små og mellomstore borgere med en spissborgers psykologi. Hva annet kan en vente av dem enn den mest banale liberalisme?

Men fra arbeiderklassens standpunkt ville det knapt være mulig å finne et mer talende uttrykk for den reaksjonære karakteren og usselheten ved den «sosiale nymalthusia-

nismen» enn den frasen vi har sitert fra herr Astrakhan.

«Å bære fram barna sine slik at de kan bli forkrøpla.»... Bare for at de kan bli det? Hvorfor ikke for at de kan bli bedre til å kjempe, mer solidarisk, med større bevissthet og besluttsomhet, mot de rådende eksistensvilkåra som lemlester og ødelegger vår generasjon?

Her har vi den grunnleggende forskjellen mellom psykologien til bonden, håndverkeren og den intellektuelle, til småborgeren i det hele tatt, og til arbeideren. Småborgeren ser og føler at han går under, at livet blir vanskeligere, kampen for tilværelsen blir vanskeligere å holde ut, at situasjonen blir mer og mer håpløs både for ham sjøl og familien. Dette er en ubestridelig kjensgjerning. Og småborgeren protesterer mot det.

Men *hvordan* protesterer han?

Han protesterer som en representant for en klasse som er forutbestemt til å dø, som ser på framtida si med fortvilelse, og er nedslått og feig. Det ropet som kommer fra småborgeren er slik: Det er ikke noe å gjøre med, så la det bli færre barn som må lide den ulykkelige skjebnen og det «harde arbeidet» og fattigdommen og fornedrelsen som plager oss.

Den klassebevisste arbeideren står fjernt fra et slikt standpunkt. Han vil ikke la bevisstheten sin bli formørka av sånne rop, samme hvor mye oppriktighet og innfølelse det måtte ligge i dem. Ja, vi arbeidere og småeiere, vil lever også et utålelig liv, som er fylt av undertrykkelse og lidelse. Vår generasjon har det verre enn våre fedre. Men når det gjelder en ting står vi i en bedre stilling enn foreldra våre. *Vi har lært og vi lærer hurtig å kjempe* — og ikke å kjempe en og en som de beste av våre fedre gjorde, ikke under småborgerlige paroler som ikke er våre egne, men under våre egne paroler, vår klasses

paroler. Vi kjemper bedre enn våre fedre gjorde. Barna våre vil kjempe enda bedre, og *de kommer til å seire*.

Arbeiderklassen går ikke mot undergangen, men vokser, blir sterkere, vinner mot og sveiser seg sammen, skaffer seg kunnskaper og blir herda i kampen. Vi er pessimister når det gjelder livegenskapet, kapitalismen og småproduksjonen, men vi er glødende optimister når det gjelder arbeiderbevegelsen og dens mål. Vi legger alt grunnlaget for et nytt byggverk og barna våre vil bygge det ferdig.

Dette — og bare dette — er grunnen til at vi er absolutte motstandere av ny-malthusianismen, denne hangen det forherda og egoistiske småborgerlige paret har til å mumle i redsel: «Vi skal holde ut på et eller annet vis med Guds hjelp, men det er best å ikke tenke på unger.»

Sjøløst hindrer ikke dette oss fra å kreve at alle lover som forbyr abort eller spredninga av medisinsk opplysning om fødselskontroll osv. skal bli avskaffa helt og fullt. Disse lovene avslører bare hykleriet til de herskende klassene. Disse lovene leger ikke kapitalismens sjukdommer, men gjør dem særskilt dødelige og alvorlige for de undertrykte massene. Frihet til medisinsk opplysning og forsvaret for de elementære demokratiske rettighetene til mannlige og kvinnelige samfunnsmedlemmer er en ting. Samfunnssteorien til ny-malthusianismen er noe annet. Klassebevisste arbeidere vil alltid føre en svært ubøyeelig kamp mot alle forsøk på å feste denne reaksjonære og feige læra til den klassen som er mest framskreden, mektigst og best forberedt på å gjennomføre store samfunnsforandringer.»

Lenin: «Arbeiderklassen og ny-malthusianismen». Pravda, 29. juni 1916, Coll. Works b. 16, s. 497-497.

Josef Stalin: MENN, KVINNER OG ARBEIDSDELINGA

Historia lærer oss at den klassen eller sosiale gruppa som spiller hovedrolla i den samfunnsmessige produksjonen og utfører den viktigste funksjonen i produksjonen i tidas løp uunngåelig vil ta kontroll over den produksjonen. En gang — under patriarkatet — var det slik at kvinnene blei sett på som de som hadde kontrollen over produksjonen. Hvorfor var det sånn? Fordi det var kvinnene som spilte hovedrolla i produksjonen under den typen produksjon som rådde grunnen da, det primitive jordbruket.

De utførte de viktigste funksjonene, mens mennene streifa omkring i skogene på jakt etter vilt. Så kom det ei tid, under patriarkatet, da den framherskende rolla i produksjonen gikk over til mennene. Hvorfor skjedde denne endringa? Fordi den produksjonstypen som rådde grunnen på den tida var feavlen. Der var de viktigste produksjonsredskapene spydet, lassoen og pil og bue, og det var mennene som spilte hovedrolla.

(Fra Stalin: «Anarkisme eller sosialisme»)

ARBEIDERKLASSENS STØRSTE RESERVE

Det har ikke vært ei eneste stor rørsle blant de undertrykte i menneskehetens historie som har vært i stand til å greie seg uten at den hadde de arbeidende kvinnene med. De arbeidende kvinnene, de mest undertrykte blant de undertrykte, har aldri stått og kunne ikke stå utafør den breie strømmen som frigjøringsrørsla har utgjort. Denne rørsla som slavene har skapt, har som kjent frambrakt hundrer og tusener av martyrer og kvinnelige helter. Det fantes titusener av arbeidende kvinner i rekkene til de som kjempa for frigjøring av de livegne. Det er ikke noe å bli overraska over at millioner av kvinner er blitt trukket med under fanene til den revolusjonære arbeiderrørsla, den sterkeste av alle de frigjøringsrørslene de undertrykte massene har skapt.

Verdenskvinnedagen er et tegn på uovervinnelighet og et forvarsel om den store framtida som frigjøringsrørsla til arbeiderklassen står overfor.

De arbeidende kvinnene — arbeidere og bønder — er den største reserven for arbeiderklassen. Denne reserven utgjør vel halvparten av befolkninga. Skjebnen til den proletariske rørsla, seier eller nederlag for den proletariske makta, avhenger av om

kvinnenes reserve kommer til å være for eller mot arbeiderklassen.

Det er derfor proletariatet og fortroppen dets, det kommunistiske partiet, har som sin første oppgave å gå ut i en avgjørende kamp for å fri arbeider- og bondekvinnene fra borgerskapets innflytelse, for å oppdra arbeider- og bondekvinnene politisk og organisere dem under proletariatets fane.

Verdenskvinnedagen er et middel til å vinne kvinnenes arbeidsreserver over på proletariatets side. Men de arbeidende kvinnene er ikke bare reserver. De kan og må bli en virkelig hær for arbeiderklassen, i kamp mot borgerskapet — dersom arbeiderklassen setter en korrekt politikk ut i livet.

Arbeiderklassen har som sin annen og avgjørende oppgave å smi en hær av arbeider- og bondekvinne, av kvinnenes arbeidsreserver som kan kjempe skulder ved skuldre med proletariatets store hær.

Verdenskvinnedagen må bli et middel til å gjøre arbeider- og bondekvinnene om fra en reserve for arbeiderklassen til en aktiv hær i frigjøringsrørsla proletariatet har skapt.

Lenge leve den internasjonale kvinnedagen!

(Stalin: «Verdenskvinnedagen», Pravda 8. mars 1925, Works, b. 7, s. 48—49.)

DEN POLITISKE OPPDRAGELSEN AV KVINNENE

Noen syns ikke det er noe usedvanlig i dette (organiseringa av den politiske oppdragelsen av arbeider- og bondekvinnene, *Red.*), siden partiet alltid har drevet politisk oppdragelse blant massene, iberegna kvinnene, eller en kan tru at den politiske oppdragelsen av kvinnene ikke betyr noe i virkeligheten, siden vi snart kommer til å ha forente arbeider- og bondekadre. Slike meninger er grunnleggende gale.

Den politiske oppdragelsen av de arbeidende kvinnene har førsterangs betydning i dag da makta har gått over i hendene på arbeiderne og bøndene. La meg forklare hvorfor det er sånn.

Det er nesten 140 millioner mennesker i landet vårt og ikke mindre enn halvparten er kvinner, i hovedsak arbeiderkvinner og bondekvinner, tilbakeliggende, underkua og lite politisk bevisste.

Hvis landet vårt har begynt å bygge det nye sovjetlivet på alvor, da er det sikkert nok klart at kvinnene i dette landet, halvparten av befolkninga her, ville bli en hemsko på ethvert framsteg hvis de fortsatte å være tilbakeliggende, underkua og politisk uutvikla også i framtida?

Arbeiderkvinna står skulder ved skulder med den mannlige arbeideren. Hun arbeider sammen med ham om den samme oppgava, å bygge opp industrien vår. Hun kan støtte den felles saka hvis hun er politisk bevisst og politisk opplært. Men hun kan ødelegge den felles saka dersom hun er underkua og tilbakeliggende, sjølsagt ikke på grunn av ond vilje, men på grunn av at ho er tilbakeliggende.

Bondekvinna står skulder ved skulder med den mannlige bonden. Hun gjør framsteg sammen med ham i den felles saka det er å

utvikle jordbruket vårt, i å få det til å lykkes og blomstre.

Hun kan gi et veldig tilskott til denne saka dersom hun frigjør seg sjøl fra tilbakeliggendhet og uvitenhet. Og det omvendte er også sant: Hun kunne bli en bremse på hele saka dersom hun fortsatte å være en slave av uvitenhet også i framtida.

Arbeider- og bondekvinnene er frie samsfunnsmedlemmer på like fot med mennene i arbeiderklassen og blant bøndene. Kvinnene velger sovjetene våre og kooperativene våre og kan bli valgt til disse organa. Hvis arbeider- og bondekvinnene våre er politisk kyndige, kan de gjøre sovjetene og kooperativene våre bedre, styrke og utvikle dem. Hvis arbeider- og bondekvinnene er tilbakeliggende og uvitende, kan de svekke og undergrave disse organisasjonene.

Endelig er arbeider- og bondekvinnene mødre som oppdrar ungdommen vår — vårt lands framtid. De kan forkrøple barnets sinn eller gi oss en ungdom med et sunt sinn, som er i stand til å føre landet vårt framover. Alt dette avhenger av om kvinna og mora har sympati for sovjetsystemet eller om hun sleper i kjølevannet på presten, kulakken eller borgeren.

Derfor er den politiske oppdragelsen av arbeider- og bondekvinna ei førsterangs oppgave, ei svært viktig oppgave for at vi virkelig skal seire over borgerskapet i dag da arbeiderne og bøndene har begynt å bygge et nytt liv. (...)

(Fra Stalin: Om 5-årsdagen for Den første arbeider- og bondekvinnekongressen», nov.1923.)

Mao Tsetung:

KVINNEFRIGJØRINGA ER EN DEL AV FOLKETS FRIGJØRINGSKAMP

I Kina er mannen vanligvis beherska av tre myndighetssystemer: (1) Statssystemet (den politiske myndigheten), som strekker seg fra riksregjeringa, styret over provinsen og fylket og ned til bystyret. (2) Klansystemet (klansmyndigheten), som strekker seg fra det sentrale tempelet for forfedrene og templene for forskjellige områda ned til herren for husholdet. Og (3) det overnaturlige systemet (religiøs myndighet), som strekker seg fra Helvetets konge ned til by- og landsbygudene som hører til underverdenen, og fra Himmelens konge ned til de forskjellige gudene og åndene som hører til himmelverdenen. Når det gjelder kvinnene, er de beherska av mennene (ektemannens myndighet) i tillegg til at de er beherska av disse tre myndighetssystemene. Disse fire myndighetene — den politiske, den som hører til klanen, den religiøse og den som hører til ektemannen — er det samla uttrykket for hele det føydal-patriarkalske systemet og den føydal-patriarkalske ideologien, og dette er de fire tjukke reipa som binder det kinesiske folket, særlig bøndene. Vi har alt gitt et bilde av åssen bøndene har styrta den politiske myndigheten til godseierne. Den politiske myndigheten til godseierne er ryggraden i alle de andre myndighetssystemene. Når den er styrta, begynner både klansmyndighetene, den religiøse myndigheten og ektemannens myndighet å vakle. Der hvor bondeforeninga står sterkt, våger ikke klanens eldste og forvalterne av tempelfonda å undertrykke de som står lavere i klanordninga eller å under slå fonda som tilhører klanen. De verste av klanens eldste og forvaltere, de lokale tyrannene, har blitt kasta ut. Ingen våger lenger å bruke de grusomme korporlige straffe-

metodene og dødsstraffa som før blei utført i forfedrenes templer, sånn som å piske folk, drukne dem og brenne dem levende. Den gamle regelen som stengte kvinner og fattigfolk ute fra festmåltidene i forfedrenes templer, er også blitt brutt. Kvinnene i Paikuo i Hengshanfylket slutta seg sammen til en styrke som sverma inn i forfedrenes tempel, satte seg godt til rette med rumpene sine på setene og åt og drakk sammen med de andre. De ærverdige overhodene i klanen blei nødt til å la dem gjøre som de ville, samme hva de mente om det. (...) Den religiøse myndigheten vakler overalt der bondebevegelsen vokser. (...) På de stedene der bøndene har mest makt, er det bare de gamle bøndene og kvinnene som fortsatt trur på gudene, de unge bøndene gjør ikke det lenger. Ettersom det er de som kontrollerer foreningene, skjer det overalt at den religiøse myndigheten blir styrta og overtrua revet opp med rota. Når det gjelder ektemannens autoritet, så har den alltid stått svakest blant de fattige bøndene. For de økonomiske forholda tvinger kvinnfolka der til å gjøre mer kroppsarbeid enn kvinnene i de rikere klassene, og derfor har de mer å si og større makt når saker som angår familien skal avgjøres. I de siste åra er økonomien på landsbygda i ferd med å bli mer og mer ruinert. Dette har allerede svekka grunnlaget for at mennene hersker over kvinnene. Etter hvert som bondebevegelsen har vokst, har kvinnene begynt å organisere bondekvinneforeninger mange steder. De har fått høve til å løfte hodet, og myndigheten til ektemennene deres blir mer og mer ustø for hver dag. Kort sagt vakler hele det føydal-patriarkalske systemet og hele den føydal-patriarkalske ideologien et-

OM KVINNESPØRSMÅLET

51

terhvert som bøndenes makt vokser. Men akkurat nå konsentrerer bøndene seg om å ødelegge den politiske myndigheten til godsieierne. Alle de stedene der den er blitt helt ødelagt, begynner de å rette angrepa sine inn mot de tre andre områdene der herredømmet til klanen, gudene og mannen hersker. Men disse angrepa har bare så vidt begynt, og alle tre kan ikke bli styrta fullstendig før bøndene har seira fullt og helt i den økonomiske kampen. Derfor er oppgava vår nå å lede bøndene til å sette mesteparten av kreftene sine inn i den politiske kampen, slik at godseiernes myndighet blir fullstendig

styrta. Den økonomiske kampen må følge hakk i hæl, slik at jordspørsmålet og de andre økonomiske problema til fattigbøndene kan bli løst på en grunnleggende måte. Når det gjelder klansystemet, overtrua og mangelen på likestilling mellom menn og kvinner, vil de bli avskaffa som en naturlig følge av seieren i den politiske og økonomiske kampen.

(Fra Mao Tsetung: «Melding om bondebevegelsen i Human», mars 1927, kap. 7. Selected Works, v. 1, s. 44 — 46.)

'REIS KAMPEN BLANT ARBEIDER- KVINNENE!'

Om studieboka fra AKP(m-l)s kvinneutvalg

Studieboka «Reis kampen blant arbeiderkvinnene» kom ut på Forlaget Oktober i 1975. Boka greier ut om marxist-leninistane sitt syn på kvinnespørsmålet. Ho fortel om grunnlaget for kvinneundertrykkinga, om kvifor arbeidarklassen må stå i leiinga for kvinnekampen, om revisjonistane sine freistnader på å føre kvinnekampen i grøfta og om skiljelinene i den daglege kampen for kvinnene sine interesser. I denne artikkelen går forfattaren kritisk gjennom boka, og peikar på visse feil og manglar. Samstundes sier ho at boka held mål i hovudsak, og oppmodar til studium av boka.

Skal vi granske AKP(m-l)s kvinnepolitikk, kommer vi ikke utenom kvinnestudieboka, «Reis kampen blant arbeiderkvinnene». Den er den eneste samla presentasjonen av partiets kvinnelinje, og den oppfordrer leserne til å bruke denne linja i sin daglege kamp mot kvinneundertrykking.

Det som står i studieboka får derfor betydning for om kampen skal lykkes eller ikke. Den er gått igjennom med kritiske øyne, og denne artikkelen skal diskutere noen av bokas feil og svakheter. Men før det gjøres, er det nødvendig å gjøre seg opp ei mening om boka i *hovudsak* er ei kommunistisk bok, eller om den stort sett er et

revisjonistisk dokument som fortest mulig bør forkastes. Hvorfor må vi gjøre oss opp ei slik mening? Fordi enten kan studieboka revideres og renskes for ugras, men brukes som studiebok på AKPs linje. Eller så må vi starte arbeidet på ny, og i *kampen mot* studieboka lage ei *heilt ny bok* som avslører og setter på plass den første sin linje.

Det er mi mening at «Reis kampen blant arbeiderkvinnene» i hovudsak er ei marxist-leninistisk bok. Og siden denne artikkelen sin målsetting er å kritisere feil og svakheter i boka, skal jeg bare *kort* gjøre greie for hvorfor jeg mener studieboka er kommunistisk.

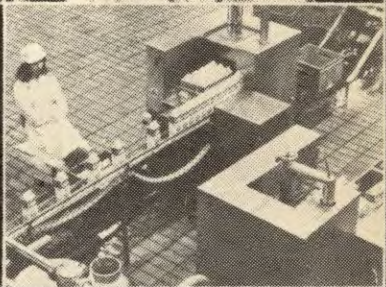
Studieboka fra AKP(m-l)s kvinneutvalg er et viktig dokument, og i hovedsak ei marxist-leninistisk bok. Men det fins en del feil, i første rekke når det gjelder måten kvinneundertrykinga er forstått på.

Reis kampen blant arbeiderkvinnene

Studiebok om
kvinnefrigjøring
og sosialisme

Oktober

Redigert av AKP(m-l)s kvinneutvalg

EI MARXIST-LENINISTISK STUDIEBOK

1. Boka slår fast at det er oppkomsten av privateiendommen som fører til kvinneundertrykinga. Dette er det grunnleggende skillet mellom ei marxistisk analyse og enhver annen analyse av grunnlaget for hvorfor kvinnene er annenrangs samfunnsmedlemmer. Det blir også avgjørende for å sette et riktig mål for kvinnes frigjøringskamp: å styrte privateiendommen og opprette proletariatets diktatur.

2. Boka slår fast at kvinnes kamp for frigjøring blir en del av klassekampen, og at i kvinnes frigjøringskamp må arbeiderkvinnene stå i ledelsen. For rett nok rammer kvinneundertrykinga alle kvinner, men herskerklassens kvinner har hovedinteressene sine i *fortsettelsen* av privateiendommen, og dermed i å opprettholde grunnlaget for kvinneundertrykinga. Det går derfor skarpe klasseskiller mellom kvinnene, og kvinnes kamp må velge *side* dersom den skal lykkes.

3. Boka sier at kvinnene må reise seg og slåss mot kvinneundertrykkinga overalt hvor den rammer, at kvinnene ikke kan sitte med hendene i fanget og «vente» på at sosialismen skal komme og «befri» dem. For aldri har noen frigjøringskamp eller revolusjon lyktes uten kvinnes deltaking, og aldri vil kvinnene «bli» frigjort uten aktiv deltakelse, kamp og herding i sjølve frigjøringskampen. Derfor er kampen vi kan reise *i dag* av stor betydning, og retninga vi gir den er avgjørende for om vi på kort eller lang sikt skal nå *seier*.

4. Studieboka lar ingen sitte tilbake med illusjoner om at *revisjonistenes linjer* er brukbare, verken deres teoretiske utgangspunkt, deres strategier eller deres linjer i det daglige arbeidet. Tvert imot sier boka klart fra at revisjonistenes linje for kvinnekampen, på tross av «røde» ord, blir ei linje for likestillingskamp med menn, ei linje som fører *vekk* fra kampen mot kvinnes undertrykkere.

Disse fire punktene kunne vært utdypa til en egen artikkel for å vise hvordan marxist-leninistenes linje står i strid med alle andre borgerlige linjer for kvinnekamp, og at studieboka står på ei slik linje. Men punktene får stå som påstander til gjennomdrøfting, og som ei kort skisse av hvorfor studieboka i hovedsak er et brukbart våpen.

Så over til bokas feil og svakheter. Artikkelen behandler ikke *alle*, men de artikkelforfatteren anser som de viktigste. Og her ved oppfordres til livlig kritikk og debatt, slik at vi gjennom kampen kan komme fram til klarere og bedre resultater.

FEIL 1: OM GRUNNLAGET FOR KVINNEUNDERTRYKKINGA

La oss nok en gang starte med Engels' egen, meget kortfatta oppsummering fra «Opphavet til familien, privateiendommen og staten»:

«Med *bølingene* og de andre nye rikdommene skjedd det en revolusjon med familien. Det hadde alltid vært mannens sak å skaffe livsnødvendighetene til *veie*: han

framstilte og eide midlene som blei brukt til å skaffe dem. *Bølingene* var et nytt middel til å framstille disse nødvendighetene med. Det var mannens arbeid å temme dyra i første omgang og deretter å stelle dem. *Feet* tilhørte derfor han, og de varene og slavene som de bytta til seg for *feet* tilhørte også han. Hele det *overskottet* som kom fra arbeidet med å skaffe livsnødvendighetene til *veie* falt på mannen. Kvinna var med på å nyte det, men hadde ikke noen del i *eien*dommen. Den «*ville*» krigeren og jegeren hadde vært fornøyd med å ha *annen*plassen i huset, etter kvinna. Den mer «*edelm*odige» gjeteren blei *hov*modig av rikdommen sin og trengte seg *sjøl* fram til *første*plassen og *skjøv* kvinna tilbake til *annen*plassen. Og hun kunne ikke klage. *Arbeids*delinga i familien hadde ordna delinga av *eien*dommen mellom mann og kvinne. *Arbeids*delinga var den samme. Og likevel hadde den nå *snudd* opp ned på de forholda som hadde rådd i huset til da, rett og slett fordi *arbeids*delinga utafør huset hadde forandra seg. Den samme årsaka som hadde sikra kvinna den *overlegne* stillinga hun før hadde hatt i huset — det at virket hennes var begrensa til *hus*arbeid — denne årsaka sikra nå mannens *overlegne* stillinga i huset: Kvinns *hus*arbeid var ikke lenger noe å regne med *j*amført med det mannen gjorde for å skaffe livsnødvendighetene. Det var alt, mens det første var et *u*viktig tillegg. Av dette kan vi alt se at det er og blir *uråd* å frigjøre kvinna og gjøre henne *like*verdig med mannen så lenge kvinna er stengt ute fra *s*amfunnsmessig produktivt arbeid og er bundet til det private *hus*arbeidet. *Frigjø*ringa av kvinna vil først bli mulig når kvinna kan ta del i *produk*sjonen i stort, *s*amfunnsmessig omfang og *hus*arbeidet ikke lenger krever noe mer enn en *u*betydelig del av tida hennes. Og det har først blitt råd ved hjelp av den moderne *stor*industrien. Den gjør det ikke bare mulig å *syssel*sette kvinnelig arbeidskraft over et vidt felt, men gjør det *by*dyende nødvendig.

Samtidig fører den mer og mer i retning av å gjøre slutt på det private husarbeidet og forvandler det mer og mer til en offentlig industri.

Nå da mannen virkelig var blitt overlegen i huset, hadde det siste som hindra han fra å bli absolutt overlegen falt bort. Dette eneveldet ble stadfesta og foreviggjort ved at morsretten ble styrta, farsretten ble innført og paretskapet gradvis gikk over til monogami.»

Mot denne analysen har det vært fremmet to gærne linjer, og begge er å finne i studie-boka.

a) Lenkinga til familiearbeidet gjøres til hovedsak.

At kvinnene er lenka til familiearbeidet er ei side ved kvinneundertrykkinga. Revisjonistene har alltid gjort dette til hovedpoenget, og trekker av det den feilaktige slutninga at arbeidsdelinga mellom kjønnene er grunnlaget for kvinnes underordna stilling. Dette kommer f.eks. fram slik i NY TID nr. 40, 1976, side 11:

«Husarbeidet er en service for den private husholdningen. Den skaper ikke nye verdier for samfunnet målt i penger og blir derfor ikke så høyt verdsatt. De som utfører dette arbeidet blir betraktet som bipersoner i forhold til den som tjener pengene. Til alle tider har dette vært kvinnene, og kvinnekjønnene har således vært nedvurdert ned gjennom historien. Det er nettopp den faste kjønnsbestemte arbeidsdelinga som har skapt kjønn av ulik rang. Likestilling kan først skje når vi har fått en annen arbeidsdeling der kvinnene får komme ut i arbeidslivet og der mennene gjør mer av husarbeidet og stell av barna. Kapitalismen klarer ikke å by befolkningen slike vilkår.»

Kvinnene ut — mennene hjem! Slik lyder revisjonistenes parole. Slike konsekvenser trekker *aldri* studieboka, den ser heile tida klart at kapitalismen trenger kvinnene som annenrangs mennesker og stiller ikke opp parolen om å «dele» undertrykkinga mellom menn og kvinner.

Men det kan ligge snublende nær å trekke slike konsekvenser, når det i studiebokas kapittel 2, side 31 argumenteres på følgende måte:

«Bindinga av kvinnen til den private husholdningen — dels på grunn av ekteskapsformen (og regelverket, lovene og ideologien omkring den), dels på grunn av nødvendigheten av å utføre privat arbeid i familien — dette er grunnlaget for den særskilte kvinneundertrykkinga. Frigjøring av kvinnene krever altså at ekteskap underlagt private eiendomsinteresser opphører, og at familiearbeidet underlegges samfunnsmessig produksjon.»

På side 39-40 forklares den særskilte kvinneundertrykkinga på følgende måte:

«Hva består den særegne kvinneundertrykkinga i for proletariatets kvinner i Norge i dag? Den består for det første i at den permanente arbeidsløsheten under imperialismen hindrer kvinnene i å delta i samfunnsmessig produksjon. For det andre er omsorgen for småbarna overlatt familiens private ansvar, slik at kvinnene også av den grunn hindres i å delta stabilt i samfunnsmessig produksjon. For det tredje sprer kapitalismen, for å dekke til den råtten-skapen den frambringer, en ideologi som sikter mot å binde kvinnene til hjemmet og hindre dem i å kjempe for retten til arbeid.

Den særegne kvinneundertrykkinga framstår for kvinnene i form av økonomisk avhengighet av mannen og lenking til familiearbeid. Den framstår også i en mengde forhold av ideologisk art, der hennes «underlegenhet» blir holdt fram for henne.»

Rett nok sier artikkelforfatteren i det siste avsnittet at kvinnene er holdt utenfor den samfunnsmessige produksjonen, men holder ikke fast ved det og viser hva det betyr.

For kvinnene så «framstår» også undertrykkinga ved at det ikke finnes arbeid til dem på stedet, at lønna er så dårlig at de knapt kan forsørge seg sjølv på den, at de når de er i arbeid stadig nages med bekymring for ungenes velferd og hjemmearbeidet som hopper seg opp, av presset om at de svikter sin «egentlige» gjerning; stell av barn og hjem.

Det er *ikke* bare som *arbeidsløse* med eneansvaret for ungene hun undertrykkes som

Klassekravet om sjølbestemt abort ble stemt ned i Stortinget på grunn av SVs forræderi mot egne valg- løfter. Valgflesket ble ofret for Hauglins samvittighet. Her fra en demonstrasjon i Trondheim. — Foto: Klassekampen

kvinne — hun er like mye annenrangs arbeider og reservearbeidskraft når hun er i jobb under kapitalismen. For hennes jobb er fremdeles et «tilskudd». Slik har kapitalismen opprettholdt og ført videre kvinneundertrykkinga.

Kampen for kvinnenes rett til arbeid er derfor ikke bare en kamp for økonomisk uavhengighet av mannen og kamp mot en- ansvaret for unger og husstell — det er en kamp for fullt og helt å komme inn i sam- funnsmessig produksjon, bli *likeverdige* og ikke annenrangs samfunnsmedlem, og slike vilkår er det bare sosialismen som kan by.

b. Monopolkapitalen framstår som den eiendomsformen som har oppfunnet kvinne- undertrykkinga.

Et like farlig overslag er det å se kvinne- undertrykkinga *bare* som en særegen form for klasseundertrykking under kapitalismen.

Slike tilløp har også boka, på side 112 finner vi følgende formuleringer:

«Det var den private tilegnelsen av produksjonen (den private eiendomsretten) som la grunnlaget for klasser, for utbyttere og utbyttede og for utbyrternes under- trykking av de utbyttede. Dette gjelder også for kvinnene. Kvinneundertrykkinga er en spesiell del av klasseundertrykkinga. Derfor må også kvinnene knuse herskerklassens dominans og diktatur for å bli fri fra kvinne- undertrykkinga.»

En slik analyse kan aldri forklare *om- fanget* og *karakteren* av *kvinneunder- trykkinga*. Det vi står overfor er at kvinnene i arbeiderklassen er dobbelt undertrykt; både som medlemmer av sin klasse og sitt kjønn. Og *kjønnsundertrykkinga* er det *kapita- lismen* som opprettholder og tjener på, og våpenene kvinnene bruker må rettes den veien.

Det er arbeiderkvinnene som rammes mest brutalt av den særegne kvinneundertrykkinga, av karakteren av jobbene, av strevet hjemme med eneansvaret for ungene der kapitalen setter alt inn på å gjøre det så tungt og vanskelig som mulig, av prostitusjon osv., osv. Både som proletarer og kvinner står arbeiderkvinnene direkte i motsetningsforhold til kapitalen — og de har *dobbelt* interesse av å kunne knuse de kapitalistiske produksjonsforholda. Arbeiderkvinnene må derfor stå i *ledelsen* for kvinnekampen — og sikre den riktige kursen. For fordi kvinneundertrykkinga rammer videre og breiere enn klasseundertrykkinga, vil *alle* kvinner ha behov for frigjøring. Men herskerklassens kvinner søker sin frigjøring gjennom likerett til eiendom og politisk innflytelse med sin klasses menn — og deres kamp retter seg *mot* arbeiderkvinnenes kamp — både for klasse- og kvinnefrigjøring.

Hele kvinnekjønnen er et annenrangs kjønn i *hele* privateiendommens tidsalder — fra slavesamfunnet til imperialismen, men samtidig tilhører kvinnene ulike klasser, og deres klasses tilhørighet har avgjørende betydning for *hvordan* og mot hvilket mål de slåss i sin frigjøringskamp.

FEIL 2: OM KVINNENE SOM KRAFT I DEN REVOLUSJONÆRE KAMPEN

Utgangspunktet for dette avsnittet er et leserinnlegg som sto i «Klassekampen» nr. 83, 1976 som kritiserte kvinnestudieboka på dette punktet. Her følger innlegget i sin helhet:

Leserbrev til Klassekampen

«I studieboka frå AKP(m-l)s kvinneutvalg: «Reis kampen blant arbeiderkvinnene», finn eg følgjande på side 43: «Gjennomføringa av proletariatets diktatur er av grunnleggende betydning for kvinnene, og kvinnene er en viktig *drivkraft* for å få gjennomført proletariatets diktatur. Ut fra det faktum at de som har vært mest undertrykt og offer for de største lidelsene utgjør den

mest revolusjonære og progressive krafta i samfunnet, er det lett å forstå at arbeiderklassens kvinner, som blir hardest utbytta og undertrykt, tilhører de mest revolusjonære elementene i vårt samfunn. Den brutale undertrykkinga og den nådeløse økonomiske utbyttinga gjør proletariatet til den mest revolusjonære krafta i verden, gjør at de er de første til å reise seg fordi de har ingenting å miste uten sine lenker. Under slike forhold lever også arbeiderklassens kvinner, og det er derfor de er en stor revolusjonær kraft.»

Det er *sant* at undertrykking avlar motstand, men det er ei grov revidering av Marxist-Leninismen å seie at det er *lidinga* åleine som gjer at folk blir revolusjonære. All denne lidinga og lenkeraslaga er i grunnen med på å redusere proletariatet til ein klasse det er synd på. Dersom det var riktig at ein vart meir revolusjonær dess meir ein vart undertrykt, måtte jo uteliggjarar vere meir revolusjonære enn industriarbeidarar!!!

Kva er det så som gjer ei gruppe meir revolusjonær enn ei anna?

Kjerneproletariatet er den delen av arbeidarklassen som vil vere den mest leiande krafta i revolusjonen og som vil samle resten av klassen rundt seg. Historia har vist at denne gruppa gjerne står i eit direkte forhold til produksjonen og opplever konkret at arbeidet gir profitt i lomma på sjefen. Denne delen av proletariatet er helst samla i store bedrifter, som gjer at de lett og fort kan samlast og organisere seg til kamp. Den betydninga arbeidet deira har for samfunnet er også viktig. Ein produksjonsstans på ei bedrift som lagar delar til eit skipsbyggeri, er ein større trussel for samfunnet enn ein stans på ein dropsfabrikk. Tidlegare streikar og arbeidskonflikter på bedrifta er med på å auke den politiske forståinga til arbeidarane, og det er sjølv sagt ein stor fordel.

Artikkelforfattaren meiner at kvinnene i arbeidarklassen tilhøyrrer dei mest revolusjonære elementa i samfunnet (kjerneproletariatet?) fordi dei er mest

undertrykt. Som eg har vist ovanfor er det fleire og viktigare moment som bestemmer *det*.

Var teorien til forfatterna riktig, ville den einaste logiske konsekvensen vere å legge ned all jobbing for å betre høva til arbeidarklassen. Ja, vi skulle vel beint fram gå inn for at klassen skulle få det så ille som mulig så vi skulle få hordar av revolusjonære arbeidarar!???

Kameratsleg helsing frå Kari.

For det første avsnittet om kvinnene som de hardest undertrykte, — og dermed som potensiell stor drivkraft for revolusjonen.

Arbeiderkvinnene: Arbeiderklassens største reserve

Jeg er enig med Kari at det siterte utsnittet av studiboka er å kritisere —fordi det sier at arbeiderklassens kvinner *uten videre* er en stor revolusjonær kraft fordi de er så hardt undertrykt. Men jeg mener at det samtidig er viktig å ikke helle barnet ut med badevannet og *fornekte* den enorme betydninga det har å gjøre kvinnene klar over sin situasjon og å mobilisere dem til aktiv innsats i den revolusjonære kampen. Stalin har pekt på at kvinnene er arbeiderklassens største reserve:

«Ikke en eneste bevegelse blant de undertrykte i menneskehetens historie har lyktes uten deltakelse av kvinnene. Arbeiderkvinnene, de mest undertrykte blant de undertrykte, har aldri, og kunne aldri, stå på siden av de breie frigjøringsbevegelsene. Denne bevegelsen blant slavene skapte, som vi vet, hundreder og tusener av martyrer og kvinnelige helter. Titusener arbeiderkvinner deltok i de livegnes kamp for frigjøring. Det er ingen overraskelse at millioner av arbeiderkvinner har fylket seg under fanene til den revolusjonære bevegelsen i arbeiderklassen, — den sterkeste av alle frigjøringsbevegelser blant de undertrykte klassene.

(...)

Arbeidende kvinner — arbeidere og bønder — er arbeiderklassens største reserve. Denne reserven består av godt halvparten av befolkninga. Den proletariske bevegelses skjebne, seier eller nederlag for den

proletariske revolusjonen, seier eller nederlag for den proletariske makta, avhenger av om denne reserven av kvinner vil være for arbeiderklassen — eller ikke.»

(Fra Stalins artikkel «Den internasjonale kvinnedagen», 1925. Hele denne artikkelen er gjengitt på et annet sted i dette nummeret.)

Arbeiderkvinnene i ledelsen

For det andre: Hvorfor er det nettopp kvinnene i proletariatet som må stå i ledelsen for kvinnekampen og som har mulighet til å bli en slik ledelse?

Jo, de samme årsakene som for proletariatets frigjøring, og spesielt kjerneproletariatet. Vi vil igjen sitere fra studie-boka, side 15.

«I kampen mot herskerklassen, for revolusjonen er proletariatet den mest ledende klassen. *Hva* gjør proletariatet til den ledende klassen? Marxisme gir oss følgende argumenter på dette. For det første arbeiderklassens tilknytning til den mest utvikla delen av økonomien, storindustrien. For det andre at arbeiderklassen ikke eier produksjonsmidler, og derfor ikke har noe annet enn «sine lenker å miste». Dette gjør proletariatet til en *konsekvent* revolusjonær klasse. For det tredje er arbeiderklassen konsentrert på store arbeidsplasser der de lett kan organisere seg, og den har rike tradisjoner i kamp og organisering. For det fjerde er arbeiderklassen den politisk mest framskredne klassen, som har en vitenskapelig teori — marxismen-leninismen.

Derfor: uten proletariatet i ledelsen for kampen, ingen seier. Dersom vi mener at revolusjon og sosialisme er nødvendig for kvinnenes frigjøring, da må proletariatet lede denne kampen, og kvinnekampen må anerkjenne denne ledelsen.»

Teorien og partiet

Men er ikke dette det samme som Kari sier? Nei, for Kari har «glemt» at proletariatet representerer den mest framskredne *teorien*, marxismen-leninismen-Mao Tsetungs tenkning. Og denne *teorien* er et av

de avgjørende våpnene ledelsen trenger for å nå seier i enhver kamp de må føre.

Og hvem er det så som er arbeiderklassens fortropp? Kari har rett i at proletariatet er den ledende klassen. Men hva må til som ledelse for at klassen — og kvinnes kamp — skal nå seier? Jo, *partiet*. Studieboka sier følgende om dette, side 19.

«I «SUKP(b)s historie» står oppsummert marxist-leninistenes syn: «Partiet er ikke bare en organisert tropp, men den er 'den høyeste form for organisasjon' blant alle arbeiderklassens organisasjoner, og det er kalt til å lede alle de andre organisasjonene til arbeiderklassen. Som den høyeste organisasjonsform har partiet, som består av klassens beste mennesker, som er væpnet med den framskredne teori, med kjennskapet til lovene for klassekampen og med den revolusjonære bevegelsens erfaringer, alle muligheter for å lede — og er forpliktet

til å lede — alle de andre organisasjonene til arbeiderklassen.»

Betyr dette at arbeiderklassens organisasjoner skal være underlagt partiet? Nei, de skal være sjølstendige organisasjoner, med sitt eget program, sin egen ledelse og sitt eget demokrati. Men det er det kommunistiske partiet — og dermed dette partiets medlemmer — sin plikt og rett å propagandere sitt partis syn, ta kamp med feilaktige ideer og linjer, delta aktivt i arbeiderklassens organisasjoner og dermed virke som eksempler i kampen, og ved å vinne medlemmene i disse organisasjoner for sine linjer, virke som ledere i kampen. Slik stiller også vi det. Det er vårt partis medlemmers plikt, menn som kvinner, å reise arbeiderkvinnene og det arbeidende folkets kvinners krav, avsløre og bekjempe den borgerlige likerettslinja, og slåss for enhet i klassen på kvinnes rettferdige kamp».

Illustrasjonen er hentet fra kvinnestudieboka, «Reis kampen blant arbeiderkvinnene».

Hvordan fremmer dagskampen revolusjonen?

For ingen motstand, opprør, streik kan «lykkes» i den forstand at den bringer klassekampen framover, uten at klassen og massene lærer noe mer — ser videre fram enn til den enkelte aksjon og det enkelte krav. Derfor er det ikke ubetinga riktig det Kari sier om forholdet mellom streiken på skipsbyggeriet og på dropsfabrikken.

Det som avgjør streikens betydning er om den lærer arbeiderne i streik og andre noe om klassesamfunnet, om *hvorfor* undertrykkinga og utbyttinga er som den er, og om *hva* som er den *endelige* løsningen på kampen. Det er i dette at dagskampens betydning ligger. Det hjelper ikke arbeiderklassen det plukk om de vinner kvinnekrevet i en streik, dersom det samtidig er slik at de har fått mer tillit til sosialdemokratene og revisjonistene etter kampen enn før — eller er like redde for klassesdomstolen som før. For kvinnekrevet må raskt stilles på ny, og kampen reises igjen, og det blir avgjørende hva klassen har lært. Og vi lærer gjennom *kamp* — den helt nødvendige kampen som sikrer oss kommunismen.

Se på daghjemskampen. Vi slåss mot prisstigning som betyr reallønnsnedslag for arbeiderklassen og som tvinger kvinnene ut av jobb. Hva ville kampen vår være verd dersom den ikke avslørte kommunenes profittjag og revisjonistenes svik, dersom den ikke propaganderte ungenes rett til daghjemsplasser og kvinnes sjølsagte rett til å jobbe. Dagskampen har stor betydning, den trener og herder og øver oss til det endelige slag, dersom den føres etter en riktig politisk og organisatorisk linje.

OM SOSIALISMENS BETYDNING FOR KVINNENE

Studieboka gir følgende definisjon på kvinnefrigjøring under sosialismen, side 44—45.

«For å oppnå likestilling i praksis, for å oppnå full kvinnefrigjøring under proletariats diktatur er det to forhold som er helt avgjørende: avskaffelse av den private eiendomsretten og den kapitalistiske utbyttinga, og kvinnes deltakelse i produksjonen.»

Jeg har tidligere i denne artikkelen sitert Engels, og jeg gjør det igjen: —

«Frigjøringa av kvinna vil først bli mulig når hun kan ta del i produksjonen i stort, samfunnsmessig omfang, og husarbeidet ikke krever mer enn en ubetydelig del av tida hennes.» For kvinnefrigjøring er ikke mulig uten at *begge* disse forutsetningene oppfylles — og *begge* disse forutsetningene oppfylles *bare* under sosialismen.

Frigjøring fra husarbeidet

I 1919 sa Lenin dette om kvinnefrigjøringa i den første sosialistiske staten:

«Så lenge kvinnene sysler med husarbeid, vil stillinga deres fortsatt være innskrenka. For å oppnå full frigjøring av kvinnene og gjøre dem virkelig likeverdige med menn, må vi ha en samfunnsøkonomi, og kvinnene må delta i det allmenne produktive arbeidet. Da vil kvinnene få den samme stillinga som mennene.

Dette betyr sjølsagt ikke at kvinnene må være akkurat likeverdige med menn i arbeidsproduktivitet, arbeidsmengde, arbeidets varighet, arbeidsvilkår osv. Men det betyr absolutt at kvinnene ikke kan være i en undertrykt økonomisk stilling sammenlikna med mennene. Dere veit alle at sjøl om de er fullt ut likeverdige, er kvinnene reelt sett i en underordna stilling fordi alt husarbeid er lagt på dem. Storparten av dette husarbeidet er i høyeste grad uproduktivt, svært barbarisk og slitsoomt, og det blir gjort av kvinner. Dette arbeidet er veldig ubetydelig og har ikke noe ved seg som i minste mål kunne fremme utviklinga av kvinnene.

I kampen for våre sosialistiske idealer ønsker vi å stri for å gjennomføre sosialismen fullstendig, og her åpner det seg et vidt arbeidsfelt for kvinnene. Vi holder nå på å forberede oss på alvor for å rydde grunnen for den sosialistiske oppbygginga. Og oppbygginga av det sosialistiske samfunnet vil først begynne når vi har oppnådd fullt likeverd for kvinnene og tar fatt på vårt nye arbeid sammen med kvinnene som har blitt frigjort fra ubetydelig, fordummende, uproduktivt arbeid. Dette arbeidet er stort nok til at vi kan holde på med det i mange, mange år. Dette arbeidet kan ikke gi så raske resultater og vil ikke få en så slående virkning.

Vi holder på å reise mønsterinstitusjoner, spisesaler og daghjem, som vil frigjøre kvinnene fra husarbeidet. Og det er nettopp kvinnene sjøl som i første rekke må ta på seg arbeidet med å bygge disse institusjonene. (...)

(Lenin: «Oppgavene for arbeiderkvinnebevegelsen i Sovjetrepublikken», september 1919. Et større utdrag er gjengitt på annet sted i dette nummeret.)

Men en kuriositet til må tas opp. Studieboka setter folkekommuner opp som nødvendige for frigjøringa. Men folkekommuner er *en* måte å kollektivisere jorda på — det grunnleggende viktige er at jorda kollektiviseres og arbeidet organiseres ut fra kollektivets interesser.

Avsnittet inneholder en del bra ting, men det må skrives om.

DEN SEKSUELLE UNDERTRYKKINGA

Så over til noe annet: hele studieboka er nærmest kjemisk rensert for en skikkelig analyse av hva monogamiet og dets tvilling prostitusjonen betyr for kvinnene. Dette gjelder også for avsnittet om sosialismen. Dette avsnittet tar bare opp igjen den idealis-

tiske analysen av familien som sto i RF 2/72. Denne idyllen skal vi ikke gå nærmere inn på. Den er bra polemisert mot ellers i dette nummeret.

«Ut fra dette blir utgangspunktet for familier i arbeiderklassen og i det arbeidende folket et helt annet enn for storborgerskapets familier. Grunnen til at unge fra de utbytta klassene gifter seg, er stort sett at de er glade i hverandre og ønsker å ha barn sammen. Engels sier om ekteskapet i arbeiderklassen: «Virkelig regel i forholdet til kvinnene blir kjønnskjærligheten og kan den bare bli hos de undertrykte klasser, altså i vår tid blant proletariatet.»

(Studieboka, side 69)

Det som dernest er viktig, er følgende: sosialismen opphever mange kvinners stilling som økonomisk avhengig av en mann — og dermed grunnlaget for ydmykelsen og undertrykkinga i den nåværende form for monogami. Sosialismen fjerner også prostitusjonen — og dermed et av de aller viktigste uttrykkene for kvinnekroppen som *vare* under vareproduksjonen.

Dermed er to hjørnesteiner lagt for frigjøring av kvinnene på nok et område: det seksuelle. Kvinnen trenger ikke lenger selge seg for å opprettholde livet — få mat, klær og bolig. Kvinneforakten bekjempes stegvis, først gjennom selve frigjøringskampen, deretter under proletariatets diktatur.

Hva da? Jeg skal først stille opp hva Engels sier i «Opphavet til familien ...»:

DET FRIE EKTESKAPET

«Vi nærmer oss nå en samfunnsrevolusjon som vil få de økonomiske grunnvollene for monogamiet, slik de har vært hittil, til å forsvinne like sikkert som grunnvollene til det som utfyller det — prostitusjonen. Monogamiet oppsto på grunnlag av at en

ikke liten eendom blei samla i et enkeltmenneskes hand — en mann — og ut fra behovet for å la denne rikdommen gå i arv til barna til denne mannen og ikke til noen andre. For å oppnå dette var det nødvendig med monogami for kvinna, ikke for mannen. Derfor hindra ikke dette monogamiet for kvinna på noen måte et åpnet eller skjult polygami for mannens del. Men den forestående samfunnsrevolusjonen vil forandre langt den største delen av eiendommen, i hvert fall den varige, arvelige eiendommen — produksjonsmidlene — til samfunnseiendom. Derfor vil den redusere all denne bekymringa med å la ting gå i arv og motta arv til et minstemål. Siden monogamiet har oppstått av økonomiske årsaker, vil det ikke også forsvinne når disse årsakene forsvinner?

Ikke uten grunn kunne en svare: Så langt fra å forsvinne, vil den tvert imot bli gjennomført fullstendig. For når produksjonsmidla blir forvandla til samfunnsei, vil også lønnsarbeidet, proletariatet, forsvinne, og dermed også det at et visst — statistisk beregnelig — antall kvinner må gi seg sjøl for penger. Prostitusjonen forsvinner. I stedet for å bryte sammen vil monogamiet bli gjennomført — også for mennene.

Full frihet til ekteskap kan derfor bare bli allment gjennomført når den kapitalistiske produksjonen og de eiendomsforholda som er skapt av den, er avskaffa, og alle økonomiske overlegningene som følger med og fortsatt har så mye å si for valget av ekteskapspartner, dermed er fjerna. For da blir det ikke noen grunn tilbake enn gjensidig tiltrekning.

Og siden kjønnskjærligheten av natur er slik at den utelukker andre — sjøl om det i dag er sånn at dette bare gjelder fullt ut for kvinnene — så er ekteskap som er bygd på kjønnskjærlighet av natur enkelttekteskap. Vi har sett hvor rett Bachofen hadde da han betrakta overgangen fra gruppeekteskap til enkelttekteskap som noe som i første rekke

skyldtes kvinnene. Bare skrittet fra parekteskap til monogami kan tilskrives mennene, og historisk var kjerna i dette at kvinnenes stilling blei verre og mennene fikk lettere adgang til å være utro. Dersom de økonomiske betraktningene som fikk kvinnene til å finne seg i den tilvante utroskapen hos mennene sine, nå også blei borte — altså bekymmeret for åssen de skulle skaffe seg livsopphold og enda mer for barnas framtid — da forteller tidligere erfaringer at likeverdet kvinnene dermed hadde vunnet, heller ville føre til at mennene blei virkelig monogame enn at kvinnene blei polyandre.

Men det som helt sikkert vil forsvinne fra monogamiet, det er alle de trekka det har fått fordi det stammer fra eiendomsforhold. Dette er i første rekke det at mannen har en overlegen stilling, og for det andre at det er uoppløselig. Mannen har en overlegen stilling i ekteskapet rett og slett fordi han har en overlegen stilling økonomisk, og han vil slutte å ha det straks han ikke lenger har det siste.»

«Fri kjærlighet»

Om dette har det stått, og står det, hardt kamp! Allerede i 1915 kan vi lese en polemikk i to brev Lenin skrev til Inessa Armand, om «kvinnenes krav til fri kjærlighet». For da som nå, prøver borgerskapet å avlede kvinnenes frigjøringskamp ved å rope ut at kvinnenes krav må være en «fri kjærlighet».

Kampen under sosialismen står om å skape det nye mennesket, både av menn og kvinner. Og den kampen starter vi i dag. Vi vil frigjøre oss fra gammel tenkning — fra borgerskapets ideologi — også på kjærlighetens område. Vi vil ha likeverd og tillit — ikke fortsette den kulturen som imperialismen i dag spyr ut med seksuallivet som nøkkelen til det «voksne liv» og supermenn og superkvinner som lærer oss hvordan vi skal elske.

Jeg synes det er en stor svakhet ved boka at dette området ikke er skikkelig behandlet, nettopp fordi så mye av kampen om linjene står her.

BEHANDLINGA AV REVISJONISTENES KVINNEPOLITIKK

Jeg mener studieboka har en riktig *metode* når den analyserer SVs allmenne politiske linje, for deretter å gå på kvinnepolitikken. Det er helt nødvendig å kjenne revisjonistenes politikk og taktikk for å skjønne deres oppførsel på *ett* område — som for eksempel i abortkampen. Jeg synes behandlinga har særlig to svakheter.

For det første burde «NKP» vært behandlet for seg sjøl. Riktignok er boka skrevet i perioden med stor omfavnelse mellom SV og NKP, særlig på kvinnepolitikken område. Men «NKP»s kvinneorganisasjon «Norges Demokratiske Kvinneforbund» er verdt en egen analyse, særlig fordi det ble organisert like etter krigen, har stått tilslutta Verdens Demokratiske Kvinneunion i alle år — og fulgt deres degenerering og overgang til kontrarevolusjon og moderne revisjonisme. Dette er talerørene for sosialimperialismen i Norge. Nylig holdt Oslo-avdelingen av NDK åpent møte om Angola med propaganda for leiehæren i «frigjøringsbevegelsens» tjeneste.

Det gjenstår å lage et skikkelig materiale på dette — interesserte henvises foreløpig til en artikkel om VDK i 8. mars-nummeret av Klassekampen.

Bare «reine» kvinnespørsmål

For det andre har revisjonistene i kvinnebevegelsen hardnakka framført det reaksjonære synet at kvinneorganisasjonene ikke skal beskjefte seg med annet enn de «reine» kvinnespørsmåla.

Dette har ført til hard kamp når for eksempel Kvinnefronten har valgt side i

At kvinnene er lenka til familiearbeidet er ei side ved kvinneundertrykkinga, men denne blir ikke opphevet gjennom likestilling i familien. Skal kvinnene bli en likeverdig, og ikke annenrangs samfunnsmedlem, må hun fullt og helt trekke dei den samfunnsmessige produksjonen. Slike vilkår kan ikke kapitalismen by. — Foto: Samfoto

klassekampspørsmål — som støtte til streiker, støtte til frigjøringsbevegelser osv.... Det har ført til en opportunistisk holdning; overalt og i alle sammenhenger leiter man etter «kvinne»-kravet, prøver på finurlig vis å finne et halmstrå av reine «kvinne»-interesser å henge støtten sin på.

Jeg synes studieboka har slike tendenser (side 142—143):

«Andre forsøk på å knekke klassens

kampkraft må også slås tilbake. Oppsigelser av klassekjempere krever resolutt kamp fra kvinnene uansett kjønn på dem som sies opp. Dersom kapitalistklassen vinner fram med å skape «fred» på arbeidsplassene ved å gi sparken til dem som forsøker å reise kamp, er det ikke minst kvinnene som blir rammet i neste omgang. Kvinnene er dårligere organisert og står lettere til for hogg på alle måter. Støtte til arbeiderne ved Hamnerverket må derfor være kvinnekamp, det er en borgerlig linje å hevde at det er *menns* oppgave å slå tilbake angrep på arbeiderklassens rett til å reise kamp for egne interesser.

En riktig linje i kvinnekampen blir ikke til bare ved å ta utgangspunkt i *kvinnene*. En linje som går ut på å støtte kvinner i streik, men ikke menn, på å reise kamp mot angrep rettet mot kvinner, men godta angrep som rettes mot menn, er en kvinnesekterisk linje som er åpenbart reaksjonær. Kvinnene er ingen klasse. Bare ved å se hvem som er venner og fiender til det store flertallet av kvinnene, bare ved å velge arbeiderklassens klassestandpunkt også i kvinnekampen, er det mulig å se hva som er riktig *kvinn*kamp.»

For støtte til f.eks. Hamnerverkarbeiderne behøver ikke absolutt å være «kvinne»kamp i form av kamp mot den særegne kvinneundertrykkinga, — men er absolutt nødvendig og riktig for kvinnene å gjøre utfra at de må velge side i den klassekampen som pågår.

Å nekte kvinnene retten til å blande seg opp i i enhver kamp, er å holde kvinnene tilbake fra full politisk deltaking, og er derfor en *kvinneundertrykkende* handling. Og det er helt nødvendig for kvinnebevegelsen å slåss mot disse undertrykkende linjene — kvinnene må *erobre* retten til å delta i og støtte enhver bevegelse og kamp som føres av andre undertrykte og utbytta.

KLASSEKAMPEN FOR SJØLBESTEMT ABORT

Kampen for sjølbestemt abort er både et klassekrav og et kvinnekrav. Å bestemme over når og hvor mange unger en arbeiderfamilie skulle få, var mye av et utgangspunkt for den langvarige kampen for prevensjonsopplysning og adgang til abort som arbeiderklassen har ført og stadig fører. Nemndene har hele tida fungert som klassesdomstoler, der dårlig økonomi, elendige husvære eller helsesvikt på grunn av slit og nød blei sett på som «mistenkelige» og «kravstø» grunner til fosterfordrivelse. Slik er det ennå i dag — husk bare på oppslaget i sommer om «at hadde du bodd i telt, ville du ikke fått abort» fra ei nemnd til en abortskende kvinne.

Dessuten har abortkampen hele tida vært en kamp mot kvinneforakten, det nedverdiggende og reaksjonære kvinnesynet som brukes som et redskap for å holde kvinnene nede som annenrangs samfunnsmedlemmer. Kravet om sjølbestemt abort blei satt fram nettopp fordi det er kvinnene som går gravide og føder, og som får hovedansvaret — i mange tilfelle *eneansvaret* — for det barnet som kommer. Derfor skal *hun* bestemme, ingen legenemnd eller annen bestemmende myndighet skal få omgjøre hennes beslutning. Det er i denne striden all reaksjonær kvinneideologi er framsatt: om kvinner som horer som ikke vil «ta konsekvensene», om «luksuskrav» som stilles over det å få barn, om at «morslykken» oppveier dårlige levevilkår, om at kvinner er «ustabile» og «uansvarlige» under graviditeten osv. osv.

Og i den nye abortloven (satt i kraft fra 1/1-76) er dette kvinnesynet nedfelt i en ganske liten paragraf som tillater helsepersonell å nekte å utføre aborter — uten at noen er gitt ansvaret for at de kvinnene som søker abort skal få behandlinga der de bor.

Til og med hele lova om sjølbestemt abort *falt* på grunn av at SV tillot *en* mann å stemme for at det var mer moralsk at *legen*

bestemte enn at den *kvinnen* det gjelder skal bestemme.

Kampen for sjølbestemt abort er derfor en del av kampen for arbeiderklassens rett til å planlegge familien sin utfra sin situasjon — og en del av kampen for at kvinnene som føder og stiller barna skal bestemme når og hvor ofte de kan og vil greie det.

Sjølbestemt abort og sosialismen

Til studieboka er det reist protester mot avsnittet om sjølbestemt abort. De som protesterer, mener at det som står der kan tolkes som at kommunistene vil gå inn for at sjølbestemt abort skal forsvinne under sosialismen. Det mener vi *ikke*. Likevel er det viktig å ta en litt lengre diskusjon av hva ungene betyr for arbeiderklassen — under kapitalismen og under sosialismen.

Avsnittet om sjølbestemt abort i studieboka er mye bygd på Lenins polemikk mot ny-malthusianismen. (Ordet er laga etter navnet *Malthus*, en borgerlig ideolog som hevda at all nød og elendighet springer ut av *overbefolkning*.)

Denne polemikken er trykt opp annet sted i dette nummeret. Jeg skal ikke gjenta den her, men oppfordrer folk til å studere den grundig.

Hva er det Lenin sier der? Jo, at ungene er framtida for arbeiderklassen. Under kapitalismen får vi unger ikke bare for å sette dem til å produsere merverdi i fabrikkene og la dem bli meia ned i imperialistiske kriger, men for at en ny generasjon arbeidere skal *føre videre og reise* kampen for den sosialistiske revolusjonen. Med det standpunktet avviser han teorien om at arbeiderklassen må få slippe å få barn. Samtidig støtter han opplysning om prevensjon og fødselskontroll.

Hva er det som tvinger arbeiderkvinnene til abort i dag? Dårlige forhold til mannen eller vennen forekommer nok ofte. Men også luselønn, mangel på jobb-muligheter,

mangel på daghjems plasser for ungen om den blir født, dårlige boforhold, manglende hjelp til utdanning. Og den dårlige eller totalt manglende prevensjonsopplysninga som hindrer dem i å kunne planlegge *på forhånd*.

Dette er situasjonen i dagens kapitalistiske Norge som i det kapitalistiske Norge av 1900, og det er de materielle vilkåra og den manglende opplysninga som vil bli endra under sosialismen. Da er alle sikra arbeid og bolig og ungene er samfunnets ansvar. Da er prevensjonsveiledninga og bruken av prevensjon hovedmetoden i familieplanlegginga!

Sosialistisk familieplanlegging

Under sosialismen er mennesket den mest verdifulle produktivkrafta, og den sosialistiske planhusholdninga krever at det blir innført *familieplanlegging* for å sikre etterkommerne og foreldregenerasjonen deres trygge og bedra levevilkår. Derfor er det nødvendig at hele arbeiderklassen og folket diskuterer bl.a. hvor mange unger vi trenger eller klarer å ta imot, alt etter om landet, distriktet osv. er tynt befolka eller «overbefolka».

Det er det som menes med samfunns«kontroll» over barnefødsle. Jeg skal gi et eksempel:

I Shanghai blei jeg fortalt at befolknings-tilveksten blir diskutert når planene skal legges opp. Det betyr at en ønsker et visst antall unger hvert år av den unge, forplantningsdyktige delen av befolkninga. Det betyr igjen at det blir ført diskusjoner med hvert par i denne byen om når og hvor mange unger som er *ønskelig*.

Hva skjer hvis paret venter barn «utenfor planen»? Ønsker de å få barnet, så får de det. Ei stund blei det ført en kampanje mot for hardt press om abort i en slik situasjon. Som den ansvarlige familieplanlegginga i Shanghai sa: Vi ønsker aldri å bruke andre metoder enn metoden med politisk og

Fra pressekonferansen til 8. mars-komiteen i Oslo i november 1976. Organiseringa av arbeidet fram mot den internasjonale kvinnedagen må starte tidlig for å bygge ut en slagkraftig enhet av kvinnenes kamp. Bygg ut 8. mars-komiteene raskt. — Foto Klassekampen

ideologisk overbevisning. Hos oss er det tradisjon at mange barn betydde rik alderdom — og dessuten var ikke familiene tilfreds før de fikk en eller flere sønner. Vi må bruke tålmodig overbevisning for å forklare folk at familien kan planlegge annerledes nå som samfunnet tar vare på både de eldre og barna. Og vi må overbevise alle om at jenter er like bra som gutter.

Hva da hvis kvinnen ville ha abort, sjøl om graviditeten «passa til planen». Ja, da fikk hun abort. Sosialismen bruker ikke tvang for å løse motsigelser i folket. Den bruker metoden med å fremme diskusjoner for å løse motsigelser som kan oppstå mellom den enkeltes behov og ønsker og det sosialistiske samfunnets behov.

I siste omgang blir det *kvinnen* som må ta avgjørelsen i slike spørsmål vi behandler her — det vil si *sjølbestemt abort*.

DAGHJEMSKAMPEN

Den er tatt opp i en annen artikkel i dette nummeret, derfor skal jeg bare drøfte to ting i studieboka helt kort:

— For det første sier avsnittet at *hovedkravet* i daghjemskampen er «flere daghjem, ingen prisstigning». Og det er et

viktig krav. Men *hovedkravet* i daghjemskampen er «*gratis daghjem til alle barn*» — nemlig det strategiske *målet*: at alle barn skal ha rett til daghjems plass og at kvinnene skal ha rett og mulighet til arbeid. Dvs. barna skal være samfunnsansvar, ikke et ansvar for den enkelte kvinna.

— For det andre sier avsnittet i studieboka dette:

«Likevel er det klart at det også fins motsigelser mellom kvinnenes og ungenes interesser, f.eks. i spørsmålet om daghjemmenes åpningstid. Ut fra arbeiderkvinnenes interesser er det nødvendig å kreve at daghjemmene har en åpningstid som er tilpasset industrien. For ungene og for de som jobber i daghjemmene, betyr dette imidlertid en ekstra påkjenning. Likevel må kvinnekampen kreve en at åpningstiden blir utvidet, slik at daghjemmene også blir tilbud til kvinnene i arbeiderklassen som har lang arbeidsdag. Utvida åpningstid må imidlertid ikke bety lengre arbeidstid for personalet, men flere folk i daghjemmene.

Å sette omsynet til ungene over arbeiderkvinnenes kamp for retten til samfunnsmessig arbeid, er å glemme klasseinnholdet i daghjemskampen, og det er derfor ei reaksjonær linje. Samtidig viser dette eksemplet

det viktige i at kvinnene tar opp kravet fra hele arbeiderklassen om kortere arbeidstid.»

Dette må være en skrivebordskonstruksjon. For så lenge kvinnene er i jobb med lang arbeidstid som i industrien eller butik og har unger — ja, da er dagen lang for ungene samme om ungen er hos dagmamma eller må slepes til dagmamma først og deretter til daghjemmet, og kanskje tilbake til dagmamma. Det er derfor *sammenfall* mellom interessene til ungene og kvinnene når det gjelder å ha daghjem som åpner så ungene kan komme direkte dit — eller hentes direkte derfra. Slik dette er stilt opp i avsnittet, bærer det i seg rester av den tenkninga som ser daghjem som en nødplass for ungene.

NOEN ULIKE MERKNADER TIL SLUTT

a) Klassikerne er ikke med

Det er en svakhet ved boka at den ikke gjengir utdrag fra de marxistiske klassikerne direkte. Jeg tror mye av feila i analysen av grunnlaget for kvinneundertrykkinga kunne vært unngått ved å sitere Engels direkte, i stedet for å stykke opp materialet hans i små biter eller forsøke å gjengi det han sier sjøl med «egne», men ikke bedre ord.

Dessuten ville klassikerutdrag ha gitt direkte tilvisning til videre sjølstudier for dem som studerer boka, og letta arbeidet med å finne fram til kildene. For det er ikke nok å ha kikket på noen sitater for å gripe teorien. Den må *studeres* — og ikke bare *en* gang, men flere ganger for å *forstås*, ikke bare læres utenat. Et overflatisk tak på teorien fører til skjematenkning og vakling, og det lærer oss heller ikke å bruke den marxist-leninistiske *metoden* med under-søkelse og analyse.

b) Boka er tung

Ei studiebok skal bringe videre teorien og erfaringene sånn at den blir ei vegledning til

handling både for de som alt står oppe i kampen — og for dem som merker undertrykkinga, men som ennå ikke har satt ord på den og våkna til forståelse av hvordan de kan slåss.

Ei viktig innvending mot boka er at den er *tung* i formen, og at den er for lite til konkret hjelp for de som ønsker å ta opp kampen mot kvinneundertrykkinga der de er. Med andre ord syns jeg ikke boka er skrevet etter prinsippet om masselinja slik Mao har formulert det:

«Vi må ut i massene, lære av massene, generalisere deres erfaringer, utlede av dem enda bedre og mer systematiske prinsipper og framgangsmåter, og deretter gå ut i massene med dem igjen (propagandere dem) og oppfordre massene til å bruke disse prinsippene og framgangsmåtene i praksis, og løse massenes problemer og hjelpe dem å nå fram til frigjøring og lykke.»

Jeg mener at vi må revidere boka ved å gå systematisk fram for å oppsummere hvor de aktive har problemer med analysen og linja i de enkelte spørsmåla, og ved å ta opp og svare på de spørsmåla kvinner stiller seg når de står ansikt til ansikt med kvinneundertrykkinga og kvinnekampen. Ei slik revidering kan bare skje gjennom at vi som *deltar* i denne kampen summerer opp erfaringene våre og bringer dem videre!

Bruk boka i dag!

Men som jeg skreiv innledningsvis: Det er ikke snakk om å lage ei helt ny bok tilerstatning for ei dårlig og gjennom feilaktig bok. Det er snakk om å gjøre ei i hovedsak god bok bedre og få vekk enkelte feil. Derfor mener jeg slett ikke at folk som har boka skal legge den vekk og gløkke den. Tvert imot, ta den fram og bruk den flittig. Spre den til andre og sett i gang studier på den. Det vil fremme kvinnekampen i Norge, og det vil hjelpe oss til å få ei enda bedre studiebok i neste omgang.

Trine S.

GRATIS DAGHJEM FOR ALLE BARN!

Noen punkter om daghjems- kampen

Den store skorten på dagheimar set eit skarpt lys på kvinneundertrykkinga i det kapitalistiske Noreg. Striden som er reist har gjeve rike lærdomar om kven som er ven og kven som er fiendar i denne kampen.

Skrikende mangel på daghjem

Bare 7 av 100 unger kan få plass i daghjem i Norge — flere plasser finnes ikke. De daghjemma som er, ligger stort sett i de største byene, Oslo aleine har en tredel av dem, mens 300 av de 450 kommunene i landet ikke har et eneste daghjem. — Norge topper statistikken når det gjelder drepte og hardt skadde barn i trafikkkulykker. Usaklig? Har ikke noe med hverandre å gjøre? Jo, talla viser at et kapitalistisk samfunn, også et av de rikeste, berømt over hele verden som et «velferdssamfunn», ikke bryr seg om ungenes oppvekst og trygghet. Talla forteller at de fleste ungene i Norge under 7 år er overlatt til seg sjøl, til mora eller til ei dagmamma som sjøl helst er mor og bundet til husarbeidet. De har ikke lekemuligheter å utvikle seg under, ikke samvær med andre unger utover tilfældighetene og er prisgitt foreldrenes private ansvar hver dag år etter

år, i den grad de har utvei til å ta seg av dem som de helst vil.

Den skrikende mangelen på daghjem passer som hand i hanske til mangelen på arbeidsplasser for kvinner. 70 prosent er hele tiden uten den grunnlovsfestede retten til arbeid.

Bare en del av kvinnene i jobb som har små barn kan få daghjems plass. Det vanligste er at familien må dokumentere økonomiske eller sosiale problemer for å komme på daghemlista. Daghjemmene er stengt for de kvinnene som begynner på jobben før klokka 8.00. Åpningstida er fra 7.45 til 17.00. Standarden på daghjemmene er dårlig, også her bruker stat og kommuner sparekniven med hard hand, — dårlig kvalitet på bygninger, for få ansatte folk og for lite penger til utstyr, leker og vedlikehold. Plassene er akkurat så dyre som kommunene finner politisk mulig.

Dette er velferden for kvinner og barn og familier i det «rike» oljelandet Norge.

Kampen reist mot pris- økning

På vårparten i 1976 la Norske Kommuners Sentralforbund fram et forslag til graderte priser på dagjemsplassene. Priser som er så høye at når kommunene vedtar dem, vil de presse kvinner ut av jobb, unger ut av daghjem og senke reallønna for familiene. Det er priser som sjokkerer folk og avler motstand.

Kvinnefronten greip dagen og timen. I Bergen, Oslo og en del andre steder tok de initiativ til å samle andre kvinneorganisasjoner, foreldre og ansatte til daghjemssaksjoner retta mot kommunestyrene og de prisøkningene de ville sette i verk. Slik har tusener protestert mot økte priser gjennom underskriftkampanjer, resolusjoner og demonstrasjoner. Nye aktivister har grodd fram og aksjonene har pressa kommunestyrene til å vedta mindre prisstigning enn planlagt.

Daghjemsspørsmålet omfatter langt mer enn aksjoner mot kommunen hver gang den truer med prisøkning. Det har grunnlaget sitt i den kapitalistiske utbyttinga og undertrykkinga. Derfor er det riktig og nødvendig det Daghemssaksjonen i Oslo har gjort — å organisere seg for arbeid utover budsjettbehandlinga i bystyret. Den har vedtatt et grunnlag som samler bredt og avverger splittelser. Det samler alle som vil at daghjem skal være en sjølsagt gratis rett for alle barn, alle som ser at daghjem er nødvendig for at kvinner skal ha rett til arbeid og alle som vil sloss for rekka av konkrete daghemskrav.

La oss se på hva folk møter når de stiller sine rettferdige daghemskrav.

Loven om barnehager

«Lov om barnehager» ble vedtatt av et samlet storting i juni i fjor. Loven er utforma og lagt fram av Arbeiderpartiet i regjeringsposisjon. Av dem ble den presen-

tert som en gavepakke til det norske folk — et krafttak for ungenes interesser. 100.000 barnehager i 1981 sa DNA-reklamen. Arbeiderpartiet vet at de må lokke med små reformer når det gjelder forholdet til ungene — ellers blir folk for sinte på ulik form for nød. Men dette endrer ikke på det enkle grunnlaget at loven fullt og helt tjener borgerskapets interesser.

Kjernepunktene i den er følgende:

— kommunene har ansvar for planlegging av daghjem, men ingen plikt til å bygge.

— maksimalsatsene for prisene er tatt vekk, kommunene kan ta så høye priser de vil.

— ingen sikring av høy standard, men derimot lovfestet «varierte driftsformer» — korttidsdaghjem, utbygging av dagmammaordninger, deling av plasser osv. Derfor vedtok stortinget også *navnet* barnehager.

Dette betyr at staten er fritatt for enhver plikt til daghjembygging, og da statsmakta sørger for at kommunene har dårlig råd, *må* de bruke daghjem som en regulator av kvinnearbeidskrafta. De bygger når de kan vente skatteinntekter og øker prisene når kvinner skal presses ut av arbeid.

Loven sikrer også at daghemma gir størst mulig overskudd for kommunene, gjennom å senke standarden under henvisning til varierte driftsformer, og å øke prisene maksimalt.

DNA-en fiende av kvinnene

DNA har *planlagt* kraftig prisøkning. I forarbeidet til loven forutsetter de at foreldreandelen av driftsutgiftene skal øke fra 20 til 50 prosent.

I dag betyr dette lite nybygging og sterk prisøkning. Men det loven også vil føre til er at *statistikken* over antall plasser vil øke. Etter lovens bokstav kan alle mulig utliferdsstillende løsninger for kvinner og barn *kalles* barnehage og telles opp. En mager reform!

Fra Daghjemsaksjonens møte i Bergen hvor parolen «Gratis daghjem for alle barn» ble vedtatt. — Foto: Klassekampen.

De skyhøye veiledende satsene fra Norske Kommuners Sentralforbund er DNA sitt verk. De satt med flertall i dette representative organet for kommunene da satsene ble vedtatt.

Hva gjør DNA når presset mot prisstigning øker? Vi er prinsipielt for gratis barnehager, sier alle ansvarlige DNA-politikere, men så lenge ikke alle barn har plass er det rimelig at de som har må betale. Dette er forøvrig en linje som de fleste andre borgerlige partier har slutta seg til.

Den første delen, om gratis plasser, er løgn og valgflesk fra DNA. Det viser handlingene. Den andre delen, om at de «priviligerte» med plass skal betale — dyrt —, er det de mener. Og den inneholder den velkjente splittelses-taktikken. Familier med daghjems plass skal settes opp mot dem som ikke har. DNA har gjort det til en kunst å splitte alle med felles interesser.

DNA bruker terror mot daghjems kampen

Hva gjør DNA når folk kjemper for daghjems krav? Da daghjems personalet i Oslo gjennomførte en en-dags politisk demonstrasjonstreik mot budsjettpolitikken til den DNA-styrte kommunen i 1975, da dømtes DNA-ledelsen i Norsk Kommuneforbund streiken ulovlig på egenhand og suspenderte fagforeningsstyret i Sosiale Etaters Forening fordi de hadde støttet streiken! Arbeidsretten dømte seinere streiken lovlig. Når daghjems personalet et år etter gjennomfører den samme streiken for de samme krava, ekskluderer DNA-pampene styret i SEF og truer med å oppløse foreninga.

Nå heter det at de «støtter kravene», men de kan ikke akseptere handlingsmåten. Støtten til kravene er bunnfalsk, det viser handlingene. Dessuten er DNA sjøl an-

svarlig for de forholdene daghjems-personalet streiker mot. DNA vil ikke akseptere *noen* form for kamp, og de skyr ingen midler for å hindre folk å kjempe for rettferdige krav.

Kr.F. — borgerskapets hykleri

Fienden har andre «frakker» og andre metoder.

Borgerskapets kvinneideologi, den tilforlatelige forklaringa på kvinnes underkua og rettsløse stilling i samfunnet, sier i reindyka form at kvinnens naturlige plass er i hjemmet hos barna. Derfor er daghjem en luksus for egoistiske kvinner som bare tenker på seg sjøl og materielle goder. Disse tonene klinger høyest i tider med stor arbeidsløshet.

Kristelig Folkeparti har gått i spissen med denne kvinneundertrykkende ideologien. Men også de blir konfrontert med protester og vet at daghjemskrav står sterkt. Da blir argumentene tilpassa situasjonen og omtrent slik: Det er barna dette gjelder. For dem er det best at mor er hjemme. Derfor vil Kristelig Folkeparti «styrke barnefamiliens økonomi» slik at kvinner ikke *behøver* å jobbe. Derfor vil Kr. F. satse på «korttids-daghjem» — et tilbud til barna noen få timer om dagen.

I barnehagenemda i Oslo gikk Kr. F. inn for skyhøye priser på plassene for unger under 3 år, 50 prosent øking på fulltidsplass og 20 prosent på korttidsplassene.

Hyklerisk skyver Kr. F. *barna* foran seg og bruker dem mot kvinnene for å forsvare borgerskapets interesser. Men det er full enhet mellom barna og kvinnes interesser. Begge trenger å komme ut av den ufrivillige isolasjonen i hjemmet.

Kr. F kjemper for den borgerlige forelderolla

Kr.F. kjemper besatt for at barna skal forbli den enkelte familiens private ansvar. De

står for foreldras rett til å diktere oppdragelsen av barna aleine, og veit at denne retten vil bli undergravd med et større daghjemstilbud. Samtidig veit de at de ikke kan få slutt på daghjem i det hele tatt. Derfor reiser de kampen for at daghemma skal ha kristen formålsparagraf, dvs. en formålsparagraf som gjør at borgerlige foreldre kan gripe inn mot forsøk på å gi ungene en demokratisk oppdragelse uten å bli påtvunget religiøs påvirkning.

Enheten mellom DNA og Kr.F. er slående. Det er ordene som skiller dem, ikke handlingene. Der DNA gjennom barnehagelova og gjennom bevilgningspolitikk uttrykker at daghjem skal være en regulator av kvinnearbeidskrafta og en kilde til profitt, trer Kr.F. til med borgerskapets forklaring for at dette er *riktig*. De handler i samsvar med det. Begge de borgerlige partiene samler seg om «varierte driftsformer» som sukkerbit til de tusener av kvinner og menn som krever daghjem.

DNA står heller ikke for noen virkelig motstand mot den kristne formålsparagrafen. Tvert imot har DNA garantert at barnehagene skal drive oppdragelse i den kristne moralens ånd. De ønsker bare ikke at dette skal stå i loven, for at det skal bli minst mulig strid mot dette. DNA har ellers utnevnt seg sjøl til det mest kristelige partiet i Norge i ei innstilling om dette som skole-direktør Sivertsen har laget.

SV stemte for loven

Hvordan stiller SV seg til daghjemsspørsmålet?

De fagre løftene er ikke vanskelig å finne. SV lokker med «Nok barnehager om 10 år» i overskriften på avsnittet om daghjems-politikk i et hefte med vedtak om kvinnepolitikk fra samlingskongressen i -75. Der står det også, «SV mener at alle barn bør tilbys gratis plass i barnehage, og foreldrenes betaling bør derfor ikke økes, men gradvis senkes» (s.10). Handlingene til ansvarlige

Dette bildet er hentet fra en barnehage i Peking. Barnehagen er bygd opp i tilknytning til et bomullsspinneri. Kvinnene kan ta del i den samfunnsmessige produksjonen fordi oppgaven med å stelle, passe og oppdra barna er en samfunnsoppgave. — Foto: Hsinhua.

SV-ledere ser annerledes ut. Da «Lov om barnehager» ble behandla i Stortinget, stemte SV-gruppa for loven i *sin helhet*.

I Vefsn, Mo i Rana, Bergen, Trømsø og Drammen har kommunestyrerepresentantene til SV gått inn for prisøkning i *ulike* kommunale organ i -76.

Synspunktene og endringsforslagene stortings-gruppa til SV la fram i debatten rundt loven, lærer oss enda mer om hva daghjems-politikken deres er.

Går SV-lederne inn for daghjem for alle barn? Tor Henriksen la fram et endringsforslag til DNA-loven. SV-gruppa ville at kommunene skulle ha *plikt* til å bygge. Dag-hjemsplasser til alle barn? Nei, til de barna som har enslig forsørger, til de hvor begge foreldre er i arbeid, og de som av «andre grunner» har behov for plass.

Dette er *svært* langt fra alle barn. Vi vet at det er ca. en halv million barn under skolepliktig alder i landet, i 1973 var det ca.

50.000 barn med mor i jobb uten daghjems-plass på hel eller deltid (tall fra Stortings-melding nr. 51). SV-gruppas forslag går ikke utover det som også er DNAs og Kr.F.s retningslinjer, en daghjems-politikk bundet til kapitalens behov for kvinnearbeidskraft og som sosialt hjelpetiltak.

SV for prisøkning

Hva med de store ordene om gratis barnehager og ingen prisøkning?

SV hadde ingen forslag til loven som kunne nyttes i en slik kamp. Tvert om stemte de for paragrafen som opphevede maksimal-satsene. Den sier at kommunen fastsetter foreldrebetalinga. Vi har sett at «taket» på prisene måtte fjernes for at planen om sterk prisøkning kan settes ut i livet. Dette støtter SV-politikerne i handling.

SV for DNA

— mot daghjems-kampen

Hva mener SV-lederne med «barnehager til alle barn»? Hanna Kvanmo gir en presis definisjon i Stortingsdebatten: «Det en altså må ta sikte på, er langsomt, men sikkert å oppfylle den målsetting at alle barn skal få tilbud om en plass i en *form* for barnehage, og at dette tilbudet skal være gratis.» (Vår understrekning). SV gir full og hel tilslutning til DNAs varierte driftsformer — og at kommunenes økonomi er rettesnora for hva som bygges. Hanna Kvanmos begrunnelse er klar, hun skyver problemene i utkantstrøka foran seg og sier: «Det er lett å forstå at det ikke er økonomisk mulig å bygge opp faste institusjoner overalt i landet når en vet at en institusjon for tilnærmet 40 barn koster 800.000 — 900.000 kr., mens driftsutgiftene kommer opp i ca. 35.000 kr. pr. år.»

Oppfordrer SV-lederne medlemmer og sympatisører til å kjempe for daghjemskrav?

Nei, i Ny Tid nr. 35 behandler lederen daghjemssituasjonen. Den lover at SV stemmer mot prisøkning og tar avstand fra satsene til Norske Kommuners Sentralforbund. Uten å ha sagt et ord om at folk må gjøre noe sjøl, avslutter den på denne fyndige måten: Hvis DNA tar kvinnekrav i partiet alvorlig, så skulle det være håp om at DNA og SV i fellesskap kan hindre prisstigning i en rekke kommuner.

SV har også støtta DNA-terroren mot styret i Sosiale Etaters Fagforening.

Dette er handlingene til borgerlige arbeiderledere. De slutter opp om den politikken som tjener borgerskapets interesser, mens de konkurrerer med DNA om å markedsføre små reformer som kan virke mest mulig tiltrekkende på mulige velgere.

DNA, Kr.F., SV — for kapitalismen

Samtlige borgerlige partier fra Kr.F. til SV er for kapitalismen. Orda de bruker er forskjellige, og visst kan de være uenige om hvilke reformer de skal lokke folk med, men samtlige strir med ett mål for øye — sjøl å få flest mulig stemmer, komme i regjeringsposisjon og forvalte borgerskapets diktatur.

Derfor forsvarer de kapitalismen og det borgerlige klassediktaturet og går mot behova til ungene, kvinnene og mennene i det arbeidende folket. De forsvarer at kvinnene stenges ute fra deltakelse i den samfunnsmessige produksjonen, at de bindes til arbeidet i hjemmet og at barna forblir foreldras private ansvar.

SV står for borgerlig kvinnepolitikk

Dette gjelder også SV, samme hvor mye de kaller seg marxister for å tekkes radikale mennesker.

Vi har sett at Hanna Kvanmo greit slår

fast at målet er en form for barnehage. SV-gruppa stemte for oppfordringen til varierte — og billige — driftsformer. I tillegg til at dette tjener kapitalen henger det også sammen med det synet prinsipp-programmet SV forfekter om kvinnefrigjøring. SV-programmet gjør spørsmålet om den spesielle kvinneundertrykkinga til et spørsmål om arbeidsdelinga mellom kjønnene. Det legger opp til at når bare kvinner og menn gjør det samme, er grunnlaget lagt for likeverd.

Prinsipp-programmet til SV forkaster det Engels så skarpt slår fast som forutsetning for kvinnefrigjøring: «Kvinnenes frigjøring vil først bli mulig når hun kan ta del i produksjonen i stort, samfunnsmessig omfang, og husarbeidet ikke krever mer enn en ubetydelig del av tida hennes.»

Om kvinnenes deltagelse i produksjonen

I programmatisk artikkel fra SV, som i Ny Tid nr. 40, står det at kvinner må få rett til arbeid. Dette er et krav som står så sterkt at opportunistene nødvendigvis må støtte det, i ord. Men i prinsipp-programmet er disse vendingene brukt: «Føresetnaden for ei jamstilling mellom kjønnene er at kvinna blir økonomisk uavhengig av mannen.» (s. 22) og «Sosialismen skapar vilkår for at kvinner og menn skal ha rett til meningsfylt arbeid.» (s. 34) Dette er vel å merke det som kommer nærmest utsagn om rett til arbeid for kvinner. Ingen ting kan hindre folk i å forstå dette slik: Arbeidet i huset er meningsfylt, det bør derfor lønnes likt til kvinne og mann.

Om sosialiseringen av det private husarbeidet

Prinsipp-programmet til SV sier ikke et ord om at hus- og omsorgsarbeidet må

gjøres til samfunnsmessig arbeid, slik at det i liten grad legger beslag på kvinne eller mann. Det eneste som blir sagt i den retningen er dette: «Det er uråd å få bort dobbeltarbeidet til kvinnene utan at mannen tar sin del av arbeidet i heimen og i omsorgen for borna. Samtidig må ein reise kampen for at ansvaret for borna ikkje berre skal liggje hos familien, men også hos samfunnet.» Som vi ser, ingen perspektiver på hva daghjem betyr, ingen perspektiver på at sosialismen vil erstatte den private oppdragelsen av barna med en samfunnsmessig oppdragelse.

På opportunistisk vis bøyer SV-programmet unna når det konfronteres med den ideologien som har vært herskerklassens, kirkens og all øvrighets forklaring på kvinnenes annenrangs stilling i samfunnet helt siden privateiendommen oppsto. Den sier at det bare er foreldra som *virkelig* kan ta seg av barna slik at de får det godt, dette er tvillingbroren til «kvinnens plass er i hjemmet».

I virkeligheten er det slik at den private barneomsorgen i familien fører til isolering og utestenging fra samfunnet også for ungene. De overlates til familien på godt og ondt. Isolert i familien er barna underlagt vilkårligheten i det kapitalistiske samfunnet og muligheten for foreldrenes undertrykking. Dette vil sosialismen frigjøre barna fra, samtidig som den vil gjøre det mulig å avsette tilstrekkelige midler til å gi barna en god omsorg og muligheter til å utvikle evnene sine fritt.

Hva dreier daghjemskampen seg om

Daghjemskampen er en kamp retta mot stat og kommuner som redskap for borgerskapets interesser og profittjakt. Det er en kamp for bedre kår under kapitalismen.

Skrikende mangel på daghjem, dårlige forhold på dem som er, åpningstider som stenger ute arbeiderklassen og skyhøye

priser, skaper daglig store problemer for folk. Det er problemer folk vil gjøre noe med.

Daghjemskampen som er reist nå gjelder mye mer enn å få stoppa de prisøkningene kommunene legger opp til i høst. Det er viktig at den blir ført videre, samme hva utfallet blir denne gangen. Måla for kampen er langsiktige, og det er viktig at den aksjonen som er reist, blir langvarig.

For tida mener jeg disse krava er de viktigste:

- Ingen prisøkninger.
- Flere og bedre daghjem.
- Gratis daghjem til alle barn.
- Full støtte til personalets kamp for økt bemanning og større bevilgninger.
- Utvida åpningstid (slik at daghjem blir en reell mulighet for arbeiderfamilier med full dag).

Det er kommunistenes plikt å gå i spissen for denne kampen, organisere og lede folk, om det gjelder trygg leikeplass på det gamle daghjemmet, bygging av et nytt, størrelsen på prisen eller andre forhold, f.eks. innpodinga av religiøse forestillinger mot foreldrenes ønsker. Men det er også nødvendig å holde fram de langsiktige måla.

Daghjemskampen har sterke motstandere. I dag rører den ved kommunenes budsjetter, som skrumper inn hele tida på de områdene som har med de sosiale fonda å gjøre. Men den rører også ved dyptgående interesser for borgerskapet og kapitalismen — nødvendigheten av å holde kvinnene og ungene nede i ufrihet. Borgerskapet vil helt sikkert komme til å trappe opp angrepa på daghjemskampen etterhvert som den øker i styrke. Derfor er det av stor betydning at kommunistene forklarer folk hva den dreier seg om og avslører de virkelige måla de borgerlige partiene kjemper for i denne sammenhengen. Spesielt viktig er det at de borgerlige arbeiderpartiene, ledelsen i DNA og NKP/SV, blir tatt på fersk gjerning og avslørt for massene.

i. k.

KLASSEANALYSE

NOEN KOMMENTARER OM KLASSEANALYSEN PÅ LANDSBYGDA

Debattinnlegg til artikkelen i nr. 4/76

I Røde Fane nr. 2,3, og 4 i år har vi hatt mykje stoff om analysen av klassane i Noreg. Det 2. landsmøtet i AKP(m-l) har vedteke eit nytt prinsippprogram der klasseanalysen er korrigert og utdjupa i høve til programmet frå 1. landsmøte. Arbeidet med klasseanalysen er ikkje avslutta med dette. Prinsipp-programmet gjev retningslinene, men på mange punkt trengs det meir diskusjon og studium av konkrete tilhøve.

Vi velkomar innlegg til bladet om analysen av klassane i Noreg, og vil også koma med stoff om ymse felt sjølve — m.a. meir om bøndene, materiale om dei intellektuelle, om arbeidraristokratiet.

Her prentar vi eit debattinnlegg til artikkelen om klassane på landsbygda i nr. 4/76, med eit svar frå ein kamerat i redaksjonen.

Det var med stort utbytte jeg leste artikkelen i Røde Fane 4/76 som het «Noen punkter om klassene på landsbygda». For første gang er det laga ei så grundig og nøyaktig analyse av agrarklassene, basert på grundige undersøkelser og med mål bl.a. å trekke klarere skiler mellom de ulike typene av bønder. Dette er et viktig framskritt i AKP(m-l)'s klasseanalyse og er til stor hjelp for oss som driver kommunistisk arbeid på landsbygda. Like fullt er det etter min mening svakheter i artikkelen, eller i hvertfall ting som trenger en kommentar eller to.

Landsbybefolkninga og agrarbefolkninga

Det er nesten litt typisk at artikkelen heter «Noen punkter om klassene på landsbygda» og samtidig bare tar opp klassene i *jordbruksbefolkninga* (agrarbefolkninga). Det er ikke så vanskelig å se at det må være en forskjell her. Av diverse statistiske årbøker osv. ser en at befolkninga på landsbygda er ca. 35—40% av befolkninga i hele landet, mens bare rundt 10% er sysselsatt i jord- og skogbruk. Derfor er faktisk agrarbefolkninga et *mindretall* på landsbygda i Norge, noe som er et stort skille i for-

hold til f.eks. Russland eller Europa før de harde krisene i tju- og tredveåra som Lenins analyser bygger på. Dette må holdes klart, og det betyr at AKP(m-l) ikke har en god analyse av mer en tredjeparten av landsbygdbefolkninga.

De resterende to tredjedelene utgjøres av et nokså stort *småborgerskap*, av typen butikkeiere, håndverkere, intellektuelle osv. som i byene. Personlig tror jeg imidlertid at f.eks. avfolkning av bygdene og liknende gjør at denne delen av småborgerskapet er lettere å knytte til revolusjonen enn tilsvarende i byene (i hvert fall butikkeiere og håndverkere). Men mer viktig enn dette er det at det er *en nokså tallrik arbeiderklasse på bygdene som ikke er knytta til landbruk/skogbruk*. Ettersom dette må gi enkelte viktige følger for muligheten for å revolusjonere landsbygda, skal jeg si litt mer om denne delen av arbeiderklassen.

Landsbygdas arbeiderklasse

Noen tall fra Oppland fylke (byene Lillehammer og Gjøvik unntatt) kan si litt om sammensettinga av landsbygdproletariatet.

Jord- og skogbruk (6,4%)	1908	Samferdsel	2.369 (8%)
Industri, berverk	9.460 (31,8%)	Forr. drift	3.441 (11,6%)
Bygg & anlegg, kraftfors. o.l.	5.229 (17,6%)	Adm., forsvar tjenesteyting	7.306 (24,6%)

(Tallene gjelder alle ansatte med over 1000 arbeidstimer i 1970, kilde Folketellinga, fylkesheftet for Oppland).

Det vi ser av dette er at *det agrare proletariatet* i Norge har minimal betydning i forhold til resten av landsbygdas proletariat, og spesielt må det gjelde jordbruket. Her er vel egentlig arbeiderklassen bare et fåtall spredte gårdsfolk, ofte uorganiserte. I skogen er det mer folk, mer konsentrert og flere er fagorganisert.

Videre er det klart at en god del tilhører de mer *perifere* laga av arbeiderklassen. Det gjelder f.eks. butikk- og kontoransatte, folk som jobber spredt på posthus, små jernbanestasjoner osv. Alt dette er også temmelig spredte og uorganiserte deler av arbeiderklassen, som kanskje er ennå mer politisk tilbakestående på landsbygda enn i byene. I enkelte mindre bygder tilhører flertallet denne gruppa, mens andre steder er de bare et lite mindretall. — I de *mellomliggende* delene av arbeiderklassen er det sånt som vegarbeidere, folk ansatt på småverksteder, montører i Televerket, endel transportarbeidere m.m. Endelig er det mange knytta til større og mindre industri, mye bygg- og anleggsarbeidere osv. Spesielt blant denne delen av landsbygdproletariatet, men også ellers, er det mange *pendlere*. I hele fylket er det over 9.000 pendlere (medregna sjølstendige). Riktignok regnes en som pendler bare en krysser ei kommunegrense, men når vi ser at ialt 3.983 opplendinger pendler til Oslo handelsdistrikt, er det likevel snakk om «virkelige» pendlere. Av de som pendler til Oslo er: 415 fra Gudbrandsdalen, 401 fra Toten, 1.985 fra Hadeland og 869 fra Land og Valdres (kilder som ovenfor).

Om vi sammenligner med talla for

hele landet angående andelen ansatte i industri og bygg & anlegg, ser vi at landsbygda i Oppland har 49,4% (se tabellen ovenfor) mot 33,2% ellers (se side 12 i RF nr. 3/76). Sjøl om disse talla fra Oppland ikke er like representative for alle deler av den norske landsbygda, sier det oss i hvertfall en god del interessant om landsbygdas proletariat og om de feilaktige eller mangelfulle analyser som dels er gjort før.

HVEM ER HOVEDFIENDEN?

Opplysningene ovenfor må også få oss til å sette et spørsmålstejn ved påstanden i Røde Fane 4/76, side 28, der det står: «Storbøndene hører til borgerskapet på landsbygda, og er sammen med bonde-monopola og godseierne *hovedfienden* til arbeiderklassen, små- og mellombøndene.» For storparten av arbeiderklassen på landsbygda er ikke det sant. Bortsett fra utbyttinga og undertrykkinga de utsettes for som arbeidere, trues de også av avfolking, pendling osv. Deres hovedfiende er derfor snarere borgerskapet i det hele tatt, og ikke minst monopolkapitalen *i byene*. Monopolenes politikk truer arbeidsplassene på bygdene omtrent daglig med struktur-rasjonalisering, og er samtidig årsak til pendlinga.

Men jeg mener det er endel feil i påstanden også for *bøndernes* vedkommende. Hva med *bankkapitalen* for eksempel? Såvidt jeg vet utgjør lån i sparebanker og vanlige forretningsbanker en stor del av bøndernes gjeldsbyrder (se i RF nr. 3—4 i 1972, side 42). Også monopolkaptalen *utenom* landbruksmonopolet er viktige fiender, også

de står nemlig for en del av salg til og oppkjøp fra bøndene. Dette gjelder f.eks. NKL. Videre, hva med *staten*? Er ikke den også en av bøndernes verste fiender? Skatter, avgifter osv. er jo en av de viktigste utbyttingsmetodene overfor bøndene. Dessuten kommer statsbanker, Statens kornforretning o.l. inn i bildet.

Er disse «forglemmelsene» tilfeldige? For min del tror jeg nå at artikkelforfatteren har forlest seg på Lenins analyser fra Russland og Europa før krisene i 20- og 30-åra snudde oppned på endel forhold i landbruket. Feilen er at han ved kritikkloest å benytte Lenins ord om storbøndene får det til å se ut som landsbygdbefolkningas hovedfiende fins *på landsbygda*, også i dagens Norge. Dette er feil, helt feil.

I artikkelen «Foreløpig utkast til teser om jordbruksspørsmålet» går Lenin inn på hvordan storbønder og godseiere utbytter det store jordbruksproletariatet, hvordan de utbytter småbøndene gjennom flere typer avgifter og tvangsordninger. Men i Norge utbytter storbønder/godseiere bønderne direkte bare i beskjeden grad. Derimot skjer utbyttinga endel *indirekte* gjennom landbruksmonopola, men da gjør de det nærmest som vanlige kapitalister og ikke som storbønder (i hvert fall stort sett). Betyr dette ikke at som for landsbygdas arbeiderklasse (bortsett fra det agrare proletariatet som ikke jobber for f.eks. Skogeierforeninga), er bøndernes hovedfiende landbruksmonopola, staten og monopolene ellers, dvs. borgerskapet *i byene*? Det er ihvertfall min mening. Og det kaster lys på enda en svakhet ved artikkelen i Røde Fane, nemlig at *mot-*

setningsforholdet mellom by og land ikke er tatt opp i det hele tatt.

De forholda jeg har behandla er jo nettopp tydelige tegn på at denne motsigelsen er kraftig skjerpa de siste tiåra, og at den får stadig større betydning for forståelsen av forholda på landsbygda. Dette gir bl.a. viktige perspektiver på *hvordan* enheten mellom arbeiderklassen (gjennom sine «brohoder» i landsbygdproletariatet og halvproletariatet) skal bli til virkelighet, og ikke bare ei luftig parole. Jeg våger å påstå at det er umulig å gjøre noe virkelig gjennombrudd på bygdene om vi ikke ofrer dette mye oppmerksomhet.

NOEN KONKLUSJONER

1. Det agrare proletariatet har i dag redusert betydning som proletariatets brohode på bygdene, og Lenins ord om at «det er *grunnleggende* oppgaver for de kommunistiske partiene» å vinne dem har ikke lenger full gyldighet.

2. Eller snarere, vi må utvide Lenins

ord til å gjelde *hele* det tallrike landsbygdproletariatet, spesielt de viktigste delene av pendlerne fordi de er mindre prega av landsbygdas tilbakeliggenskap og mer knytta til byproletariatets forhold.

3. Dette betyr, sammen med skjerpinga av motsigelsen mellom by og land at *monopolene i byene* i dag er den viktigste fienden for omtrent hele landsbygdbefolkninga. Derfor har heller ikke Lenins ord om at «de kommunistiske partiene må i hele sitt arbeid på landsbygda først og fremst konsentrere seg om dette laget», dvs. storbøndene, lenger full gyldighet. Dette betyr imidlertid ikke at storbøndene er mer «venn» av revolusjonen enn på Lenins tid, kanskje snarere tvert om pga. deres posisjoner i banker, landbruksmonopolet osv.

4. Alt ialt er det derfor nå *bedre* muligheter enn før for å bygge en enhetsfront med de arbeidende laga på landsbygda.

Pedro

SVAR TIL PEDRO

Vi takkar for innlegget, og oppmodar fleire til å skriva kommentarar til klasseanalysestoffet Røde Fane har prenta i 1976 og gjerne gje eigne tilskot til dette viktige arbeidet. Ordsiftet og arbeidet på dette feltet er ikkje slutført, sjølv om partiet har teke eit viktig steg fram gjennom dei vedtaka som vart gjort på 2. landsmøtet i haust.

Noko rett og noko rangt

Pedro gjer rett i å peika på at artikkelen i Røde Fane nr. 4/76 ikkje svarte til overskrifta. Eg er samd med han at det er viktig å leggja vekt på proletariatet som finst på landsbygda når ein skal analysere klassane

der, og synest materialet han legg fram er verdfullt.

På den andre sida tykkjer eg Pedro går svært langt i retning av å redusera bondeborgarskapet på landsbygda som fiende for småbøndene og proletariatet på landsbygda.

Han sier at Lenins analyse frå 1919 ikkje gjeld i dag på fleire punkt, særskilt når det gjeld kven som er den viktigaste fienden for det arbeidande folket på landsbygda. Rett nok seier han at han tek avstand frå tanken om at storbøndene er blitt ein *ven*, ei gruppe det går an å alliera seg med. Men når han legg så stor vekt på skilnaden mellom monopola i byane og storbøndene er det ikkje til å unngå at han vil koma til å veikja kampen mot dei siste.

Ei line som hjelper storbøndene

Det er heilt rett at arbeidarklassen og småbøndene på landsbygda står overfor den same fienden som arbeidarklassen i byane. Det er også rett at hovudslaget i revolusjonen vil bli avgjort av arbeidarklassen i byane og at dei må stå i brodden. Men arbeidarklassen og småbøndene på landsbygda står overfor ein *særskilt* fiende, storbøndene. Dei har ei *særskilt* oppgåve i å nedkjempa denne delen av borgarskapet. Sosialismen kan ikkje bli grunnfesta utan at dette blir gjort! Å retta kampen bort frå storbøndene, å veikja slaga revolusjonen må retta mot dei, det ville vera å la eit viktig feste for kapitalismen bli ståande. Det opnar for ein kulakk-politikk, for ei line som vil

seinka arbeidet for å utvikla jordbruket i sosialistisk lei etter revolusjonen.

Dersom ein studerer utviklinga i landbruket i dag, vil ein sjå at motseiinga mellom storbøndene og småbøndene ikkje vert mindre, men tvert om *skjerpa*. Ruininga av småbøndene skyt fart, medan talet på større bruk, tilmed jordegods, aukar. Det er rett at luten av arbeidarar utanfor landbruksarbeidarar på bygdene aukar. Dette vil seia at den krafta som kan rettast mot borgarskapet på landsbygda vert større. Pedro vil ikkje nytta denne større krafta som ein styrke mot utbytтарane på landsbygda, men vil tvert om få dei til å sjå forbi dei, og nesten berre sjå monopolborgarskapet i byane.

Skal eg byggja på det han skriv, meiner eg han opnar for ein politikk som tener storbøndene, både i kampen i dag og i striden under og etter den sosialistiske revolusjonen.

I røynda trur eg Pedros analyse på dette punktet har rota si i den range analysen av hovudmotseiinga i Noreg som det 2. landsmøtet avviste. Han opnar for eit syn som seier at den sosialistiske revolusjonen kan vinna og proletariatets diktatur bli bygt, dersom arbeidarklassen skjer hovudet av kapitalismen, feller monopolkapitalen, og at all kamp må samlast mot han.

I Røde Fane 2/76 skreiv Hallvard Gråtopp at dette er ei line *for å avskrive klassekampen*. Pedros merknader om stillinga til borgarskapet i jordbruket uttrykkjer ei line som undervurderer og veikjer kampen mellom klassane i landbruket.

O. Fjørtoft

STREK I MARGEN

SPREKKER SV?

«Kontrast» lover åpen kamp

I nr. 87 av Klassekampen avslørte den tidligere formannen i Trondheim Sosialistisk Ungdom, Torbjørn Fjesme, at det var organisert en fraksjon i SV. Denne fraksjonen hadde som formål å splitte SV og var leda av redaksjonen i Kontrast og Bergens SV-ere som Hans Ebbing. Også den politiske nestformannen i SV, Steinar Stjernø, arbeida i denne fraksjonen.

Det forundra ingen at Stjernø var raskt til å dementere. Den som ønsker å splitte bør holde det hemmelig så lenge som mulig.

Det som er mere interessant er at fraksjonen nå direkte fører ut sin propaganda for splittelse. Siste nummer av Kontrast er via «kommunistpartienes strategi».

Hele nummeret er laga av ei arbeidsgruppe fra Bergen som består av: Bård Andreas Andreassen, Øivind Bjørnson, Jan Fagerberg, Jostein Gripsrud. Tore Hafting, Anders Johansen, Eyolf Jul-Larsen, Solveig Lundeborg, Arne Melchior og Tormod Øya.

«Sosialistisk strategi» heter den innledende artikkelen som hele gruppa står som ansvarlig for. Denne artikkelen fungerer som gruppas enhetlige linje i disse spørsmåla. Advarselen som rettes til SV i denne artikkelen er ikke noe som Stjernø kan snakke seg bort fra. «Det er ikke uten videre gitt hvilket resultat denne konflikten blant fagorganiserte i SV og i partiet som helhet vil gi, og resultatet er selvsagt temmelig avgjørende for om SV fortsatt skal være en fruktbar politisk arbeidsplass for marxister».

Klare ord, vinner ikke vi «marxister» kampen, er det ikke fruktbart å for oss i SV.

Her er et utdrag av artikkelen slik at leserne sjøl kan dømme.

«Den typen oppbrudd og radikalisering som SV var et uttrykk for i 1973 er på mange måter slått tilbake. Det er en annen type radikalisering som har preget arbeiderklassen de senere årene. Mens størsteparten av arbeiderklassen har latt seg passivisere og stilltiende følger DNAs klassesamarbeidspolitikk, har arbeiderne ved enkelte, ofte mindre, arbeidsplasser tatt opp kampen. Til gjengjeld har disse fått mot seg en hellig allianse av arbeidskjøpere, det borgerlige statsapparatet og DNAs og LOs organisasjoner. Erkjennelsen av dette har naturlig nok virket radikaliserende på mange av de arbeiderne som har deltatt i disse aksjonene. Det er ikke riktig å si at SV har motarbeidet noen av disse arbeidskampene, men spørsmålet kan jo ikke stilles slik. Det en må spørre seg er: Hva har SV gjort for å støtte — og i hvilken grad har SV-medlemmer deltatt i disse arbeidskampene? Da kan det tenkes at svaret for enkelte tilfellers vedkommende kan bli temmelig magert. Dette illustrerer en konflikt som er nokså åpenbar i partiet, og hvor ulike grupper av fagorganiserte partimedlemmer har stått mot hverandre. Til disse og til partiet som helhet må en stille spørsmålet: Hvem skal vi solidarisere oss med, de arbeiderne som tar opp kampen, eller LO-apparatet som så godt som alltid står på motsatt side i slike konflikter? Valget står mellom en klassekamp-linje og en klassesamarbeidslinje, og et forsøk på å stå med et bein i hver leir er dømt til å mislykkes. Det er ikke uten videre gitt

hvilket resultat denne konflikten blant fagorganiserte i SV og i partiet som helhet vil gi, og resultatet er selvsagt temmelig avgjørende for om SV fortsatt skal være en fruktbar politisk arbeidsplass for marxister». (s. 337)

Det står ellers mye annet artig i dette nummeret, blant annet en artikkel av Tormod Øya som hevder at Lenins bok «Imperialismen» er «utpreget subjektivistisk», og «stenger for en reell innsikt i årsakene til Den annen internasjonales «fórrátnelse» og sammenbrudd». (s. 366)

Artikkelen bekrefter at den kommende utbrytergruppa bare vil være en ny variant av den moderne revisjonismen i Norge, som dessuten alt har lovt å støtte arbeideraristokratiet mot den kampen klassebevisste arbeidere har reist mot det.

Her er to klipp fra Øyas artikkel. De som vil studere Lenins «upresise» analyse av arbeideraristokratiet, kan slå opp i forordet til den franske og tyske utgaven av Imperialismen i Lenin: Utvalgte verker i 12 bind, bind 6, som kommer på Forlaget Oktober før nyttår.

«Poenget er at de ideene som Lenin legger fram om arbeideraristokrati, agenter bestiktelser, privilegerte sjikt osv. ikke har noen presis avgrenset betydning. Det ligger her et tankegods som kan brukes, og som har blitt brukt i en rekke ulike sammenhenger. Politiske motsetninger kan med en slik teori meget lett transformeres over i helt andre tolkningsbaner. En agent er noe helt annet enn en politisk motstander. Han kan f.eks. betraktes som en kriminell. I Norge er det i første rekke AKP og de stalinistiske grupperingene som AKP utgjør en vesentlig del av, som tenker i disse banene.» (s. 366)

«Utsultingsteorien og agentteorien står egentlig i motsetning til hverandre. På den ene siden er det uforklarlig hvordan opptil en betydelig del av arbeiderklassen mottar bestiktelser, samtidig som den samme arbeiderklasse befinner seg i en «halvt utsultet tilstand». På den annen side er det uforklarlig, dersom det er slik at agentene

utgjør et lite mindretall av klassen, at det store flertall som får det værre og værre lar seg lede av det lille mindretall som får det bedre og bedre.

Dermed forblir egentlig agentteorien like uforklart som denne teorien selv er egnet til å forklare utviklingen av reformistiske og nasjonalistiske bevissthetsformer i arbeiderklassen. Urimeligheten i denne teorien springer oss særlig klar i øynene dersom vi ser på det tyske sosialdemokratiet, det ledende partiet i den annen internasjonale. Hvis agentteorien skulle ha noen gyldighet, så er nettopp Tyskland det landet som hadde dannet unntak. Dersom vi ser bort fra Namibia og andre lite produktive områder, så manglet Tyskland fullstendig kolonier. I dette forholdet ligger en av forklaringene til den første verdenskrig. Et viktig ledd i Lenins forklaring, koloniene som basis for ekstra-profitt manglet derfor helt eller delvis. Likevel er det altså bestiktelser på grunnlag av monopolprofitt hentet ut av koloniene som er den teorien Lenin fester lit til» (s.337)

j.e.

ADRESSE:

**RØDE
FANE**

Distribusjon:
Boks 2046
Grunerløkka
Oslo 5

FOR FULL FRIGJØRING AV KVINNENE

Kapitalismen har innført formel likestilling mellom kvinner og menn på en del områder. Kvinna er ikke lenger å regne som sin manns eiendom. Men samtidig viser den stillinga kvinnene står i dag at kapitalismen ikke har *opphevd* undertrykkinga av kvinnene. Kvinnene står fortsatt i en annenrangs stilling i samfunnet, som de har gjort så lenge det har eksistert klasser og utbytting.

De marxistiske klassikerne har analysert årsakene til kvinneundertrykkinga. De har vist at kampen for frigjøring av kvinnene har spilt en stor rolle i alle revolusjoner i historia og at den har en svært stor betydning for arbeiderklassens sosialistiske revolusjon.

Kommunistenes mål er *full kvinnefrigjøring*. Det viktigste hinderet for at kvinnebevegelsen i dag skal bli en kamp for dette målet, er de analysene og linjene *den moderne revisjonismen* sprer. De vil gjøre kvinnebevegelsen om til en reformistisk bevegelse i imperialismens tjeneste. Derfor er det nødvendig at marxist-leninistene utdyper analysen sin og graver ei djup gføft mellom seg og revisjonismen.
